

810.09

J. JANKAWS.

Winu
mahksla.

Rakiti

par latweeschi jaunako rakitneezibu un krifku.

№ 36.

J. Pihpes iidevums
Rigā, 1910. Makā 60 kap.

3
81009

13

J. Jankaws.

Wianu mahksta.

Raksti par latw. jaunako rakstneezibu un
kritiku.

N° 14.

J. Jankaws.

Isdewis J. Vihpe.

Rigā, 1910.

235953

Latv. PSR Valsts Bibliotēka

Inv 57-14.201

60.

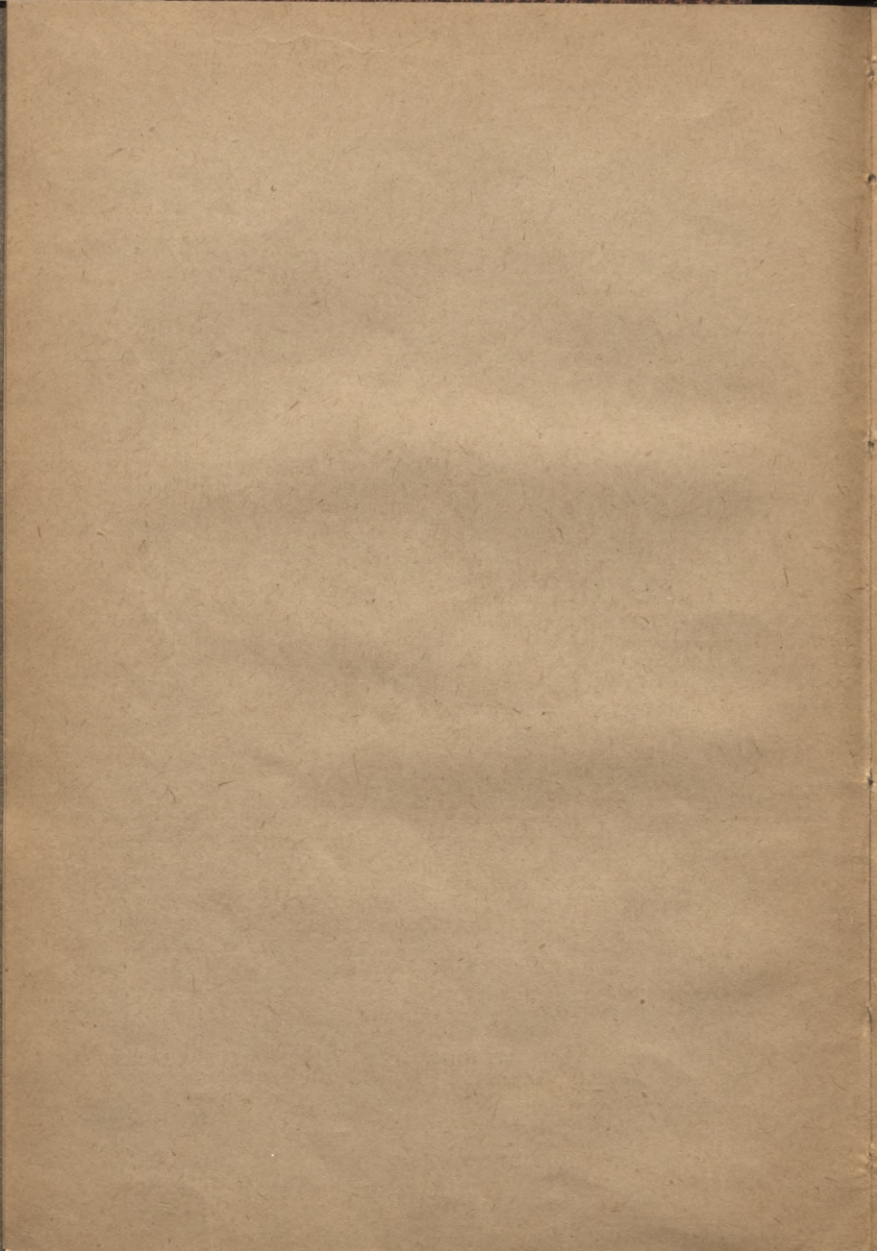
56

Drukats pee B. Baamana, Riga, Suworowa eeld Nr. 14.

5390

- I. Pee fahda Olimpa drupam.
- II. Pehrtifikis un brilles, jeb: fà Dr. M. Walters kritiskè wehsturisfko materialismu.
- III. Wimu mahfsla.

I. Pee kahda Olimpa drupam.

Muhsu jaunee rakstneeki loti ustraugas, kad viņu šajerejumus un literarisko šajuhsmu mainas ved sakarā ar pehdejo gadu sabee-driskām pahrgrōsibam. Literaturu, šho augsto geniju-rodu, domat atkarībā no dšihwes wajadsibam un šchīru interesem, — ta wineem isleekas wisleelakā rupjiba. Akuraters aši atzirta kahdam kritiķim, ka tīkai awišču sīnotajs un šchurnalisti esot tā affarigs no sabee-driskās dšihwes notikumeem, bet newis radoščais dšejneeks-mahksti-neeks; mahksta tatschu neesot nekahda dšihwes kalpone, ta esot karalmeita, kura gan waldot par dšihwi, bet newis padodotees winas eespaideem. (Sal. „Dselme“, 1906., „Kā kritiķas taisa“.)

Pehdejā laikā jaunee rakstneeki ar issamīsuma pilnu pafahwibu peeķehruschees, kā sawam „augstajam palihgam“, — Dr. M. Wal-teram, kursch idewis broščuru „Ēatweešču kritika sīnibu un mahkšlas jautajumos“. Rakstneefeem leekas, ka šchīni broščurā weikts kahds usdewums, kas wineem pašcheem naw bijis pa spēhkam: te esot galīgi peerahdita mahkšlas neatkarība no sojālās dšihwes wajadsibam, peerahdita no „atsīhta ekonomista“ un „atsīhtama estetikas teoretiķa“, ar „stingri-sīnatnīšču metodi“, „estetīšču šajuhstu“ un „muhsu literatūrā neparasti dšiku un wispusīgu erudīziju“.*)

Dr. M. Walters starp zitu isteizas, ka mahksta atihstotees īf saweem paščas „eeķschejem spēhkeem“, ka pahrgrōsibas wīnā norīš-notees „patstahwīgi pehž saweem eekschejem atihstības līkumeem“, ka mahkstlā „dšīkam zilweka garam peeder inīziatiwe, kurai šeho laimeta seklee, štraidīgee wīkni“ (Ēatweešču kritika etc., 88, 89, 97. l. p.). To jaunee rakstneeki, sīnams, atteezina ari us šewi. Bet pateesībā wīnu atteezības ar sawa laimeta „wīlneem“ īr gluschi otrabas. Newis jauno rakstneeku „dšīkam garam“ īr bijuše kahda inīziatiwe (eerosme), kurai buhtu šehojuščhi „laimeta seklee, štraidīgee wīkni“; pehdejos gados īr peereesets, ka šabee-drīsko notikumu wīkni īr šwaidījuščhi gluschi pehž sawas patīkas jauno rakstneeku laiwīnu, kuras gaitā naw bijuše nomanama nekahda patstahwīga eerosme us kaut ko poštīwu. Rakstneeku patstahwības truhkums un nenosīhmīgums reti kur zītur īr parahdījees tīf gaischi, kā muhsu jaunajā rakstneezībā. Welihds ari lepnās frašes par „mahkstu-karalmeitu“ un „leelajeem weentuleem“, ar kahdām muhsu „genīji“ tīf īschķehrdīgi apwelta šewi un sawu Mūsū. Šchīs frašes

*) Zahdos šajuhsmīnatos ušlawas wahredos apšweiz šho broščuru Wīl-tors Ēglītis, „Latwījas“ 863. numurā.

tikai parahda wehl gaischaf eemelus, kapeh3 jaunee rakstneeki tā ustraugas, ja wīnu šazerejumus apstata šafarā ar pehdejo gadu šabeedrišeem notikumeem. Wini paschi juht, ka šchahdā šafarā špilgti parahdišees wīnu nepatšahwiba, špehku truhkums un zitas wīnu eekšeh3as wahjibas. Warbuht taisni tapeh3 wineem tif mišlas ari daschadu „estetikas teoretiku“ idejas par mahkšlas immanento attihstibu no šaweem paschas „eekšehjeem špehkeem“.

Muhsu noluhks naw sīhmet kaut zif wispušgaf jaunās literaturas ainu wīnas šafaros ar pehde3ā laika dšihwi; peetiks ar dascheem atšewiškeem ašrahdi3umeem, lai redsetu jaunakās literaturas nespehku, šekumu un nenosihmigumu preekšch plašchakeem dšihwes mehrkeem.

1.

Tagad, fur jaunakās rakstneezibas se3a ir jau kaut zif noskaidrojuseš, ir derigi uštahdit jautajumu: kas ir bijuse ta jaunā rakstneeku paaudse, kura pahrwaldijuse latweešchu literaturu pehdejos gados? Kahda wīnas ihpatniba šatura un formas šinā? Kahds wīnas špehks waj wahjums?

Weena leeta ir jau puslihdš škladra, un nahkotne preekšch leelakās dakas te laikam noko wairs negrosis: jaunā rakstneeku paaudse ir bijuse bes kahdas patšahwibas. Ihpatne3a gandrihs noka wīna naw eenesuse latweešchu rakstneezibā, ja nesau3 par „ihpatnibu“ — katras ihpatnibas truhkumu un no ziteem ašneemu wiršeenu istroplojumus.

Jaunee rakstneeki ir bijušchi galwenā kahrtā 90. gadu jaunromantiku epigoni, un kā parasts pee epigoneem — bes pirmatne3ā špehka un špilgtuma. Dewindemito gadu jaunromantiki, Ušpasi3a, Weidenbaums, Poruks, Nee3dra, eeshimē pateesi jaunu un ihpatneju wiršeenu latw. rakstneezibā. Šhini wiršeenā isteizas we3o dšihwes ušflatu šalauschana, zilweka personigo špehju un patšahwibas pamoschanās, indiwiuelā zilweka pašchapsinašchanās, peh3 tam, kad tas atškehlees no wezām patriarchalās dšimtas un draudšes tradizijam. Romantisms jau peh3 šawas buhtnes, un tapat ari jaunromantisms, war aptwert tikai wehl nenodibinajušchās šozialas attee3ibas, jaunu šabeedriško špehku pamoschanos un pirmos nesklaidros šenteenus. Tahdi bij apstahkti 90. gados. Ziktahtu tagadejee jaunee rakstneeki, Egšits, Ukuraters, Šalbe u. 3. ir isteikušchi un isteiz abštraktās indiwiuališma idejas, nesklaidro zihnu un teekšchanos laukā no wisa we3ā un projam wehl nesin kurp un nesin peh3 ka, — tiktahtu wini tikai atkahrto 90. gadu jaunromantikus, bet atkahrto bes to talenta, špehka un pirmakā špilgtuma.

Peē tam, ja tagadejee jaunee rakstneeki atkahrto 90. gadu jaunromantikus tad wini to dara ari daudš par wehlu, jo tagad šozialās attee3ibas un daschado grupu šenteeni ir nosklaidrojušchees daudš wairaf, nekā 90. gados, tā ka jaunromantismā tagad wairs newar isteiktees dšihwes leelakee špehki. Bet jaunakee rakstneeki, rahdas, nemas nespeh3 pajeltees pahri jaunromantisma nenoteiktibai un nesklaidrajām azumirkla šajušmam, un dot dšilafus, idejās un

tipos isturetāfus tehlojumus. Tahdu tehlojumu jaunakajā latw. rakstneezibā pawisam naw, isnemot warbuht Andr. Upišča „Jauni awoti“, kura autors neskaitas pee patenteteem „modernistēem“.

Tapat kā saturā, jaunajēem rakstneekēem naw nekahdas ihpatnibas ari fōrmās sīnā. Eglischa, ūkuratera, Skalbes isteikšmes formas aishemtas pa dātai no 90. gadu jaunromantiskēem, bet fēwischki no Raina patstahwigajām jaunajām dsejas formām. Eglits gan stahsta, ka jaunee rakstneeki zenshotees „kast walodā metala traukus, lai dšitakos pahrdshwojumus tajos eeletu noteikti un nepahrprotami**). Bet šchi zenschanās lihdsi schim ir palikuse bef panahfumeem: jaunee rakstneeki naw eeweduschī nekahdas jaunās isteikšmes formas, ja neskaita par tahdām pašča Eglischa kreewislojumus un zitus „jurodus“ un wiņa pastahwigās skuhmas ar burteem g un h.

Bet pirms dāschēem gadeem wehl nebij redsāma tif skaidri, kā tagad, jauno rakstneeku nepatstahwiba un spēhju truhkums. Toreiš schos rakstneekus usnehma kā pateiši jaunū paaudis literaturā, kas isteiz jaunus dshwes spēhtus, un stahdija wiņus (peem. Skalbi un ūkurateri) pat lihdsās Rainim. Ta ir bijuse maldiba, kura radās aif toreisejēem šabeedriškēem apstahškēem, un fēwischki aif ta eemesla, ka jaunee rakstneeki peemehrojās šabeedriško zenteenu wirseenam. Wispahrigās šabeedriškās šimpatijas wareja us laiku apšlehpt wiņu spēhju un patstahwibas truhkumu.

Gadus 4—6 atpakaļ, jaunee rakstneeki zentās par wišām leetam buht progresīwi. Nebij wiņēem tad šmagaka apwainojuma, kā — schaubitees par wiņu progresīwismu. Lai rahditu, kahdā mehrā „progresīwo“ zenteenu šajuhšma pahrwaldija jaunos rakstneekus, peetikš atgahdinat wiņu nīkno ustraukumu, tad ū. Upišs bij usdroshinajees runat par jauno rakstneeku pahraf weeglu aistrauschanos no šabeedriškām deenas wajadšibām, ar ko šchee „progrēsa dsejneeki“ topot „dsejneeki bef progrēsa“, — pee tam neatšihdams par geniju progresīwo Wehšminu Karli. Jaunee rakstneeki to usnehma par tif nepeedodamu apwainojumu, ka „indiwiduelās břihwibas“ apustulis un Stirnera wehrdšisklais peeluhdšejš ūkuraters tad staigaja ap „Wehrotaja“ lihdsi strahdneekēem, wahkdams parafstus peeprahšjūmam, lai „reakšionars“ ūpiis tiftu aifdšihšs no šchi šchurnala, kurā rakstija „progrēsiwee“.

Jauno rakstneeku „progrēsiwisms“ bij tas, ka wiņi tizgi gahja lihdsi teem šabeedriškēem zenteenēem, kurus šauza par progrēsiweem, un šawos šajerejumos atkahrotoja tos „lošungus“, fureem toreiš bij tahda burwiga wara par šauschu prahteem, kā wehštim par břihwibas pašāules tuwošchanos.***) — Peeweenoschanās šabeedriškēem zenteenēem nodroshināja jaunajēem rakstneekēem ari to wispahrigo atšīnību, kurā wareja palikt nepamaniti wiņu truhkumi. „Progrēsiwo“ rakstneeku šajerejumus lašija ar leelu šajuhšmu, wiņu deflamatijas

*) Egljās. Wiktora Eglischa dšejoli. Ēewads. 5. lap. p.

**) Ari š. Šalbe tagad atšihstas, ka gandrīš „waj wiši jaunakee dšejneeki bij šawos darbos teelchi, waj neteeschi ša lojusi šabeedriškai kusti bai“ (Ēemas Nattis, II. Witerariškās pēsihmes, 103. lap. p.). Tā tad, leetojot ūkuratera mehtrauktu, toreiš wiši jaunee rakstneeki ir bijuši šchurnalisti un awišchu reporteri, bet newis mahšliņeeki.

fanehma firnigeem applauseem, paschus rakstneekus tureja it kà par swarigakajam personam fabeedribà. Tà ka ja kahdam rakstneekam Skalbem waj kahdam „skatuwes mahkfstneekam“ Witumam Wehweram eewajadsejàs naudas, tee usfkattija par gluschì dabigu leetu farihkot few „wakarus“, jau eepreeksch buhdami pahrlleezinati, ka sahle buhs pahrpildita flausitajeem.

Kopsch ta laika pagahjuschee gadi ir bijuschì bagati peedsihwojumeem un mahzibam. No scho peedsihwojummu un mahzibu itahwokka war tagad apfkattit ari toreisejàs fajuhsmibas preekschetus. Un lai zil pateesa bija pate fajuhsmiba, tatschu tagad jaatsihst, ka ta bij fajuhsminaschanàs beeschi ween par pasazinam, par tuffschàm maldibam. Tahda pasazina bij ari wispopularakais „losungs“, — par to brihwibas pasauli, kahda peenahkshot tad, kad tiffshot ispidita pasihstamà tschetru lozeklu formula, t. i. kad ganamam pulkam tiffshot dota teesiba eewehlet few zirpejus. Tàs semes, kur schì „teesiba“ pastahw jau sen, rahda, kahda ir ta flawetà „brihwibas pasfaule“: ta ir wezu wejà, wehl diwfarhteji nostiprinatà, sawos sawnos brihwo flauschineeku kasarma, tikai no ahrpujes ifrotata daschadàm wihses lapam — „politiskàm teesibam“ un jauki fkanoscheem usraksteem. Ja plaschakàs masas buhtu kaut zil pasinuschas schos zitu semju apstahklus, — zil dauds kas tad buhtu warejis notift zitadi, zil dauds spehku buhtu warets isleetot teeschu eeguwumu nodroschinafchanai, kamehr tagad leelakà data spehku istehrejàs pilnigi welti, dfeedot jaukas dfeesmas un flausotees tuffchas pasazinas par „kulturas walstim“, kur wilkt esot paehduschì un jehri tomehr weseli.

Tapat ari ar toreisejo fajuhsmibu par „progresiwu“ literaturu. Ja tagad apfkata kritiskat tos literariskos darbus, par kureem toreif tà fajuhsminajàs, peem. Ukuratera, Skalbes u. z. fazerejumus, — tad negribot jabrihuas, kà jel wareja aisrautes no teem. Schee fazerejumi tatschu ir lott sekli, beeschi pat pilnigi tuffschì; winos naw neka pateesi spehziga, ne postoscha, ne radoscha. Lai islasa tagad peem. Skalbes „Kà es brauzu Seemelmeitas luhkotees“, waj Ukuratera „Silweku“ un „Uf Saules kalnu“, waj nebuhs jafmejas par to, ka toreif wareja fajuhsminatees par tahdeem deesgan neweifkeem fraschu sawahrstijumeem?

Tagad ir sawrotams, ka jauno rakstneeku fazerejumi wareja tà fajuhsminat tikai ais tàs wispahrigàs nospeestibas, kahda toreif walidija. Ja wisas dsihwakàs balsis tika aplufinatas, tad lasitaji fanehnia ar sawilem katru stipraku, progresiwi fkanoschu un pehz pattkas istulkojamu wahrdu, kaut pateesibà tas ari neteiza neka jauna un dsilaka. Pasihstamee „ahrejee apstahkli“ atlahwa ari peerehkinat jaunajeem rakstneekem leelafus spehkus, nefà teem pateesibà bija. Rakstneeki wareja un ari labpraht mehdsà ajsbildinatees ar scheem „apstahkleeem“, ka tee nelaujot wineem parahditees wisà spehju pilnibà. Islikàs, ka rakstneekem ir leeli spehki un dsilas domas, bet tikai „apstahkli“ nelauj wineem tàs isiteft.

Teesa, bij gan daschi peerahdjiumi, ka schee „apstahkli“ nespehji aiskawet pateesa spehka isiteifchanos: Xaina „Tahlàs Uoflanas“ tatschu nahza klajà wehl imagakas reakzijas laifmetà.

Bet uf tahdeem aisrahdjiumem negreesa wehribu. Esstajti

wispahrigi bij labwehligi pret jaunajeem rakstneekem un labpraht tizeja, ka winos slehpjas leelaki spehki, nekà war isteikt pastahwoschos apstahklos. Tizeja, ka tikai pehz nebrihwo apstahku krišchanas parahdisees leele spehki neaprobeshotà pilnibà. Pagaidam peetiſa, ka jaunee rakstneeki peeweenojàs ſabeedriſkai kuſtibai un aſtrahdija uſ progrefiwajeem „loſungeem“, — lai wineem buhtu nodroſchinata wiſpahriga aſtintba.

„Progrefiwo“ rakstneeku ſajuhſminatàkà laſtaja un zeenitaja bij t. ſ. „jaunà paaudſe“. Ta atrada ſcho rakstneeku ſazerejumos iſteiktas wirpirmà kahrtà ſawas ſajuhſmas: ilgàs pehz brihwibas, zeribu, ka „muſſu deena jau tuwu“, tijibu, ka „ſaule, drihſ ſaule mums lehks“ (Ukuraters). Jaunà paaudſe, ja ari ne apſinigi do- maja, tad juta inſtinktiwi, ka wi n a i peederès tee kaſtani, ko „puhliſ“ iſwiſks no uguns, ka „deena“, kaſ nahks, buhs pateſi wi n a s deena, fur kritis lihdsſchinejee kawekſti winas ſakareem ar „tautu“, fur wina warès ſahkt bri h w i uſſtahteos kà „tautas waditaja“.

Bet ari weena daſa no plaſchakàm maſam ſajuhſminajàs par progrefiwo rakstneeku ſazerejumeem. Un rakstneeki ſamukahrt ari zentàs dſejot zits par zitu jaukaſas progrefiwas dſeeſmas. Ukuraters rakſtija „Kahwos“ it kà albuma pantiau „publim“:

Tew, melnais puhli, aſràs audſetais,
Tew peeder nahtotne un ſalà ſeme.
Tew paichos augſtatajòs talnos kaſpt,
Tew paichàs dſilatajàs ſlahpès ſlahpt
Wiſtrahſchnòs ſeedus tew pee kruhtim neſt,
Wiſleelàs domas dwehſelè tew lolot!“

(„Kahwi“, 1. burin., 1905., 11. lap. p.)

Tas pats Ukuraters, beſ tam Auſtriſch, Wehſminſch, Skalbe un, protams, ari Karlis Jakobſons uſ ahtru roku ſataiſija daſchadas „wehtras dſeeſmas“ un „zihuas dſeeſmas“, — taiſni tahdas, kà to- reiš peepraſija, fur bij tikai pantos ſalikti progrefiwee „loſungi“. Kadàs aiſween wairak rakstneeku, kuri, kà mehdsà ſazit, „ſimpatijeja“ ſabeedriſkeem zenteeneem. Weens no wineem wehſak aſtiſhtas, ka

„netikween jaunòs rakstneekus aſtrahwa brihwibas wilnis, — ari daſchs labš no wegateem, kam jau bija ſawi nodibinajuſchees uſſtati par mahſtlaſ uideumu, tita no ta aſtrauti. (Starp zitu tahdas ſpehzigàs individualitates, kà Pluhdons, Eg- lits). Wiſpahr ſajata, ka laiſtam gan itweens no wegateem rakstneekem ſdai lai- metà ſanus mahſtlaſ uſſtatus pahrewehreja, pahrewehra. Netš kahds palita teem uſtižigš (warbuht weenigi Poruks)*.)

— Ne, ari Poruks bij ſaweenibas ſchurnala „Pret Sauli“ lihdsſtrahdneeku pulkà. Wahrdu ſakot, ſajuhſmiba par progrefiweem „loſungeem“ bij wiſpahriga ari ſtarp rakstneekem.

„Tatiſchu, turpina ſeltmatis, daſchi rakstneeki no ſcheem idealeem atrita pehz ihjata, ziti pehz garata laita. Gemesti: waj nu tee pahrebauditi wizu mahſtli- neeku ihpatnibai nebija peemehrojami, jeb waj eſtahiujès ſabeedriſkà reakzija lau- pija uſtižibu teem.“ (Rakstneezibas Almanachš 1908. g., 31. lap. p.)

Kahda bija ſchi pahrebaudiſchana? Waj rakstneeki „atfrita“ no ſabeedriſkeem zenteeneem warbuht tapehz, ka tee bij pahtraf ne =

*) Seltmata literariſkais apſtats, Rakstneezibas Almanachš 1908. g. 31. lap. p.

skaidri, ka tur wairak tikai runāja, stahstija un klausījās pasazīnas, bet loti mas zentās pehz tuhliteju teeschu eeguwwumu nostiprināšanas?

Pateesībā rakstneeku atkrīšanas zehloni bij pawisam preteji. Ne tapehz wini atstahja sabeedriskos zenteenus, ka tee bij pahraf nesklaidri un abstrakti, bet tapehz, ka pehz wīnu domam, tee bij wehl pahraf noteikti un skaidri, wehl par mas abstrakti; rakstneeki bij wehlejuschees, lai stahstiti wehl wairak pasazīnu, neween politisku, bet ari dzejisku pasazīnu, par „pilsētu kalnos“, par „balteen sīrgeem“ u. t. t. (Sal. Akratera „Maldu swaigsnī.“) Pehz rakstneeku domam, „publis“ wehl par daudz nodarbojās ar fonkretām leetam; wajadseja neko nedarit, bet tikai klausītees dzejneeku dseefmas, peeluhzt jaunos mahkslas deewus, — tad „progresiwee rakstneeki“ buhtu apmeerinati ar sabeedrisko kustibu. Haralds Eldgasts jau 1905. g. rudeni sawu „Swaigschuoto Rakstu“ preekschwahrdā asi karoja pret teem, furu mehrts ir „tā sauktās wispahrejas labklahjibas nodibināšana semes wirsū, kur wisi buhtu materialā sinā apgahdati, isfargati no sala, bada, wisadām warmahzibam, isfuhschanas, sīstiskām zeeschanam“. Eldgasts, kā mahkslineeks „usstahda dshwei zita du mehrti“, kuresch ir wehl abstraktaks, wehl miglainaks, nekā parastās politiskās pasazīnas. Wīnsch šaka:

„Tikai reliģiistā meklechanā pehz muhschīgās pateesības atshchanas, pehz Deewa, isfakas zilweka ihstā wehrtiba, — un ta naw atfartiga no nefahdeem šaimneezisķeem un politisķeem eefahrtjumeem.“ (Swaigschuotas Raktis, XII—XIII. lap. p.)

Masas zenschanās pehz zilweziskās dshwes te teek pasludinata par weltu šapni.

„Ja reij rastos ideali zilweki, tad tiftu šaineegti ari ideali ahreji apstahsti... Bet tā fa wairums arween ir pastahwejs un pastahwēs no tahdeem šaudim, furi pehz jawas eefshchējās organiazijas naw augstas attishtibas ipehhigi, tad tas nekad nepeepildīsees.“ Tā šaka Eldgasta idealistais waronis. (Swaigschuotas Raktis, 106. lap. p.)

Ziti mehginaja šahumā wehl šaweenot politiskās pasazīnas ar dzejiskām, un lihdsās politisķeem „lošungeem“ pasludinata šawus mahkslineezisķos „lošungus“, ar wiseem atteezigeem „lai dshwo!“*)

Bet masas nebij tift weegli noturamas us politiskām un mahkslineeziskām pasazīnam. Tās šahka sneegtees pehz ta, kas wīnām bij wiswajadšigaks: pehz šaimneezisķeem eeguwwumeem. Tā fa ar to wīnas raišjās walā no „progresistu“ aishildneezibas, un tā fa rakstneeki tomeht netika deewinati gluschi tā, kā wīni wehlejās, tad drihs ween notika wirseena maina jauno rakstneeku lehgeri.

Gan ari politisķee barweschi usskatija loti nelabwehligām azim zenschanos pahreet no politisķeem „lošungeem“ us teescheem eeguwwumeem, zaur ko wīni wareja pasaudet sawu notezisho waru. Bet tee, protams, bij pahraf gudri politiski, lai atklahsti usstahptos pret šcheem zenteeneem. Wīni tikai puhlejās peerahdit, ka tagad neesot ihstais laiks teescheem eeguwwumeem, tos wīsus šafneegschot wehlf.

Bet rakstneeki, kā masak aprehkinatajti politiski, wairak wafstridigi „juhtu zilweki“, loti gaischi parahdija sawu pretisķhibu masas

*) Sal. Akratera rakstu „Pret Sauli“ 1. burtnižā, 38. lap. p.

zenteeneem. Tee jutās wihsufchees fawās zeribās us „tautu“. Wini bij tā usupurejuschees preeksch „melnā puhta“, bij dšeedajuschi tam tik jaukas dšeesmas! Un te nu šchis nepateizigais puhlis negrib wairs klausitees us wineem, bet zenschas pehz sifškeem materieleem eeguwumeem! Dee joda! Tad jau šchis rupjais puhlis nemas naw bijis zeenigs winau jauko dšeesmu un stahstu, tad jau wini, rakstneeft, ir tifuschi negehlīgi peekrahpti! Wini bij domajuschi, ka „puhlis“ sneegfēs pehz „daituma dimantkalneem“ un kahps „pret sauli“, bet tas fawā kustonistā aklamā ker tikai pehz maifes kufula!

Un rakstneeft pasteidsjās isskaidrot, ka wineem neesot neka kopiga ar šcheem puhta zenteeneem pehz „tā sauktās wispahrejās labklahjibas nodibinaschanas semes wirsū“, bet ka „tikai religistā meleschanā pehz muhschigās pateesibas atsihschanas, pehz Deewa, issafās zilwefa ihsz wehritiba...“ (Haralds Eldgasts, Swaizschnotas Naktis XII-XIII. lap. p.) Jau no rakstneeku darbos nu sahka parahditees tikai sashchultinatās dusmas un eenaids pret „puhli“, tapehz ka tas naw klausijees saules himnas, bet ir sneedsees pehz materiela stahwocka pazelschanas. Akuraters, kusch „Kahwos“ bij dšejojis himnu puhlim, nu sahka apraudat puhta samithditos dahrsus un stahstija šatrizinoscho wehsti:

„No samitheem dahrjeem es eeschu.
Kur puhlis lihšimo un imej.
Es buhšchu tā gahju putnis,
Kas nakti jem swaignem štrej.“

(„Stari“, 1907., Nr. 1.)

Tā tad rakstneeku „atkrishana“ no sabeedrifškeem zenteeneem notika aif ta eemesla, ka mafas neapmeerinajās ar miglainām frašem, bet sahka zenstees pehz teescheem eeguwumeem.*) Un apmeerinajumu fawām peewiltām zeribam us „tautu“ wakarejee „progrešwee rakstneeft“ mekleja dekadentismā un mistizismā; un wehl ilgi wini suhrojās, ka puhlis tos sauzot fawās sabeedrifškās kustibās un nekaujot teem meerīgi „išnesat“ fawus gentalos muhschigā štaistuma darbus.

Tā dekadentistfais wirseens, kuru jau pirms dascheem gadeem latweeschu literaturā bij usfahjis Wiktors Eglits, dabuja tagad jaunus zihnitajus ar Akurateri, Škalbi, Austrinu u. z., kuri mekleja te issklaidet fawās „sabeedrifškās zihnas“ pagiras. Dascham pat dekadentisms naw dewis wehl peeteekoschu atspirdšinajumu, tā ka ir bijis jaet wehl tahsaf, lihšj pat moderni-leekufoscham flerikalistmam. Pirms wairakeem gadeem weens funks „draugu beedribā“ jau sčehlojās, ka latweeschu labakee dšejneeft nemas nenodarbojotes ar bānijas dšeesmu šazereschanu; te tatschu wineem buhtu ihsti sčehstigs

*) Šā psihologistf rakstneekos notita iči „atkrishana“, par to sčahds ratšuirigs gabijums. 1905. gada rudenī tahdā šapulžē runajis ari weens no jaunajeem dšejneekem, stahstidams par „saules kalneem“, par „balteem širgeem“, par „pilschtu talnos“ u. t. t. Bet „rupjais puhlis“ išturreees loti weenaldisgt pret iči dšejneeta šajuhimibas išwerdumu. Dšejneekam nebijis nekahdu panahstumu. Drihš pehz tam ščurnalā „Pret Sauli“ ičšis dšejneeks rakstija, ka mahšlineekam nederot pedaalitees šabedrifškās kustibās, tās neesot ihsta mahšlineeka zeenigas, mahšlineekam wislabat ešot noet pilnīgi weentulibā. — Tas atgahdina pašajinu par lapu, kura gribejuse noraut wihnogas, bet tad newarejuse tās aishneegt, tad šajijuse: „es tās negribu, wihnogas ir stahbas“.

darba lauks. Pēc šī svehtīgā darba tagad ir ķehrees weens no modernajeem — Karlis Strahls, šawā „Sonetu wainagā“ („Salktis“, 1908. Nr. 1.). Pēwedīšim dasčas weetas no ta:

„Veerz wifas zeribas uj Deewa labo prahtu:
Wimch tewim augšchamzeltēes līs, tā līgīs krišt —
Pirms šwaigšnes bahledamas eefahks blahsmu brīst,
Tew Wina šiprā rofa war jau šahwet flahtu...
Ja wišs ir šagruwis, ko malais zilweks zehlis,
Jau imišums puhsch dšhwes klajumos,
Un wišs ir ištšhīs, ko šahdreis eī imehliš —
Lai štan tad tufšneis Deewa meldinos,
Lai wišs šlihgst dšeejmā, ko tu žitreis pehliš, —
Veels waldneeks walda debešs patalnos.“

(89. lap. p.)

„Lai bahrgā liktēns rofa tewi rahtu.
Lai grehtoš mecia šluhtu it tā trums —
Tew iraid weens, kas tewis neastšums
Un garu atšwabinās neapmahhtu.
Kas šwaigšnem muhschu klojā gaitu leet.
Kas šuhta mehnesi, lai mišlu waldšinatū,
No kura katris pumpurs škuhsštīs teet,
Tas tewi atšihš šawu ašinatū, —
Kur leelā dšeeima netad neišfeet,
Wimch tawos pirtšos celišs šiljas kahtu.“

(90. lap. p.)

Tas ir žeenigs noslehgums jauno rakstneeku „progrešiwīšma“ laiktmetam.

2.

Tahda leefas, wispahrigā ainā, jauno rakstneeku wirseena maina un winas motiwi. No wīnu šazerejumeem, kuros ištēzas šchi psihologiskā pahrwehrtiba, ištwehlešimees šihlakai apštatišchanai ģaralda Eldgasta „Demona Paradišē“, kuru autors nošauzis par „psichologiski-filosošifku liktena tehlojumu peežās ainās“. Eldgasts bij eenehmis deesgan noteiftu šahwofli pret „šabeedriškeem zenteeneem“ jau 1905. gada rudeni, kad žiti jaunee rakstneeki wehl bij pilnīgi progrešiwu „lošungu“ warā. Eldgastu daudži atšihšt par špehšigako no wīša jauno rakstneeku bara. „Tas“, šaka Šelmatīs, „šahw titpat monumentalī indiwiduelās mahštšlas preešchgalā, tā ģainīs šabeedriškās mahštšlas preešchgalā. Štarp abeem šcheem polem nu šwahritās mihju jaunakās rakstneegības parahdības, te weenan, te otram wairak waj masaš peešledamās“ (Rakstneegības Almanachš“, 1908., 32. l. p.).

„Demona Paradišē“, leefas, ir rakstīta apšiniģi šā polemītkā pret šabeedriškeem zenteeneem; ta ir, šā šaka tas pats Šelmatīs, „indiwidualištā proteštā kleeđseens“, kur šanemti weenkopus šchur tur ištšaitēe eebildumi pret šabeedriško kustiibu. Tapehž šchis tehlojums ir ištī noderīga ilustrāzija par jauno rakstneeku šahwofli šabeedriškos jautajumos, žil tahfu šchis šahwoflis raksturgs dekadentiškam wirseenam.

Jaunee rakstneeki mihl wīšu, kas kleeđsošchs un teatralištš; no dramatiškas darbības gan šchini gabalā naw ne wehštš, bet autors tomehr ištwehlejees dramas formu. Beš tam jaunee rakstneeki para-

Wina weentuliba ejot paradīje. „Un šcho jawu meeru, jawu weentulības flujo laimi lai es pahrmainitu pret to raibo turgus trazi, kuru tu jauz par dšihwi, ar kuru mani gribi aishwilt atpakal pee zilwekem? (8. lap. p.) Kas nonahzīs pee pateesības šfaidrā spirdhūnataja awota, to juhsu mahnu un wiltus ipojshums wairs nešpehji apstulbot un peewilt“. (9. lap. p.)

Ilgwars pretojas Ahrmata pašwitates filosofijai:

„Ja, kas tad ir šchi pateesība, ja winai ar dšihwi, ar manām ašninim, manām juhtām naw nekahdas šakarības! Ja ta winām šwešča, nešprotama, naidīga? ... Juhs, kas dšihwei pahri šahweet, kas apluhfojeet winu no šawas transzendentālās filosofijas augstumeem, nešinat, kahdas šahpes, kahdu ismishumu un lahstus dšihwe sewi šehpj“. (9. lap. p.)

Ahrmalis:

„Oh, es winus pašhstu, šchos lahstus, šcho ismishumu. Tee ir ta teka, kura mani noweda pee šchim melnām weentulības klintim. Wēsti tu — wiš juhs, jihnatees, domajeet ko zitu ištart. Kas mekle, tas žitur išeet newar. Šchis ir weentgais želch — un wiš juhs winu ešeet. Waj pašubiseet. Wišas žitas išejas ir tītai mahni“. (9. lap. p.)

Un kapehž tā? Us to Ahrmalis atbild, rahdidams:

„Waj redsi šchis fristala dšidrās naktis debešis ar winu dimantšwaigšnem? Winas wišas man šahsta, šahsta břihsnīšchtigu, noslehpumaini štaistu tektu. Pa winām deeni štaigā us ļauli, us balto, muhschigo, gaišcho deewu semi. Šchopēns flauschjās šchajā teišmā, un raudaja, un šuma, kā weentulch, krehslā nomaldījees behrēs, kas isbřihsnešchanas un ašaru pilnām ašim debešis štatas. Wina štumjas un ilgas man šluma par šaldu wihrakū. Wina musiā deewiškā šwehtaimība atrodama ... Šchajā pateesībā ir wišs, un kas no winas šausa dšehris, kahda daļa tam par juhsu raišem, juhsu žihnam un uswaram? Semi juhs eškaroseet, bet šchee miriadi pašajū nekad netaps juhsu ištahšums. Un tad — ari juhs domajeet par teem šapnotajeem, behrēnem, kas pehž tām škumušchi un ilgojušchees — jau tad, kad wehl semi krehslā tina“. (15. lap. p.)

Kad Ilgwars šolas dšihwot ne šapneem, bet pateesai dšihwei, Ahrmalis tihri bibelīškā stilā tam atbild:

„Tu modīšeēs no dšila šapna, kuru tu buhši teeschamību ļauzis — un jauna seme buhs tāwu kahju pamešis un jaunās debešis šahwēs pār tāwu galwu“. (15. lap. p.) „Tu šati — ihšā dšihwe! Warbuht, ka tas, to mehs par nahwi ļaujam, ir atmosferās. Warbuht, ka ihšti dšihwojam tītai mehs, kas teekam par šapnotajeem un murgotajeem ļautti. — Re ta ir ihšā dšihwidās dšeeima, kura pluhst pār šcho is šemes dšilumeem šahpjoscho Ūbelungu notweh-pušchajām luhpam, kura štan no šabritam, no šalnuratuwem, no melnām lihđuma wagam, kā lahstu un ašaru melđija“. (21. lap. p.)

Epreekšchejee israšti, protams, aptwer tītai masu dāļnu no teem „dialogeem un nepahršahpjameem wahrdu šchogeem“, no kahdeem šastahđita wiša „Demona Paradīse“. Bet ari tee jau peeteekošchi rahda filosofa Ahrmata šozialo šeju. Tas, kā redšam, ir weens ar „zilweka ihšo wehrtību“, kura, pehž Eldgasta, išteijas „tītai religīškā meklešanā pehž muhschīgās pateesības atšišchanas, pehž deewa“. To tam ari šaprotama wina filosofija par „zilwezes listeni“. Atšihdams, ka tahđa dšihwe, kahdu dšihwo winch pats, ir weenigā išeja, ka wišas žitas išejas ir mahni, — šchis filosofš pee tam ir štingri pahrleežinatš, ka tahđu dšihwi peederas dšihwot tītai dāšcheem nedaudšeem, jeb, kā šaka K. Kruhsa, „tītai reteem, isredseteem, šaules šluhpsū šluhpsūteem“*). Bet zilweku wairumam

*) „Delme“, 1907., Nr. 6, 249. lap. p.

muhſchigi japaleef beſ „weenigàs iſejas“, japaleef tanì noſpeetiſtìbà, furà tas atrodas. Filoſofs Uhmaliſ ſaprot, ka lai daſchi nedaudfi waretu baudit laimi ſawà beſdarbibas un weentulibas paradìſe, tad „puhlin“ uſtizigi jaſtrahdà, jau preekſch tan ween, lai paradìſes eenihneeki nenomirtu badà. Tapehž ta dſeefma, fura ſſan „no fabrikam, kalnuraftuwem, melnàm lihuma wagam, kà lahſtu un aſaru melðija,“ — ta neſſan ſchim filoſoſam kà dſihwibas dſeefma, jo ta wehſta beigas daſchu „iſredſeto“ paradìſiſſkai, jeb weentafhrſchi — paraſitiſſkai dſihwei. Igwars to wehl neſaprot; tas jautà Uhmaliſim:

„Tad iſti jel man to brihnuma wahrdu, lai ari eſ nahtu ſchajà para- dijè. Saſi to mums wiſeem, lai mums nebuhtu janofmot zeetumos, jalej ſawas aſinìs zihnà ar tailo, reebigo, rupjo waru. Dod laimi zilwezei — un eſ tew ſwehru, ka wina to janemſ ar tahdu pateizibu, ſahdu ta naw dewuſe neweenam no ſaweem deeweem, furi wiſi to nemitigi ir wiſluſchi!“

Uf to Uhmaliſ atbild:

„Zilwezei laimeſ naw! ſchi pateiſiba ir jamaħžas ſat- ram uſſtatit par ſwehtako bauſli, ſaſ patſ pehž laimeſ un pateiſibas ſawo.“ (9—10. lap. p.)

Te tikai „diwu baſſu“ ſarunà ir atfahrtoſ tas patſ, ko muhſu jaunee raſtneeki, ari Eldgaſtſ, wairakfahrſt iſteikufchi jau zitur „ween- baſſigi“. ſchis Uhmaliſ ir tuws radineekſ ta paſcha autora „Swaiſſchnoto Naſſchu“ waronim Nermanim, kureſch ſludinaja paraſitu paſaulei preeka wehſti, ka „tas nekad nepeepidiſeſ“, ka zilweku wairums „arween ir paſtaħwejiſ un paſtaħwèſ no tahdeem laudim, furi pehž ſawas eekſchejàs organifazijas naw augſtaſas atihſtibas ſpehžigi“.

Bet leela data no ſchi zilweku wairuma tomehr, par nelaimi, ir nahtuſe uf domam, ka wina waretu gan eeguht ſew zilweziſſkaſ dſihwes eepſehju. Pehž ta wina ari zihnas. Ko ſaka par ſchah- deem nodomeem weentulais filoſofs Uhmaliſ?

„Tikai naiwa, behrniſchtiga neſinaſchana war zeret eeguht iſcho laimi zaur zilweka zihnu pret zilweku. Pret kureem juhſ zihnà ejeet, ko par ſaweem naid- neekteem ſauſeet, waj tee ir laimigi? Waj wini jums iſcho laimi nolaupijufchi?“ (10. lap. p.)

Te redſam, ka Uhmaliſ neween prot runat „kà ſinibu wiſtri un filoſofi“, bet prot ari atfahrtoſ paraſtàs iſſloziſchaniàs fraſes, ka ari tee noteizeji paſchi taſſchu neeſot „laimigi“, ka teem eſot war- buht wehl ſmagakaſ naſtaſ un ruhpeſ, nekà maſai. Pehdejai eſot jaſtrahdà tikai ar rokam, bet wini, ſchee noteizeji, ſtrahdajot un mozooteeſ — ar galwu! Un tad war gluſchi weentafhrſchi uſſleeht:

„No juhſ brehžat, ka liſtèſ jums ſtarbſ?“

„Jums jau taſſchu tiſ rokam ir darbſ.“

„Waj tad naw gruhtat galwu lauſit,“

„Nekà trallinot atmenſ dauſit!“

ſcho tehwiſſchlo kalwas lauſitaju waru Uhmaliſ uſſtaħda par dabifſu un nepeezeſchamu. Winſch ſaka:

„Beſ autoritateſ, baiſem un ſreſſapinaſ eemidſinatajeem lahra tauta ees bojà... Diſ atzereeſ, kà kurneja ſtraela behrni pehž Egipteſ galaſ podcem un — — paſtagam. Ja nebuhtu wineem deſpota Mojuſ, tee mekletu pehž wežà

zela pat jubras dibenā." (18. lap. p.) ... "Teeņešis un lītuma dewsjs... bailēs un autoritate — zilvezei tīspat nepezeeschams, kā gaišs, kā barība, kā gaišma" ... (19. lap. p.)

Tā Jlgwars newar peedabut Ahrmali nahtst kustiibā. Ahrmalis parego, ka ari pats Jlgwars drihs to ufstahšhot. Un kad Jlgwars atwadas un patlaban aust saule, tad noteek weena no tām komiisti-estetiskām ainān, ka hdas beeschi dšimst muhsu jaunromantiku prowinziali-aristokratisko šapnu miglā:

"Kā ekstāzā, Ahrmalis štatas lehzošhā (!) ļaulē, kuras jelts ipluhit, naktš sudrabu nobešhdams, pār wišu pašauli. Mēhmās gawilēs ļauli apšweitedamš, wiņsch iiplehšh (!) pret debesim jawas (!) rotas un paleek, kā ļastindis, ar šwehtlaimibu seja lehzošhā (!) spihdeka gaišmā." (22. lap. p.)

Ufstahsim Ahrmali wina ekstāzā ar „iiplehštām” rokam; wina „filosofijas” šturs ir peeteekošhi škadrs. Ustihmesim tīkai, ka wehslaf wiņsch ļaimigi atrod „muhschigās pateesības atsihšhanu — Deewu” bibeļē. „Sāhe wiņsch ir!” Ahrmalis issauzas, — „šhis břiħnumainais dšihwibas awots. Šchi grahmata ir kā okeans, kura dšikumos ir wešeli ļalni dahrgu, mirdsošchu peħrtu šakrauti” (65. lap. p.). — —

Waram pahreet pee isbijušhā grafa Jlgwara, kursch tīf šajuhšminats runā par kustiibu. Kā istetizas Ahrmalis, Jlgwars agraf ir bijis „nosmalžinato haudu un rafinetā estetisma jildinatajs”. Bet tagad wiņsch „nolizis, nosweedis šawu lepno žilts wahrdu”. Ar leelisku pašchapsinu wiņsch šaka:

„Es ļauzōš tīkai Jlgwars un lepnei grafa žilti naw wais ar mani netahda šatara. Tās pirmāis darbs bij iļlehgat mani ij šawa žilts šarastā... Mani augšte radi gribeja mani aprakt ahpchrahtigo namā. Tās wineem neišdewās. Tee panahza tīkai pa datai šawus noluhšus. Bet man wehl palika deesgan no tās bagatības, peħz kuras tee bij tā iškaltuichi. Un šcho šawu datu es gribu atdot teem atpatoļ, kureem mani ļawence šentschi to bij ļaupijusch. Zeetejai, netaimigai darba tautai.” (11. lap. p.)

Un, redsat, waj war eedomatees kahdu dwehšeli wehl zehļaku par šcho Eldgasta fantasija dšimuscho ekšgrafa leelšungu! Wispirms, atteizas no šawas grafa tšhinas, šanahļ matos ar wišu šawu „žilti”, tad cestahjas „kustiibā”, kur eenem wadona weetu un šarastā pat uššaukumus, un beidsot griw wehl atdot šawas bagatības „zeetejai, netaimigai darba tautai”. Un šo wiņsch pee tam wehl šaka:

„Newis upurus es nesu — jawas dšimts privileģijas prom aīšweešhdams, — drihšaf, es tos peenemu. Ķaur to es dabuju to zehlo teesibu šahtes kā pilnteesiģis lozeklis tajās rindās, kur newis šanigš wahrds, bet weenigi talants, gariģš pahratums noteiģ šatra žihnitaja weetu. Cet sem wīnu zehļā žihnās šaroga, tikt no wineem ušštattam par beedri, par brahli — tas mans weenigiģis lepnums, šo tagad wehl atsihstu. Padarit muhsu štaišo nahtšamības šapni par tagadnes teeshamību — tas augštāis ideāls, par kuru pahrafa zilweze nepašihst, šamehr ween wina ir ļaħuše domat. Břiħwiba ir šwehtāis wahrds, kahds jebkad ir iħrunats, un winaš šarotaji ir iħšte Graala brunieeki!” (11.—12. lap. p.) „Ar ļaime — un mehs to guhšim! Ta wīnu muhsu, dšihwo žilwešu, nešchāubiga tiziba! Uš šchis tizibas, kā granita talna, mehs želšim zilwezes nahtšamību.” (10. lap. p.)

Peetiks škanigo wahrdu. Bet, kā mahža peedšihwojumi, uš dšichjiltiģajeem wis neder tā aļli pašautees, neder wis uštizetees wīnu apšolljumeem, bet katrreīš neustizigi jāšlatas, šas wineem aīf

ahdas. Paraudsimees kritiskaf ari Jlgwara warona darbos, — tad atflahsees interesantas leetas.

Par bagatibu atdoschanu „zeetejai, nelaimigai darba tautai“ jafaka, ka scho solijunu grafa leelskungs aismiristi ispidit. Sawas bagatibas wisch omulgi patehre pats kopā ar Koru, sawos lep- najos mahjokkos, kahdos Eldgasts to rahda turpmakas ainās.

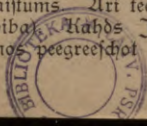
Bet warbuht tas ir tikai tahds „ahrejs apstahklis“, kas „mahkflas darbā“ nemas naw no swara? Jo, ka šaka weens latweeschu „kritikis“, jau wairaklahrt minetais Seltmatis, mahkflin- neekam esot „no swara tikai paschi zilweki, wina eekšhejā dsihwe, t. i. zilweka fahpu, zeeschanu, baiku, waj laimes, preeka, uswaras u. z. fahubtas“. („Rakstneezibas Almanachs“, 1908., 26. lap. p.) Mahkfliniekam wajagot nemit tikai „zilweku paschu par sewi, neat- farigi no wina tautibas, no wina sabeedriskā stahwocka, no wina materialeem apstahkleem, tā safot „zilweka kailo dwehsele“... (29. lap. p.) Mehginasim ari mehs ustwert tikai Jlgwara „kailo dwehsele“.

Bet ja wina ir dwehsele, tā tad eteriska jeb tamlidhšiga, un pee tam wehl „kaila“, tad kur to lai atrodam un ka to lai aptwe- ram? Seekas tatschu, ka tas naw eespehjams nekur zitur, ka tikai šchis „dwehseles“ idealistiskajos zenteenos, peem. ka Jlgwars, schis „nosmalzinato baudu un rafineta estetisma zildinatajs“, mekle dams muhšchigo pateesibu un brihwibu, atstahj sawu grafa „zilki“ un eet kustibā, zihnas par „tautas“ atswabinaschanu. Te, leekas, Jlgwara dwehsele atflahjas wisa sawā idealismā un kailumā.

Tatschu, pateesiba schai parahdibai ir gluschi materieli zehloni, proti — pahrehshanās. Zilwekam, kusch pabrak ilgi dshwojis estetisma siltumnizas atmosferā, galu galā apniht ari wisnosmalzi- natakee baudijumi: tahds zilweks waj nu kriht galiga apatija, jeb ari, ja tam kaut zik wehl dshwes spehku, tad zenschas isklaidetees, atpuhstees no baudijumeem un estetisma pagiram un dabut jaunus eespaidus. Un waj tad brihnumis, ja kahds blasets, pahrehdees, grafs, mekle dams jaunus eespaidus, eekliht ari „kustiba“? Te tatschu, masakais, interesanti paplahstitees preeksh „zeetejas, nelai- migās darba tautas“; un kad te wairs nepatihht, tad war atkal greekstees atpakal agrafajā, waj masleet zitadaka estetisma siltumnizā. To redsam ari pee Jlgwara. Tam schi „kustiba“ pateesi naw nekas zits, ka lihdsellis isklaidet lihdschinejā estetisma pagiras un dabut jaunus eespaidus. Wits wina nosmalzinatā bauditaja raksturs jau nesuhd, bet nahht tam lihdsi ari kustiba. Uhmalis jau tam saka:

„Wisu scho zihnu tu redsi — ka ideals mahkfliniekis — weenigi ka estetisku fenomenu.“ (20. lap. v.)

Tas ir tas pats, ko pasludinaja jaunee rakstneeki sawā „defla- rajija“ („Dielme“, 1906., Nr. 5). Ari tee fazija: ka tagadejā laika „pilsoni“, wini gan tehloschot ari tagadnes zihnu. Tatschu ne preeksh tam, lai weizinatu schis zihnas panahkumos, bet tikai tapesh, ka leelā zihnā esot leels fhaistums. Ari teem wisa kustiba bij tikai „estetisks fenomens“ (parahdiba). Kahds Jlgwara beedrs jau saka, ka Jlgwars sawos ussaufumos „peegreeschot“

„par daudzi vehrības aristokratiski-estētiskai poetikai, kura varbuht, wina fonatēs, ne muhsu noludteem war noderet. Schahds trahschuums un pahrzilwežifās gudribas war muhsu darbam tikai kaitet. Tās eenes weentahrscha darba ruhta pauri tahdu sentimentalu, peenaimu miglu, no kuras winsch juhtās tā peedehris...“ (25. lap. p.)

Wehl skaidrak par to isteizas Iwars:

„Es netizu scheem aristokrateem. Wina rofās ir par daudzi baltās, lai kertās pee melnā darba kauschu atwabinaschanās darba. Un baltee glāse-zimdi te lihdsiet nespehi... Manās iemneeta auhtis Ilgwara stānigās frazes, kuras winsch un ari ziti par poesiju dehwe, neisauz nekahdas estētifās lihģimas. Es nihstu ichos aristokratifos deserterus, kuri nahk muhsu lehgeri ar saweem „idealeem“, ar sawu nojmalģināto estētismu, ar jawām operu waronu frasem. Mums wajaga spehfa, wajaga nedalitas stīpras gribās, kura nejautā, neanalifē, bet dara. Lait-metos, kad wajadsigi darbi, Hamleti naw letojami.“ (26. lap. p.)

Tā redsam, ka Ilgwars ir atstahjis sawu grafa zilti un pahrzehlees kustibā teescham tapeh3, ka tam bij apnīkuse estētiskā baudu dšihwe un wajadsēja jaunu eespaidu.

Protams, starp muhsu jaunajeem rakstneekem, kuri pirms dascheem gadeem skandinaja progresiwos „losungus“, nebija nekahdu grafu, nedz weentulu filosofu. Kā jau sazits, muhsu rakstneeki mihl nostahbit sawus waronus eedomatā aristokratiskā aplahrtne. Bet peh3 sawām idejam schis Ilgwars ir ihsti tipifks laiweeschu „genijs“. Muhsu jaunee rakstneeki, peedalidamees kustiba, prata ar tahdām paschām frasem apdeedat starp saweem pasihstameem scho sawu waronigo foli, un ar ne masaku aistrijuschos sajuhsmibu deklamēja par sawu „zihnu“... ar dsejokeem. Kustiba bij lihdselks par lehtu maksu pagelt sawu paschapsinu spehzigos eedomibas spahrnos. Preefsh tam agrak peewestās Ilgwara frazes ir loti raksturigas.

Ihsu laizinu Ilgwars paleef kustibā. Bet kad winsch reds, ka puhlis negrib wis klausitees us wina operu-warona frasem un apmeerinatees ar wina dseefmam par zihnu, bet grib eet pateesā zihnā, — tad Ilgwars pasaudē wisu patiku us kustibu un eet sawā „weentulības paradisē“, kura stīpri lihdsinas wina agrakai „nojmalģināto baudu un rafinētā estētisma“ dšihwei. Scho Ilgwara aischreeshanos no kustības Eldgasts tehlo otrā ainā. Teefa, tur pa starpam teef isteifka gan ari dibinata kritika par zentralās komitejas bauschfu kalpeem, kuri sin tikai sajit:

„Mums stingri jaturās pee zentralās komitejas preefshrakiteem un paraugem. Ar to mehš stahwesim zeeschā šatarā. No tās mums japernem wisi iwari-gatee rihtojumi, usfautumi, resoluzijas.“ (25—26. lap. p.) „Es ide nerinaju no fewis, runaju zentralās komitejas wahrdā. Tās spreedumeem mums wijšem jasklānā.“ (27. lap. p.)

Ilgwars isteizas, ka „tautas šapulzēs“ „gara nabadšibu usnem par gudribu — un wirwes dejotaju notura par praweeti“. (28. l. pusē.) Bet jautasim, ko tad grib pats Ilgwars? Kahdi wina zenteeni un wina usklati par to, ko wajadsetu darit? Waj tee ir jel kahdā sinā labaki par zentralās komitejas peeluhdšēju usfateem?

Ilgwaram kustiba ir wehl pahrak konkreta, winsch gribetu, lai laudis tikai klausitos estetu skalahjās deklamazijās, bet nekahdā sinā nedrihktetu jushtees peh3 materielo dšihwes aplahflu pahrfahz-tofchanas. Winsch saka:

„Juhš es apjuhdsu. Juhš nešet wairs tee, kas bijāt tad, kad wehl ne-
 zihnijamees, tikai sapnojam par zihnu. Warbuht, ka toreiz mehs wiš bijam
 diejneeti?... Mehs tizejam idejam, tizejam wahrdam, un tagad — juhš lozet
 sawus zelus tikai fakteem, eonomijai. Pat garu juhš ejet eejuhguichi tās
 talpiba.“ (33. lap. p.) „Mans gars nihšt šo juhšu deeminato „ekonomiju“,
 šo estu, turam juhš tā Baalam ejet gatawi jawus behrnis upuret. Jaimai
 pajaulei jabuht gara pajaulei, tur ihšt brijwiba walda, neween ahriģa, ari
 gariga. Kur staitums un pateesiba ir weenigee deewi.“ (34. lap. p.) Ilgwars
 „ekonomijas“ weetā tiz uš „to pawafari, kas wišus awotus wehrs, kurā wiš sedbi
 plauts un pajaule buhs tā selta un smaršdu okeans. Drihš stanš leeldeenas
 iwari. Seedona pluhdi šchlihtis jauno semi un Djiannā dimdēs bejaliba no
 iwajgnem lihšs rajotam sahles steebrinam, tur masakais tahrpinsch dšihwibai
 slawu skandinās. Ta buhs islihdšinaschanās starp debesi un semi, un zilweks buhs
 tas, kas mantos šcha leela brijnuma preeku.“ (36. lap. p.)

Kā redsat, aina, kura war zeenigi stahtees blakus ekstasā eso-
 šcham Ahymalim ar „isplehštām rokām lehzoščā spihdeķka gaisnā“. Un
 šchis mulligās ekstasā ahštischānās deht lai „puhliš“ atteiktos
 no sawas realās zihnas, kura estetam isleekas tik rupja, tik „eko-
 nomiska“, — tahda ir šchi estetiškā wirwes danotaja-praweešcha
 wehleschanās! To „zihnu“, kahdu Ilgwars grib, wiščh eedomajas
 kā dsejiskū wahrdu kauju, realu zenteenu weetā wiščh grib-
 betu tikai dsejiskas šajuhšmas, noteiktu mehrku weetā kaut kahdus
 abstraktus brijwibas, pateesibas un taisnibas idealus. Ka winam
 pašcham tas buhtu isdewigasti, tas jau naw noleedsams. Wihu
 pašchu jau nespeesch nelahdas dšihwes nastas, wina amats jau ir
 taisni dsejisku wahrdu kauja, dsejiskas šajuhšmas un daschadu
 abstraktu idealu un fraschu schwadšinaschana. Bet žitadi ir „puhlim“:
 tam no wišām šchim frasem un wišēem šcheem idealeem nenahšt
 nelahds labums, pawisam otradi, tās tikai wat ašzgreest wehribu
 no pateeseem dšihwes mehrkeem. Euhšt kapehž, pat jau šalihšinoi
 ar žentralās komitejas kalpeem, šchis Ilgwars ir tikai tukšs fra-
 sotajs. To labi issaka weens no šcheem žentralās komitejas kalpeem:

„Taws sturbums, warbuht, gan deewišchš, garumā wilkdamees war tomehr
 šchaudas isjaukt. Wiščh kutina awis un degunu, bet pachdis neweens no ta
 nekluhšt. Šo lai eesahš nabaga nospeestais, ijuhštis strahdneeks ar šo tawu
 dionišadu! Wiščh leeds vehž maties, — tu dahš tam mutē štaisu, glubu mar-
 mora gabalu. Isstaitums žaur to naw klusēs — un lai tas ari no deewišchšas
 Wenus angligam kruhtim nahktu.“ (34. lap. p.)

Beigās jau Ilgwars ari gluschši walsirdigi atklahž sawas
 „atkrischānas“ žehlonus.

„Es gribu dšihwot jau tagad — waj žaprotil! Tuhlin, riht, pariht, jawā
 ihšt mihšchā un štaito, plascho, brijwo dšihwi! Gribu teikt sawam žapnim:
 topi teeschamiba! Es negribu gaidit, kamehr wiši ir tik tahlu, lai waretu lihš-
 dšihwotaji, lihššbauditaji buht“ (35. lap. p.)

Un tad wiščh ari sahšt dšihwot šho „škaito, plascho, brijwo
 dšihwi“. Bet tā ka naw labi, ja zilweks ir weens, tad Eldgasts
 dod šchim Ilgwaram ari palihgu škaitās dšihwes dšihwoschanā.
 Ta ir studenteene Kora, ari kusibu apnikuse. Kad pehž šaschkel-
 schānās ar lihššschinejeem beedreem, Ilgwars paleek wairs weens
 pee Koras, pehbežā

„peestreen pee ta, nometas želos pee wina, usleek sawas rekas uš nina plezeem —
 leelas, wehtas mihlešibas luhģichānā, tam azis šfatas. Ne tikai iewete. —
 škaituma un pateesibas alkstohšs žihweks wina runā... — Es Dewi mihtu.

tawu brühwibu — tawu paradisi! Es eeschu Tew lihbi! — Es ilahpstu ichis dshiwibas, fura rabita no nahwes uswaras par nahwi. No schis fwehtas stundas us wiseem laiteem, us muhschibu... Un sibenu leesmas, un nahwes weeluti trakos pa semt un schihstis, fa lihgawu preefsch tahju nafts fura norits leelais atdshimchanas brühnumb." u. t. t., u. t. t. (39. lap. p.)

Ilgwars atbild:

"Gefim, Kora! Gefim topa — zaur seemas nakti! Laid man tewi aifnest, fa aishwabinato pasafu prinzeßi, fa manas dshiwibas dahrgato balwu — no debesim man peeschirtu... Pee tewis, Kora, es dsejeschu jawas mihlestibas newaldamo fwehli. Schis besgaligäs mihlestibas, furas zilweze naw zeeniga, furu ta ar jawam netihram rokam dublos nowillt zenschas. Ka preehereene tu nahsti par manu fleegni, manä mahjokli. Es puhschofchu wimu ar fmarshigam rojem, ar mirtem un laureem, lai tas buhtu zeenigs unemt sewi to fwehto japni, kas mirdjes tur, fa schthstas uhdens liltjas pusdeenas jaules fwehla." (40. lap. p.)

To „mahjokli“ Eldgasts tehlo tä:

"Veela istaba gaischi — jaläm uhdens krahjas jeenam Ilgwara dshiwokli. Pee jeenam wairatas glefnas: peisfachi, juhbras stati. Mebeles masiwa ofola tofa, gaischi beizetas (!), ar bronjas un tapara igreinojumeem. Pretim logam milfigs (!) diwanas, pahrwiltis jalu ahdu, fantastiskas laiwäs formä. Istaba awgaimota no weeglas, maigi latganas gaimas, fura atqahdina mehnesnizu un plüßti ij neredjama gaimas awota. Veelais logs aissegs imageem ihda preefschfareem... Ilgwars un Kora sehich diwanä, garos, moderniteti antikfos kostinos. Kora baltä ufwalkä, walejeem mateem, Ilgwars — gaischi — silä. Abi fa japnos nogrimufchi." (42. lap. p.)

Un wisleeliffakais tas, fa tä sehdedami fantastiskajä diwanä, schis laimigais pahritis eedomajas, fa wint esot leeli zihnitaji un waroni! Sewischi pats Ilgwars ir tif pahrdroschs waronis (diwana waronis), fa tihri jabrihnas.

"Es imejos, tas saka, par breefman, par wehtram, kas tagad brahichas par semi un pilda nekaitamas fruhstis ar bailem, schausmam un imijumu. Pasaule wisa ir witingu laupijums. Droscheem, stipreem, faisteem wina peeder." (42—43. lap. p.)

Kora:

"Mans waroni, mans bruneneet! Runä, runä wehl! Man gribas gawilet, tawos wahrdos klausotees. Winos jaule, dshiwiba, nahwe un staista warona dsejma." (43. lap. p.)

Ilgwars:

"Kora!... Mana naktis karalene! Aij septineem talneem, aij dewinam juhram winas dhimtene staista. Tu nahzi pa ledus un sneega blashtem, par klintim un ajsam... pee manis tu nahzi — man foulaino schlehpu un wairogu nefi. — Par semi es eeschu fa swaidits, sam augstata wara. Es neßichu teifmaino sinu teem laudim, kas buhdäs un pilis icho ledü talto semi lahd un jaimo! — Schi laime, kaut swaigne krihtojcha tif, kas fudraba dsirftis natti djeest... Warubht, tif weenigä mums tahda dota. Wirs semes staiftata balwa winas flehpi preefsch mums dhimusi. So fenee Olimpa tehli, fo kaiflee, laimigeer greeki baudäs wareja flawet, — to schajä nakti, sturbuschä preekä, mehß gribam no semes guht!" (47—48. lap. p.)

Kora:

"Fehz tam, kaut nahwë, es imeedama gatawa eet! Es tawa! Nem mani, manu dshiwibu! Dod man aijmirstibu! Dod man nahwi, met mani leesmas, dser manas afinis karstas — bet mihli! mihli mani."

Wina peespeeschas pee ta un besgaligä eststajä (!) wini fatuhst, fa weenä

buhē, mihlēstības stahweenu reiboni. — Naktis tin winus sawos tumšās plihwuros, abus muhšchibā stahidamos jemes behrnūs.“ (48. lap. p.)

Tā wini „zihnas“ un dšihwo sawu „skaitso, plaščo, brihwodšihwi“ pa wefeleem trijeem zehleeneem, fur „besgaligi ekstasi“ mainas ar nebeidsameem fraschu wirukeem. Kad zilwekeem labi daudš fkatu wahrdū, ar kureem ipušchfotees sawa pašča preekščā un eeschuhšchinat sewi, ar šo itweenu sawa organišma funkziju eetih augstakas waronibas wišutos, — tad jau wineem tihri war islīkštees, ka wini dšihwo paščā „demona paradisē“.

Pežj peewesteem israfšteem, protams, buhtu gluschi leeki un nogurdinoschi sekot tahlak scheem breefsmigajeam fraschu demoneem. Wišas tahlakās ainas ir šanemamas ihši Blaumana apihmejumā:

„Wahrđi, wahrđi, wahrđi, wahrđi.
Tuschu wahrđu misu jahrdi!“

Beigu fkatā, fur netruhkst ari Ahrmata, noteek wehl weens „ekstas“, un Kora saweeno abus deewus — Jlgwaru un Ahrmali.

„Kora (gawiledama starp Jlgwaru un Ahrmali, it ša leelo islihdšinaščanos mēhtidama): Tad leesmo, dwehsele, leesmo un gawilē, eedama jawā mirdšojchā muhšchibas paradisē, bej pagahtnes, bej nahkotnes! Šo zereji, zeti, mihleši, tizeji. tas notika tawas aršihščanas leelā drihnumā! — — Eš, dwehsele, turp, pee sawa sen gaiditā, zeretā, weniģi mihleta. — — Winšč tewi uinēm ar gawilem, winšč preezajas par ikaitā saweenoščanas japna peepildiščanos. — — (Wina šatwer Jlgwaru un Ahrmali aij rofam (newis aij šahjam!) un wiši trihs šastingst (!) triumfojšchā, mehņā ekstasā.“ 112. lap. p.)

Bet pat ar šahđu triumfojšochu ekstasu wehl nepeeteek „pūchologiski-filosofiskā listena tehlojuma“ autoram. Winšč peespeesch wišū dabu un wišū pašauli lihđši dšihwot „weentulā filosofa“ Ahrmata un isbijušchā grafa Jlgwara saweenoščanos:

Pār debesim un plaščeeem ņeeģa laufeem klahjas oranšča šartanas, wioletas, purpurainas schwihtras. Sawā apģaismibā wišs pahwehriščas ša šcausmiņochi-fantastiskā pašatā. Gaišā dširdama schwihtona, it ša leeli putnu bari imagā listena gaitā laištos pār galwam uš juhru. — — Leekas, ša pašaulē nōteek beģaliga, warēna zihņa, ša wišas krašju un gaišmas harmontijas, nemitigi mainidamas, wilktos gar azim. Weena dieest, otra ronās, ša mirdšojchā čaofa rotalā, grimdamas atpašat pirmuhstības krehšlainās dšihlēs. — — Tad pehščhni, ša warēns jibēns, uileesmo šchilbinoičhi balta, warēna leesma. Ša welkas iģat, ša raibā, štejoičhā, mainiģā krašju ipehle. Ustkan warēna dimdona, wezā piš šabrūt. — — Gaišmai dieestor tumšās okeans ihet ij saweem krašteem. Wišas konturas un formas idieest un dahla, krehšlaina, negaurēdama migla eetin šewi wišū pašauli. — — (112. l. p.)

Tad nahf: „Finis. Turaidā, rudenī, 1906.“

3.

Tahdas bij tās jaunās „gara, brihwibas un skaitstuma“ idejas, kuras muhšu „indiwidualisti“ nostahđija preti „šchaurajeem šabee-driškeem zenteeneem“, šekļajai „ekonomijai“. Nerunāšim nemas par winu ahštigo formu un „ekstaseem“, — tas wišs jau peederas iswtištoshā jaunromantišma dabai. No šwara mums winu ideju šaturs, un šchini šinā peewestee israfsti, rahđas, neprasa nekahđus tuwakus paškaidrojumas. Bet ja kahds tomehr wehlas wehl škaidraku isteifšmi, tad newaram šuhđsetees, ša muhšu „ģeniji“ nebuhtu tahdas dewušchi.

Tā „Staru“ 1907. gada janvāra burtņizā nodrukāts J. Behr-
fina raksts „Par eudaimonismu“, kur nepahrprotami isteikti „jaunā
virseena“ sozjalee usfkati. Neaisstahwesim, protams, eudaimonismu
kā dogmatisku morales teoriju; apstātisim tikai, pret kahdeem zentee-
neem eet zihūā „indivīdualisti“ un kahdus zenteenus wini pašči ais-
stahw. — Autors isteizās, ka usstahdot par mehrki wispahrigo lab-
klahjību,

„newar west neisglihtotus, pusbarbariskus laudis pee zehlakās, tikumiskās dših-
wes. Wini weenmehr mekletu jawu laimi rupjos meesigos baudijumos un bej-
darbtā“.

Spredikot par to, ka „neisglihtotee, pusbarbariskee laudis“ zen-
stos tikai pehz „rupjeem meesigeem baudijumeem un besdarbības“, —
tas augstais gods labi peederas darbigajeem pilsoņeem un wīnu is-
glihtoteem rokas puischeem literatūrā. „Neisglihtotee, pusbarbariskee
laudis“ ir pašči rahdijuschi, kur wini meklē jawu „laimi“: waj
„rupjos meesigos baudijumos“, jeb warbuht kaut kur zitur, kur wehl
naw meklejuse jawu „laimi“ neweena, pat wisisglihtotakā shkīra.
Uri tagad usplaukstohajā „rupjo meesigo baudijumu“ kustā pirmā
weeta peeder newis „neisglihtoteem, pusbarbariskeeem laudim“, bet
tai „semes šahlij“ — intelligenzei, fewischki winas „jaunajai paau-
dzej“, kurā, kā mehds fajit, esot „tautas nahkotne“, un kura ir ari
galweenakā patehretaja „indivīdualistu“ literariskai prezei.

Ko wīsu autors ir šafantasejts par to, kas notiktu tad, ja zil-
weku wairums eeguhtu few augstaku materiēlu stahwofki, — tas at-
gahdina nostahstu par Egiptes mozibam. Un lai atturetu „neisgliht-
totos, pusbarbariskos laudis“ no zenteeneem pehz labakās nahkotnes,
tad „Staru“ autors jaukās krahšās istehlo, ka ihstā „laimē“ esot jau
pagahtnē:

„Kā latra zilweša, tā ari wīās tautas behenība un jaunība ir tas laimi-
gafais laimēts. Lai nowehrojām indianeešku dšihwi Brazīlijās eeksheenē, kur
wehl nepahst ne dšelis, ne sirga (!), zit laimigi un preezigi dšihwo šhee laudis
jawās netihrās, beslogu buhdās, nattis pašlahdami sem galwas kahdu swehra
ahdu“...

Pehz ta waretu domāt, ka „Staru“ autors droshki ween buhs
jau aislaidees pee indijaneem un apmetees tur kahdā „netihrā, bes-
logu buhdā“. Jeb ari waretu isliktees, ka ar šho rakstu ir notikuse
kahda pahrfkatischanās. Jo atshkirdami „Staru“ burtņizu lapu pa
lapai, lajam tur daschadus dsejoktus un stahstus un wīsur tanis at-
rodām weenu „wadoschu motiwu“: zentschanos pehz „laimes“. „Eai-
mes“ tur ilgojas Skalbe un Ukuraters, un wīnu tehlotee waroni:
„laimes“ šauj Antons Austrischi un Einards Eizens; „laimē“ grib
waj iskust pats „Staru“ redaktors; un ari Wehšminu Karlis katego-
riski pašno: „laimē ir tur, Mirdsās flehtinā, škaištajās wafaras
naktis“ (53. lap. p.). Bet nu pašchās burtņizas beigās nahk weens
Behrfina funks un stingrā asleta balsi nosaka: ne pehz kahdās „lai-
mes“ un labklahjības u a w jazenschas, tas newar west laudis pee
zehlakās un tikumiskās dšihwes. Waj ta naw pretruna?

Bet islasot 64. lapas puši un tahlak, redsam, ka ta naw wis
pretruna, un ka, pateesību šafot, tee fungi ir apbrihnojami konse-
kwenti. Wīsa „Staru“ burtņiza jau pate par šewi ir loti konsekwenta

morale. Jo no autora prahtojumeem gluschi omuligi isfuhnojas flehdseens, fa „wisu zilweku laime new ar buht par to augstako un weenigo mehrki“ (64. lap. p.), tà tad — tikai daschu zilweku laimei wajaga buht par to augstako un weenigo mehrki.

„Ja wadoščas ir pušla intereseš un wehlešchanàs, kurich jem laimes saprot neaprobešdotus mešigš baidijumus, maš darba un ehrtu dšihwi. — tad wiša muhšu kultura newar nemanj pašahwet. Jo tad buhtu pirmà šahretà jagahda par pušla laimi; preešč aughata un šmagata kulturàs darba neatlittu ne lih-diektu. ne špehta.“ (65. lap. p.)

Tà tad, ir labi, ja pehž „laimes“ zensčas daschadi pilsoni un izgljhtotee, wiš „šaules škuhpsu škuhpsittee“. Ir labi, ja wineem isdodas kaut žif šafneegt to „laimi“. Tas tapehž, fa wini ispilda „augstaku un šmagaku kulturàs darbu“: raksta un drukà stahštus un dšejokus, žel namus un fabrikas un dod mašif wešleem milšoneem daschadu wasanķu, kuri žitadi jau šen buhtu nomirušchi badà! Un lai šche „zilweku žugas augstakee eksemplari“ waretu haudit to „laimi“, tad rupjajam, neišgljhtotam un pusbarbariškam pušlim wajaga šaleekt un wineem pašemigi peesolit šawu muguru: — augštis „ifredšetais“, ja taws wehrgs ir žeenigs, tad nošehditi šawas šweh-tàs meefas uš manas muguras. Šauji man to apšinu, fa es tewi nesdams, ari es šawà šemà kustoņa šahretà žel ar weenu putekliti ešmu palihdšejis tew tawà augstajà un šmagakajà kulturàs darbà. —

Taškal autors šafa: tagadežà

„indiwidueli-brihwà šabeedribà, kur pašahw netrauzeta žagenšchanàs, teet uš preešču tikai maš štaits, kamehr leelakà dala paleet pašai; žaur to želas nepatishchanàs pee wairuma. Do itiu labi waram nowehrot jaunakà laika; jo nesšatotees uš tantu lablšahjibas wairošchanos (šamehr pahra šapas pušif agrat — wiššabat šlahjàs neatihštiteem mešhoneem!), uš wišu šchitu materialà šahwolla labošchanos, naw wehl netad tahšs nemeers un šapihšhana waldijis, fa taiini tagad (at, žif tas nepatishkami preešč „muhšu kulturàs“) — Wišu žeb wairuma laimi radit ir šitpat neešpehjami, fa preešč wišem patihšamu laitu atraš.“ (67. lap. p.) „Ir paratš nabadišgo laušču wainos un netikumus, fa nolaidibu, rupjibu, dšerichanu, netikibu attaišnot ar winu truškumu un domat, fa šche laudis labafos apšahštlos ušreij palittu labati. Ir teea, fa truškums un nabadišba naw deejin žif labwehligi ritumistai dšihwei*), bet ir ari teea, fa weenigi žaur winu šahwolla ušlabošchannu, ja taš pee tam wehl noteet peepeidi un ar žitu zilweku palihdšibu, winus nepadaris labafus.“ (68. lap. p.)

Tà redšam interesantu škatu: muhšu „indiwidualištati“ dšeed himnas šaulei un apšweiz to „ekstasà“ ar „atplehštam rošam“, un tani pašchà laikà ar ne masaku „ekstasu“ wainanà, fa „neišgljhtotee, pusbarbariškee laudis“ negrib štrahdat, bet tikai ehšt un dšert; „jaunee preešeri“ neredš neso „ne-estetisku“ eekšč tam, fa ar weenu roku wini upurè šaweem deeweem, bet turpat ar otro žensčas atraut maifes kumos no mutes „neišgljhtoteem, pusbarbariškem šaudim“, lai tee pahrat nenogrimitu „meesigšos baidijumos“. —

Ja tahdas „idejas“ tika deenu no deenas atšahrtotas jauno „ženiju“ šazerejumos, tad naw jabrihnas, fa leelakais wairums laštaju is darba šchitram ahtri ween nowehršàs no jaunafàs literaturàs. „Šentiji“ bij šitpri pahrrhekinajušchees, domadamai, fa „puh-

*) Tà tad: ja nu ari ne deejin žif, tomehr kaut žif labwehligi wini ir gan!

lis" istrukffees, kad tee folisees laistees projam no puhla famihditeem dahrseem (stat. agrar peewesto Ukuratera dsejoli). „Puhlis" deesgan nepahrprotami wineem nowehleja „labu zela wehju". — Tà literaturas sinà notika sinama noschkiroshanàs: darba schirà jaunais literaturas wirseens aisween wairaf saudeja pamatus, bet toteesu tam jo wairaf peegreesàs tà fauktà „jaunà paaudse", kura tanì atrada few derigu „gara baribu".

4.

Ūu tik ir derigi apskatit, kahdas spehjas jel ir parahdijuse jaunà rakstneeku paaudse, kura pehdejos gados ar tahdu trofshu pahrwaldijuse latweeschu literaturu. Apstahkli tagad ir tahdi, kahbus wini paschi pirms dascheem gadeem prasija, preeksh tam, lai waretu nahkt klajà ar wisam sawam spehjam. Pirnfahrt, ahreja nebrihwiba no winu wirseena rakstneezibas tagad ir krituse, tanì sinà wineem wairs newar buht nekahdu kaweklu. Sabeedrisko wirseenu publizistikai, sinams, ari tagad apstahkli ir neisdewigi, bet us beletristikas, un fewischi us jauno rakstneeku wirseena beletristikas wairs negul schis slogs. Winu schurnali wisi ir warejuschi netrauzeti isnahkt un tift isplatiti; ka tee wisi ir paspehjuschi ari jau isnihkt, tas notizis newis aif ahrejàs nebrihwas, bet aif lastaju truhkuma, t. i. aif „techniskee eemesleem", kà Jakobsonu Karlis noslehdsa sawas „Dselmes" muhschu.

Sudis ir ari otrais kaweklis — usmahschanàs no „puhla", kursch, kà jaunee rakstneeki mehdsa stahst, winus sauzis sawàs sabeedrisfàs kustibàs un nelahwis pilnigi nodotees „skaidrajai mahtslai". Ka tagad puhlis lauj wineem pilnigi meeru un ka schini sinà winu mahssta nu war buht absoluti „skaidra", par to wislabafà leeziba ir, ka winu schurnaleem ir jaisnihkt aif puhla newehribas. Paschi jaunee rakstneeki ir wairakfahrt apleezinajuschi sawu tagadejo neatkaribu no puhla. Tà Stalbe, aifrahdidams, ka agrar gandrihs wisi jaunee dsejneeki kalpojuschì sabeedrisfai kustibai, peesihmè, ka tagad tas wairs tà neesot. („Seemas naktis", II. Literariskas peesihmes.) To paschu apleezina dewini rakstneeki sawà manifestà „Muhshu mahsklas motiwi" („Dselme", 1906, Nr. 5), un ari Ukuraters sawà rakstà „Kà kritikas taisa" (Dselme, 1906) pasino, ka winu Misa wairs neesot dsihwes kalpone, bet karameita. Ūu tatschu muhsu jaunee rakstneeki reis apsinas pazehluschees pahri par „melno, aflo puhli" un wina „fanatisko, barbarisko zihnu" deht maises gabala. Ūu wini brihwi war dseedat tikai „skaidrus" lejerkastes meldinus par sawu paschu sirdi un dwehsele, kà Ukuraters:

„Es maldos un esmu kà jaundsimis deems, — Es laimes ejeros ispeldejees. — Un sirds mana — jarkans — Seels plautstojchs jeeds... Sim. sim. djeedect juhs. masàs putes. — Manam jarkanam seedant." (Saltris, Nr. 1. 55. lap. p.)

Bes tam, senak jaunee rakstneeki schehlojàs ari par wezo schurnalu waditaju konserwatismu, kas nepeelaidis rakstneeku modernos darbus. Ari zitadi jaunajem rakstneekem bijis dauds jazeesch no „wezajeem", no kureem atswabinatees wineem tà tad naw bijis spehfa. Ūku-

raters „Pret Sauli“ i. burtinã gari jo gari suhdseja raffineeku behdas schini sinã:

„Kas ipheja ispeestees zauri zaur zenjora djiru afmeneem ka wewels, aug- ligõs grands, to fatreeja „wideji-widejee“ tautas waditaji: zaur diwam ugunim bija jaet mahßlas karotajam!“ (Pret Sauli, Nr. 1, 38. lap. p.)

Ir bijis pat wehl kaut kas nepanesamaks:

„Stahdam wezam estetikin nepatihf pee djejneeka tas, ka pehdjais ir ne- weitlis, neprot ka wajstas ne pee durwim peeklawet, ne apshitees. Schis este- titis mahza, ta wajstas uhjas „ustaißti“, kahdu faklautinu apieet, zil beedi- bahrdu dñht, un ja tahds to neewehros — tas nawa djejneeks!“ (38. lap. p.)

Tã, luhf, esot bijis jazeesch latweeschu mahßflai, — stahsta Ukuraters. Kã redjam, ikweenam latweeschu dsejohneekam ir kruhtis nesatrizinamã apfina: „latweeschu mahßfla — esmu Es!“ — un: „to juhs Man esat darijuschi, to juhs esat darijuschi wisai latweeschu mahßflai!“ — Ir wajadsiga ari fatram odam stipra pahrlseesiba, ka winsch ir kameelis, — lai nopeetnã balsi stahstittu „tautai“ par tahdam sawam zeeschanam.

Bet ari tas wehl naw wis. Bes zenjora ir redaktora, ir pasaulã ari wehl kritikis, fatras „nesaprastas dwehseles“ un „dñita gara“ leelakais „muhscha eenaidneeks“, — un ari no ta ir bijis ja- zeesch modernajam Jjabam — latweeschu jaunajam genijam: „Sif weja ir latweeschu modernã mahßfla“, faka Ukuraters,

„tif ilgi wino ir bijuje sem kritiku aishildneezibas. Kã brunu ruputichi sawos taula fashofos muhsu swehrinatee un privat-kritiki ir gulejuschi sawã pedantismã un no iureenes ugľuhnejuschi wisam, kas swaigs, jauns un dñhwibas pilns.“ (37. lap. p.)

Tif „swaigs, jauns un dñhwibas pilns“, ka to warejuse no- speest zenjora-redaktora-kritika trejsabeedriba!?... Bet — nerunajim jau par scheem isbjuscheem laikeem. Warbuht, teescham tee ir biju- schi nepahrwarami schlehrschi muhsu „mahßlas karotajem“ pirms dascheem gadeem. Bet tagãd nu wairs tas tã naw. Jau tanã paschã rakstã Ukuraters, fursch nu pats bij redaktors schurnalam „Pret Sauli“, rakstija tahtak:

„Bet, meh s stahwam par atshwabinashanu. Par fatru, un tã tad ari par mahßlas atshwabinashanu!... Meh s buhñim revoluzionari zaur un zauri (!). Un kauns mums buhtu un fatris muhs waretu fauti par pedanteem, ja meh s, tas zeenam politistu brishwibu, brunotos pret mahßlas brishwibu. Lai seed seme- ta faldõs dahrs, lai plaußt fatris jeeds un lai jantles wahri weras... Weena wehritiba titai mums ir, pee ka meh s nureemees: mahßlineeks lai ir pateeis! Lai winsch nolahd formas, pantus, ritumus, bet lai winsch neaprobeeshota brish- wiba raksta sawõs dwehseles juhtas... Meh s neapstaudijim trititus taula fashofã. — meh s winus nofchehojim... Taphz, lai dñhwo fatris mahßlineeks, kas paleet few usrijigs un pateeis. Lai dñhwo,“ u. t. t. (38—39. lap. p.)

Tã rakstija jaunais redaktors. Un ari wisos zitos „jaunã wirseena“ schurnalos, kã 1905., tã 1906—1908. g., lihds paschãi winu nahwes stundinai, waditaji bij paschi jaunee raffineeki. Tã tad jau wisus schos gadus ir bijis ihsti isdewigs laiks parahditees leelajeem talentem un genijem. Par mahßlineeku bahrdas dñh- schanu, uhfu „ustaißschanu“ un faklantu apseeschanu gan Ukuratera un beedru programã nebij nefas fazits; bet ewehrojot winu sol- junu buht revoluzionareem „zaur un zauri“, domajams tatschu, ka

51 - 14.201

rewoluzija tika iswesta neween „mahkflâ un tifumibâ“, bet ari bahrsdu, uhsu un kasklantu nefaschanas kahrtibâ. Un tâ ka, turflaht, Ukuraters atswabinaja dsejmeeku ari no wiseem rituma, pantu un formu peenahkumeem, tad teescham — karjera bij plaschi walâ wiseem talenteem!

Kur tad nu wini ir? — schee talenti un geniiji, kureem pirms dascheem gadeem nefahwa parahditees agraf mineete kaweekli, bet kuri nefkatotees us to, jau toreis dewa, kâ leefas, masakais tif nepahyprotamas nojautas? Waj jaunakâ rakstneeziba attaisno toreisefjâs zeribas, ja ari ne wirseena sinâ, tad masakais tatschu rakstneeku spehju sinâ?

Mehs sinam, ka schis jautajums muhsu jaunajeem rakstneekem ir loti nepatihkams, un wini katru reisi manâs aisschmaukt tam garâm, peem. ar kahdu islozishanâs frasi, jif mullkigi esot rehkinat literaturas laiku skaitishanu atkaribâ no kahda ahreja notikuma sa-beedriskâ dshiwê (to saka tas pats Ukuraters...). Bet tepat jau top redsams, ka pe hz wineem ir tif nepatihkama schi meleschana peh; literaturas sakareem ar dshiwî, un ka pe hz wineem tif mihlsch ifweens „estetikas teoretikis“, kas prot schlupstet, ka „mahkfla attihstas peh; saweem paschas eefschejeem lifumeem“. Jo winu kluhnia jau bija taisni ta, ka nekahdu spehku, kas agraf buhtu apspeesti, jaunee rakstneeki newareja usrahdit; tahdu wineem nemas nebija. Jif mas spehju ir bijis jaunajai rakstneeku paaudsei, to jau peeteefoschi ir peerahdijuschi pagahjuschee tschetri gadi. „Raschots ir daud; bet pate rascha ir wahja,“ — pat Seltmatis ir speests istakstii tahdu behdigu garigas nabadsibas apleezibu jaunajai latw. literaturai.

„Sarajchots loti daud; — schuhni pilnu pilnee un daud; jauni wehl ituhchi zelti flahr. Tidands nefad wehl naw tizis ewahstis no muhsu rakstneezibas druwâs. Bet birums jamehrâ naw eeprezinoichs: smagu graudu maj — leelakâ data weegli, to wehtot wehshch ajnes pahr grodu... Ta atleef maj, to behrt rakstneezibas apjirtnoe. Un maj, loti maj no wijâs schis tupiâs raschas mantos wehlafas paaudjes.“*)

Neween maj, bet nefa. Jaunâ wirseena literaturâ naw neweena darba, kas pazestos masleet pahri parasto awishku sefetonu blahkim. Muhsu jaunajeem rakstneekem notika tapat, kâ Jbena Brendelim („Rosmersholmâ“), kuresch bij domajis, ka wina wisewehrojamafee raschojumi ir tee, kuri wehl nemas naw rakstiti. Kâ Brendels, ari wini paschi jau bij preezajuschees par scheem saweem „ewehrojamafeem darbeem“ un par to atfinibu un flawu, ko wini ar teem mantos. Bet, deemschehl, schos sawus wisewehrojamafos akos darbus wini bij radijuschi tilai, tâ sakot, „wispahrejos wilzeenos“ un wehl nebij tos usrakstijuschi us papira. Un kad nu wini beidsot gribeja schft pateesi aplaimot „tantu“ ar saweem „dailuma dimantkalneem“ un „gudribu behdibeneem“, par kureem jau eepreefsch bij laisti swinigi prospekti, tad notika weens gluschi mafs neparedsets neezjusch, kas tomehr sabojaja wisu usuehmumu: istahdijâs, ka wini ir — garigi bankroti.

*) „Rakstneezibas Almanachs“ 1908. g., 25. lap. p.

Tà isnahja, ka ahreja nebrihwiba muhsu rakstneekem ir bijuse pat loti isdewiga: ta wineem dewa eespehju tifat rihstitees, tšhukstet un islittees, ka spehki ir, bet tifat newar tos isteift; tà wareja deefgan ilgi apflehpt sawu galigo tuffšumu. Kuri no wineem bij naiwafi, tee gluschi atklahti to atšina. Tà peem. K. Kruhja 1906. gadà sčhehlojās, ka nu wiis esot kluwis pahraf skaidrs, pahraf atklahts un noteifts, nu warot runat brihwi un nemas wairs newarot „radit simbolus“ (Skat. „Sengaleeschu Kalendars 1907. g.“, literariskais apskats). Tamlidhšigi mehžina islaipotees ari kahds U. Behršinsch „Rakstneezibas Almanach“ (1908. g., 76. lap. p.).

Daschi mekleja žitadus eemeslus, kapehž newarot parahditees jauno rakstneeku spehjas. Wiktors Eglits ašrahdiža uš šadšihwes nemeereem un gaidiža glahbiinu no šcho nemeeru norimšchanas:

„Notahrojatees Kreewijas dšihwei (wismaf uš gadeem trihšdefimit) šdee „šlimee“ (defadenti) latwiu mahtšlas uplantschanas labà wehš ne weenu ween Heratleia darbu.“ („Dielme“ 1907, 287. lap. p.)

Bet, kà finams, defadenzes wirseena rakstneeki tatschu ir no wehršufšees no pateesās dšihwes un nogahjušchi sawà fantasijas walsti. Tà tad dšihwes nemeeru trofšnis newaretu winus kawet parahdit sawus spehkus, ja wineem tahdi buhtu. Atšaukschanās uš šadšihwes nenofahrtoto stahwofli wineem ir tahds pats neweifšs „taisnibas“ eemeslis, kà ženaf bij ahreja nebrihwiba.

Wehš žiti, peem. Seltmatis, pateiža, ka pee eewehrojamaču rakstneezibas darbu truhšuma esot wainiga kritifa. Pa wišu sawu „Rakstneezibas Almanachu“ (1908. g.) Seltmatis šuhrojas par „šabeedriško kritiku“, ka ta nerrojot rakstneekus un nelaujot teem „šawas idejas, šawus gara behrnus meertiği isnehšat un ar nopeetnibu radit“. (35. lap. p.) — Bet atkal newar nejautat, kas jel tee muhsu rakstneeki par wareneem spehka bruwineekem, ja wiņu spehku isteifšchanos war aiskawet katrs kritiškis ar kahdu nelabwehšligu wahrdu? Waj teesčham rakstneeki neredš, ka tahdus eemeslus ušstahdidami, wint pašchi zehrt šew škalus plikus?

Wiša šchi neweifšlā taisnibas eemeslu meklešchana nespehji apflehpt jauno rakstneeku organiško kaiti. Katram, kas nepeeder wiņu barā un naw šaištits ar wiņu interesem, ir škaidri redšams, ka wainiga naw ne pahraf leelā brihwiba, ne šadšihwes nemeeri, ne kritifa, bet weentahrschi — jauno rakstneeku eesšchajais tuffšums un nespehšs. Mahtšlineeks, fuzam teesčham ir spehšs, šalaušch wišus tahdus kawekšus. Bet uš muhsu jaunajeem rakstneekem wairaf, nekā jeb kahdu žitu ir atteežinami Raina wahrdi:

„Žums paššeeem šawas dšihwes nawa,
 Šas spehžigi ij eesščas aughtu, —
 Nu leetas žums, ka wiis juhs šchauptu;
 Naw lepnuma, nekā naw šawa,
 Šo šew kà šwaigšni peerē šraustu:
 Žums atšeeet tik, lai wiņu leelu škaustu.“

(„Wef šawas dšihwes.“)

Wispažrigi, ja kahds domats „genijs“ šit šew pee kruhtim un grib eesstahštit, ka tanis mihtot neapšinami spehka awoti, tad darišim labi, ja tam netizešim, kamehr wiņšch nebuhs laidis darbā

šchos spēhkus. Bet galigs nespehks pee jaunajem „genijem“ parahdas tik pahraf atklahsti, ka par to jau rahjas ari wīnu pašču lehgeri. Peem. Kosentals raksta „Salkti“ (Nr. 1):

„Noštatoes J. Jaunjudrabina nule kā ušwestajā dramā „Tragedija“ un dīrdot šrinigos aplausus no muhju roščainās, jaunās paaudses pilnās sahles, man ušnahja baščas par muhju jauninās, tik spīgti ušplauktošāš mahšflaš tuwafō nahtorni. Dramā ir tehlotas muhju jauno mahšflīneeku zeeščanas, zihnas un tragisfee konfliktī, rahpjotees uš stahwā Barnaša augstumeem. Birmahart, atteezotees uš lugaš wišpahriģo koncepciju, man jamaizā: waj tad teeščam šche negatīwee tehli mums wehl naw apnikušči, un orlahart — waj tad pateei muhju jaunibai tik maj poštīwa spēhta apīnas, ka ta fewi lausees eemilnat šchinis purwa tekās, ka wīna šche išklaštīteem uškateem aplaudē?!.. Šahdi mahšflīneeki, kā minētā dramā tehlotais Zahnis, newar un nedrihst eeguhst muhju šimpatījas, kaut gan autors aģimtrebōt to wehlescees, jo wīni ir neween gehriģi aprobeščoti un weenpušigi teepečšas, bet ari kaitīgi beedri jāweem lihđifarotajem*... Šahdu Zahnu mums ir deemšehl daudj par daudj wišō mahšflaš arodōš... Es wīnuš labi pašču, un teeščam man jāšala — ičee nawa tee leetas fokī, iš tureem draščih mahšflīneekus. Birmajos studiju gados, tad pračbas pret wīneem wehl nawa deesit leelas, wīni mehđi dor zerbības un tad beedru ušlīwas toš apštīpīna wīnu eedomās par šawām eedīntām mahšflīneeku spēščam un šawu eekščejo wehretību, un tee ir drihš ween pahrelecinati, ka ar tām jau peeteek talnus gaštī. Wīnu paščlepnība un palaiščanās uš šawu wišwareno geniju teem leedj nopeetni un pamatīgi nodarbotees ar šawu teeščo preekščimetu... Kad pehž tam wīnu beħrniščtee darbi neatrod žereto peekriščanu, tee nemečkē wiš wīnu šewi, šawā neprašānā, bet tajōš mīktoš, štaģōš un negeħtoš, kaš neprot ušminēt wīnu diščo garu. Ša leelatai datai wīni ir neaprašānās upuri, kaš no mahšflaš bij domajušči kaut ko pamījam žitu, nešā ta iħšenība ir. Toš raksturo wīnu uštatu un idealu nekaidriba un fantomība, wīnu nespehja turetees uš jemes un aštīht mahšflaš štingri konketōš pamatus... Tee... nokaujas ar murģeem un greešč jōbuš, kad apfahrstahwoidee „burščūli“ wīnoš weenalđīgi noškatas un netaj nedomā wīneem paseņigi šawus naudas mafus peedahwat. Žensteeš kaut žit objektivī nowehrot apfahrtejo diħwi un išprašt šawus lihđzilwekus, — preekč tam wīneem naw aģu, jo tās wīni riħto waj nu uš mahkoneem, waj uš šawu šaħultinatō eekščeeni, lai tad, ar wīnās šakidrumu apīwaiditas, tās pageltu uš šawu apfahrtni...“ („Salktis“ l. 1906. 157—158. lap. p.)

Tā raksta mahšflīneeks Kosentals „Salkti“, kur peedalas ari pašči Jaunjudrabīnšč, Škalbe, Ūkuraters un žiti jāneee „geniji“. Ta ir behđiga šīme preekšč šcheem „genijem“. Kad šwešči šaudis išplata daščadās launas par šahdu, kā leetas, šolidu weikalu, tad tām war ari netizet. Bet kad to dara weikala draugi un aišbildni, tad gribot negribot jatiž: bankrots teeščam ir klahst.

5.

Spehju truhkumu jāneee rakstneeki žentās apšleħt ar škalām frašem. Sewiščki indiwiđualistīškās frašes wīneem likās wišai peewilžīģas un laifam tatsču, žilweki, eedomajās, ka lai kluhtu leels „indiwiđualistī“, tad peeteek tikai labi daudj atfahrtot: „Es karals“, „Es deews“, „few, few, few“ u. t. t. Tahdā karalīškā un deewiščkā

*) Jaunjudrabīnšč taišhi idealtīē ičho šawu waroni, un muhju „geniji“ to noštahdā kā šawu preekščstahwi, kaš lai uš štatumes leģinatru par wīnu behdam, tapat kā Ūkuraters par tām iħđšejās „Pret Sauli“ rakstā. Jaunjudrabina waroniš, štarp žiti, stahsta ari to breeģmigo faktū, ka „burščūji“ nepehrot jauno mahšflīneeku gleņnas.

lepnumā wini zehla preefschā katru sawu wiselementarako, wisparastafu sajuhtu. Tas, sinams, wineem nebij gruhti. Zilweki, ar ilgu praktiku eeguwschji sinamu weiklibu pantu taisišānā, eemanijuschees rāstīt ritumā un ar atskanam, no katras sawa „es“ wismulfīgākās eedomas weegli spehji īstāstīt wejelus „daituma dimantkālūs“ un „gudribu besdibenus“. Jo neezīgākās wīnu dominās un juhtinās, toteču lepnafos un elegistafos wahrdos tās teel eetehrptas, un nostahdītas par muhschīgā skāistuma wehrtibam; ja kahds wīnas neatīstīt par tahdām, tad tas sinams, ir tikai „šella plebejīska dwehsele“. Tai „dsejneeks“ pateesi waretu eedīhwotees schahdā sawas absolūtās wehrtības atīnā, tad wajadsīgs, ka wīna prahts buhtu galīgi eemīdīnāts sem skalo fraschu trofschāna. Tā zilweki dsejo aīf sawas mulfības pahrluduma.

Leefas kā sawada ironija, ka wiselelakās īndīwīdualīzma idejas latweeschu rakstneezībā ir sneeguschji tāisni tee rakstneefi, kuri wismasaf runaja un dsejoja par īndīwīdualīzmu, kā Rāinis, Uspasija, Weidenbaums; kurpretim wiswairaf par īndīwīdualīzmu gawilē tee, kureem no patefa īndīwīdualīzma naw ne jāufmas, kureem ir tikai īndīwīdualīstīskas frafes. Tahds trofschūnais fraschu īndīwīdualīsts ir peem. Akuraters. Dsejoli „Dianai“ („Stari“, 1908. Nr. 2, 107—108. lap. p.) Akuraters bajunē:

Atwados no Dewis, mana deewe. — Jaatjeet no Tawa šelta trona. — Ilgi luhšees es un raudājs anīm plūstot. — Dīzēdams, ka lauii Dawas tahjas — Skuhpsīt Musas deklam nelaimīgam. — Kuram širdis weenmehre šehgās bija — Kuram šwechneezības stumju audums — Šēša stānas kleebojchās pehji mīhlās... — Atwados un eju, šalts un lepnie. — Wota atkal jēl — Šwehret jēw, jēw, jēw un atkal šwešchām. — Šwešchām, šwešchām un hr un jemes zelus — Minot, wainagotees špoščām šwaigschū domām, — Zīdīthia un lepna karadehla domām.

Bet tomehre, leefas, wiselelakā fraschu īndīwīdualīzma šlawā buhs jadod K. Jakobsonam, kursch dseed:

„Ejnu zilweks — wehrgu wāschās laust — Ejnu wehtra — wīnu rīndās nešt — Ejnu praweets — jubras domās paust — Ejnu nahjīs — wehtras šīgus wešt. — Un zaur plascho jūhru wīnās drauz — Spoku fugīs — šajitē Es Pārs. — Dīhwība ir šubrēmanis — tā šauz — Štali komandu. — Rit dohji rats“. („Dielme“, 1907., 445. lap. p.)

Wehl leelaks īndīwīdualīsts Jakobsons parahdas sawā „Leelā wentuļa dseefmā“ („Dielme“, 1906., Nr. 3):

„Es nīhtu wīnūs, kas homīnkulī — Māns stālāis lošungs — šaidru dīhwi dīhwor, — Kā zītahret Šimšonam mān šohkli nēmt — No šīhtēem gāreem jūhga tautu brīhwor. — Un kopsch uš talneem špehju azīs zelt. — Ar wīneem muhschām ejnu bījīs karā — Kopsch Zīnīzhība mānā līgāwā. — Brīhws šauzōs šawās weentulības warī... — Es redju wīhrūs, kas mān šapu rof — Teem mīlšchu šahjas, šējas šrupās, platas — Dīlīsch meega apjēgs wīnu domās šehbs, — Uš šawu upuri tee šahrām azīm štatas... — Št wījur, wījur wīni mehđīt prot — Štataru mānu šoli nopeš, šaimo — Tee peemeedj azīs, luhpās šchteebj un šmīn — Un šemu leed un nēšāunīgi glāimo... — Ša — ha — es ejnu šalts un tahšchj un šwechīs — Šas štatas Muhschībā, tīl rebjēs mānī — Un mān dāšts, tā šlanēs Muhschībāi — Kā leeldeentīhtā atmosfānās šwārī... — Par šchāwīnu demōnu es wārenāks — Māns azu ugūns īstēz mānu mīhlu; — Mān fruhtīs ošēans bešgala dīhch, — Es nēnēmschu par šawām mōkām kīhlu. — Pārs preesterīs es dabās šwehtnīzā. — Es štingri noteesaju bīklos laudīs — Un to, kas mān wīdīstak īstāfams — Nēkahds wehl dabās špehks to nawa paudīs...“

Sabeedribā war buht diwejadi zeeteji un neapmeerimatee: weeni zeesch no pastahwofcheem apstahfkeem un aisspreedumeem tapeh3, fa stahw augstak par teem; bet ir otree, kas zeesch tapeh3, fa paschi stahw wehl femak par sabeedribas widejo mehru. Tahdi ir daschadee „neatsihtee geniji“, „leele weentuli“, „Musas dehli“ un „dšifās, nesapraštās dwehseles“, kuras tas puhlis nemas neewehero un eet tam weenaldšigi garām, negreesdams wehribas u3 wīnu smagajām nopuhtām un fragiško likieni. Tee ir tee garā nabagee, kureem naw pat tškdauš spēhka un prahta, lai šapraštu šawu gara nabadšibu un turetu muti. Šchahdus tipus labi rahdijis Andrejs Upits šawos „Pahrzilwekos“, kur weikli atsegtis wīnu fraschu individualisms un ta motiwi. Upits nebuht naw pahrak karifejis muhšu genijus, kā tas waretu isliktees pirmā azumirkli. Kas kaut zif pasihš scho „geniju“ aprindas, tas sinās, ka tur ir šastopami eksemplari, kuros wajadšigs tikat peh3 ešpehjas pareiši atlehot tahdus, šahbi tee ir, lai dabutu figuru, kas nesinatajam war isliktees pahrak pahršpihšleta farikatura.

Tškat weli war meklet spēh3iga individualisma pee teem jaunajem rakstneekem, kur jakem kaut zif nopeetnak. Waj lai peem. mekle individualismu Škalbes šazerejumos, kuros parahdas ašween leelaka domu nabadšiba un kur Škalbe ašween špilgtak usšwer šawu idiles dšejneeka raksturu? Idiles dšejā war buht romantisma šajuhtas, bet nekahdā sinā spēh3igas individualisma idejas. War tikat pasmeetees, par to, ka taišni šchis „peleko norinu“, „šihko elkšnišchu“ un zitu šihu leetinu dšejneezinšch Karlits Škalbite ir nehmees nelaimigo ideju — nostahtees lepnā posā un jautat: „Waj teescham proletariata inrerese ir šašchaurinat pašauli?“ („Seemas Naktis“, II., 108. lap. p.)

Newardami šagaidit šew peeteekoschas usflawas no kritikas un wispahrigi no „puhta“, jaunee rakstneeki atšina, ka weenigais zešch, nahkt geniju godā, ir — pašcheem šewi eezelt par genieem ar šawšarpigo usflaweschanos. Šchahda reklamiška godinašchanās jeb „mahkšlas kritika“ šewišchli usplauka šchurnalos „Kahwi“, „Dret Sauli“, „Dšelme“, „Stari“, kur wišos rakstija weeni un tee paschi rakstneeki un šfaki šlaweja zits zitu. Klšes rakstneekem, protams, šchahds stahwolkis loti patihšams. Wišs rahdas ešot labi, wiši leeliski geniji. „Tā zilweks teek pee šlawas, pats nesinot, zaur ko“. Apmeerinats juhtas ari laimigais laštajs, kurešch kritis šchis diwpušigās šlaweschanas warā un tapeh3 dšihwo pastahwigā „ekstasē“ no šawu rakstneeku šazerejumeem. Šchodeen rakstneeks A. isdewis šawu šazerejumu un rakstneeks B. taiša par to šajušminatu kritiku; rihtdeen lomas pahrmains. Šchee rakstneeki war buht gaischmataini waj tumšchmataini, wezi waj jauni, ar bahrbū waj beš bahrdas, — bet wini newar nebuht geniji. Wini ir dšimti geniji, jau tapeh3 ween, ka peeder geniju klšē, un „tautas mištšfā wadoniba“ wineem „jau is muhšchibas nolemta“, kā is drošcheem awoteem šin wehštit Wiktors Eglits („Dšelme“, 1906., Nr. 9.).*)

*) Zapeešimē, ka reklamiškas usflaweschanās šinā ari ziti rakstneeki zenšchas nepalikt patal defadenteem. Šewišchli reebigā weidā tahda šawšarpiga laiši-

Protams, wehl intimaka un besmehrizaka sawstarpeja deewi-
naschanäs noteef dsejffos pantos un „dahwinajumos“. Wiktors
Eglits „Dselmes“ 6. burtnizä (1907.) nosauza Antonu Austrinu par
eewehrojumu un interesantu individualitati. Kä pateizibu par to,
Austrinšch jau „Dselmes“ 10. burtnizä nodrukä schahdu dsejoli:

„Wiktoram Eglischam.

Du genijs gaischais! Tawa slawa ees — Par Balto juhru Batarsemju
namos. — Ap Dewi jauni gari pulsejes — Un status metis dibtos n'apšinamos. —
Dew smejees titai tautiškis dseemineeks, — Kam Tawa mehle nerunaja slawaš. —
Kä reta dahwana, par turu milšigs preeks, — Ir dieja Tawa — balwa mums
no Jawas. — Apollo apstaidrotais! Wehrgs un tekuls es. — Preefch Dawas
mušas kluse mana lira. — Tu gara milšs no firmäs virmatnes. — Es grahwra-
zis, fas purwus tibra. — Gruht ipalwai išteiti to, to širdi juhtu. — Pret Dewi
zil es mašs un neezigs garš. — Tu deewš, es deru Dew par atributu. — Tu
wihna tofs un es Dawš sarš. — Tu Puškšins latweefcheem. Waj Gogols naw
por leelu — Preefch manis cešahzeja, fas wehl noiwidums? — Kä waldipeeks
Tu ej pa laušchu pilno eelu. — Tu — faule. Mehnefs es — Dawš atšpibdums.“

Uš zil neezigeem personigeem eemesleem dibinas šchi sawstar-
peja slaweschandäs un zil weegli daschs dsejneeks war pasaudet sawu
genija tšchinu un pat godiga „pilšona“ slawu, aiš kahda materielu in-
tereschu konfliktä ween, — par to leezina schahds gadijums iš lat-
weefschu „Musas-Karashneitas“ nesenäs wehštures. Kä sinams, jauno
geniju barä Jakobšons, Ukuraters, Škalbe, Wehšminšch, Austrinšch
bij neschkirami lozeffs, wiš pilnteešigi dekadentu Olimpa deewini un
Zeisa-Eglischa behrni. Jakobšons un Ukuraters bij wairakfahrt uš-
slawejuschči un apdahwinajuschči weens otru ar patastajeem geniju
tituleem. Ari sawu šimfonisško romanu „Uguni“ („Pret Sauli“) Jakobšons
apšihmē ar „Jahnäm Ukurateram dahwinats“. Jahnis Ukuraters no šawas
pufes dahwina Karlam Jakobšonam schahdu dsejoli (krahjumä „Seemelos“, 55. lap. p.):

šchanäs ir pamanama pee diweem rakšneekem, furi štaitas par „šabeedriškeem“:
tä šaultä Antona un Lihgotnu Žehkaba. Lihgotniš slawē Antonu tikpat
zihtigi, tä Berga bajara šchibdini sawus „hoffus“ (štat. Lihgotna „Daw. literaturu“
un „Lat. lit. wehšturi“ un wina rakšus „Žaunä Rasčas“, „Wehšchraškä“, „Nigas
Apšatä“, „Iglihtibä“ u. ž.). „Žaunäs Rasčas“ IX. burtnizä (175. lap. p.) winiš
šata par Antonu: „Kogatawojees individuēls dsejneeks. Ar šmalšu mahšklas gaumi,
moderni išpoptu štilu, leelu weentährschibu un šif tuws latweefschu dšihwei
un latweefschu dšihwes ihpatnibai. Modernš, jaunš, originelš, patš par šewi. Un nefa
naw taišta, nefa šagudrota. Daudi špara, špirguma un jaunibas“. — Žhi
šatot, šif daudi labu ihpašchibu, tä Lihgotnim pat peetruhkšt wahedu nabadžigä
latweefschu waloda, ar fureem täš wišas apšihmet, tä ša šaafahrtu weens un šas
patš waheds wairataš reifes. Ari žitos sawos rakšos Lihgotniš išeħlo Antonu
gandrihi par wisewehrojamašo latweefschu rakšneeku, šaut gan šas ir galigi
nešpehšigs un tufšchš imehretajs. Ža jau šcho literariško modes aštšnu grid neim
nopeetni, tad nefaprotami, šapehž wojadsetu šobotees par šahdu Dšolinu Wili,
kurešch tatiču sawä arodä ir mašakais tikpat leelš „genius“, tä Antons — pantu
taiššchana. — Un Antons, protams, naw nepateizigē: winiš šawukahrt šapat
slawē Lihgotni. Tä roto rotu mašgä un abas teef baltaš. — Šapehž naw
nešahds břiħnumš, ja laštajs, šas šipri tiž drukatam wahrdam, křiht šchahds
diwopušigäs slaweschanaš warä un nefaš neušdrošchinäs šchaubites par sawu
rakšneeku genialitati. Kä lai winiš peem. šchaubas par Antona genialitati, šad
tatiču Lihgotniš to apširgina šatra sawä rakšä? Šchaubites warbuht par
pašcha Lihgotna ipehjam? Ža, bet to jau atkal Antons ir šaslawejis tä, ša
neatleek ne mašato šchaubu!

„Dsejneefam (K. Jakobsonam):

Kas mehroja tawas jahpēs, — Kas saprot zīt dīlas tās? — Šchis tuhš-
stojčas laučhu ziltis — Do muhšcham nesinās. — Zīt sirds — tawa muhšchiba
weena — Un dailums — taws talna gals; — Šchaj semē tew neplaukš rofes, —
De seemetu klins un jals. — Tew gaita bej jemes mehrka, — Tew meers titai
Hadesā, — Baltis sibens ijdalis nakti — — Tu aiseeši — tumšibā.”

Bet te peepeschi „Dsimtenes Wehstnesi“ (1909., Nr. 71) Jahnis
Ukuraters raksta par Karli Jakobsonu wahrdu pa wahrdam tā:

„Wina (K. Jakobiona), tā grahmatu ijdeweja un dsejneeta išturedhanās
pret mani tā rakstneetu un zilweku ir pahrsneegufe fatras godigaš rihzibas robe-
ščas un reebums pret šcho kungu man nelauj wimu pat teesai nodot.” —

Ja, kas tad ihsti notizis? Waj wisa mahšklas walsts ap-
greesufes atšchgarni, jeb notikufe kahda zita katastrofa Olimpā? —
Ēeta ta, ka Jakobšons naw samakšajis Ukurateram peenahzigo
honoraru. Un tā Jakobšons no muhšchigi nesaprasita genija-dsej-
neeka, kuram meers buhs tikai Hadesā, iswehšchas par weenkahršchu
šcheptineeku. — Lai nu kà, tomehr Jakobšons gan leefas wiszauri
rihkojees wairak „noswehrti“, „meerigi apdomigi“ un „karaliski“,
leetojot Eglišcha issteizeenus, ar kureem tas slawē tautiskos šchepti-
neekus. Jakobšons jau wispahrtigi mehds „dahwinat“ (pret atteezigu
honoraru, sinams) sawus fazerejumus teem redaktoreem, kuru slejās
tas grib eetift: tā dsejotus Weinbergam un Janschewškam, tā kaujas
marschu Saweenibai, tā šimfonisko romanu — Ukurateram. Tapehš
pehdejani newajadseja šcho šimfonisko romanu nemt tik loti pee sirds
un atbildet ar tik juhšmigu dsejoti Jakobsonam. Bet toteesu wai-
rak, ka Jakobšona tirdsneeziskais genijs tik labi pasihštams, jaska:
ne, ne, brahl! Jakobson, lai nu gan Tu mahšzits komersants (pat
ar selta medalt!), tomehr šchoreiš Tu esi „zaur un zauri“ pahrspe-
kulejees un eegahšees wehl dšlak, nekā toreiš ar tām kara šingem,
no kurām nedabuji atpakal pat eeguldito kapitalu, par projektent
jau nemas nerunajot. No Ukuratera eewilktais honorars Tew
neatlihdšinās ne treschās dalas no teem saudejumeem, kas Tew
zefas, isflehdšot Tawi no godigo geniju zilts. Tā Ukuratera draugas
Austrinšch jau raksta „Salkšcha“ joku krahjumā garus isšobofchanas
rakstus par Schwelšonu Karli un wina nelaimigo prejibās-brauzeenu.
Buhtu godigi samakšajis, kas Ukurateram peenahkas, tahda atklahta
blameschana nebuhtu notikufe, un Tu joprojam buhtu dsejneeks ar
tahdu dwehšeles šaturu, ko „šchis tuhšstojčas laučhu ziltis muh-
scham nesinās“. Bet tagad winas to šina gluschī labi, un ja peem.
kahdai seeminai pasuhd naudas gabals, un ja ween tuwumā
kaut kur redšams Karlis Jakobšons, tad tuhštin nem zeeti. — Un
tad nahk teefaschanās un zitas tahdas leetas, kas mas lihššinas
apdšeedatai „leelā weentuka“ dšihwei.

6.

Šihziniu, garigi nabagu zilwezinu idealiseshana un nostahdi-
schana waroku lomās, it kà par zilweku šugas augstafajem eksem-
plareem, šihziniu juhtu un domu, šihziniu behdu un preeku attehlo-
schana no tahdeem pascheem šihzineem rakstneezineem, — tahdu

eespaidu atstahj latweeschu jaunā rakstneeziba. Ta ir garīga nabadība un pundurība wahrda wispilnīgākā nošimē.

Un par sčahdu gara nabadības un tukščības wirseenu rakstneezibā sčuhšminas leela daka no latw. inteligentās jaunās paaudēs. Jetas jautajums: Papeh3? Waj warbuht aif pahrskatiskanās?

Ja ir runa par leelaku grupu sčuhšminasčanos, tad „pahrskatiskanās“ newar buht zehlonis. Tad atleek tikai slehdseens: jaunā inteligentā paaudē sčuhšminas par jauno rakstneezibu tapeh3, ka ta ir winas rakstneeziba, ka jaunee rakstneeki ir winas pašas literariškee preekščstahwi un isteizeji. Galigi nospeedošchais tukščums, kas parahdas jaunajā rakstneezibā, lihds smeefligumam befmehrigā Poruka deewinasčana, škato frasču škandinasčana par individualismu un pilnigs individualisma truhkums šcho frasču škandinatajeem, — ir isštaidrojams weenigi ar wispahrigo gara dšihwes panihkščhanu tanis aprindās, kas šcho rakstneezibu rada un patehrē. Jaunajā paaudē wispahrīgi ir notigis lihdsigs luhšums, ja ari ne tik afs, kā pee jaunajeem rakstneekeem. Eeelakais wairums to školas sehiu un meiteņu, kas 1905. gadā tā „idealisejās“ ar „fustibu“, un dšeedaja „rewoluzionatas dšeesmas“, lihds ar reatžijas uswaru peegreesās defadentismam.

Ari weena daka lasitaju is darba ščfiram, kuri agrak bij lasišušchi Afsuratera, Škalbes u. z. „progresīwo“ stahstus un dšejofus, palika teem „ustizigi“ ari wihu jaunajā wirseenā. Bes tam defadentu ščurnalu „Pret Sauli“ isdewa sozialdemokratu Saweenibas wadoni*), mehžinadami „kontrabandas“ zeta eeskmugelet defadentisko wirseenu teem strahdneekeem, kuri tizeja sozialdemokratiskām pasażinam. Tā sčahkumā defadentisms teesčham eeguwa sinamu eespaidu ari darba ščfirā.

Bet — tikai loti masu, dauds masaku pat, nekā agrak wareja domat. Defadentisms ir bijis pahraf šweščs un pretejs šchis ščfiras psihologijai, lai tas buhtu warejis te eeguht zeesčahus pamatus. Ja sčahkumā wehl dšchi nesaprasdami lasija defadentu sčazerejumus, tad ar wehlatām pahrrunam te pedšihwojumeem ir panahšts, ka tagad te waitrs naw defadentu darbeem lasitaju. Tā tad šchini ščfirā defadentisms ir jau galigi isšpehlejis sawu lomu, un atleek tikai jautat, kahdas mahžibas winsč te ir dewis.

Daudseem, sinams, jauno rakstneeku mainas nebuhs sneeguschas nekahdas mahžibas. Tee joprojam ustizeees un šekos progresīwo frasču šchwadsinatajeem, ja ari ne jaunajeem rakstneekeem, tad tomehr jiteem, kuri škandinās masleet žitadas frases. Bet buhs, bes sčahubam, weena daka tahdu, kureem ari jauno rakstneeku pahrmāinas sawu teesu buhs mahžijuschas škatitees neustizigak us wiseem „progresa“ bimbulu šchwadsinatajeem. Tee atmineees, ka barwešchi prot gan runat par brāhwibu, weenlihdsibu, brahlību un dšeedat himnas masam, bet tas tā eet tikai tikmehr, kamehr šchis masas wineem paflausīgi šeko un bes pretrunas well no uzuns gahrdos

*) „Pret Sauli“ pašā preekščā bij pasinojums: „Makšlai un literaturai šcho mehnešchastu nonehl Latweeschu Sozialdemokratu Saweeniba“.

„politiffo teefibu“ faftanus. Bet tiflihdj mafas grib rihtotees pat-
ftahwigi un zihnitees dehl fawàm wajadfibam, tad beidsfas zitfahr-
tejo barweschu un himnu taiftitaju karftàs fimpatijas uf mafam.

Bet, kà finams, rakftneeki newar dšihwot no rakftifchanas ween;
wajag arti lafitaju. Un tà ka „jaunàs paaudfes“ lafitaji ween ne-
war ufturet rakftneekus, tad ir wajadfigs arti „publis“, kurefch pade-
wigi lafitu wiſu, fo tam fneedf, un tà buhtu tas pafiwais pamats,
uf kura waretu noriſinatees mahkflineeziſkais jandaliufch. Bet kad
nu „publis“ tif nepahrprotami atteizàs no jauno rakftneeku prezes,
tad, protams, notika kaut fas tahds, kas pawirſchi ſtatotees waretu
iſliktees pawifam nefaprotams un nedabiſks. Sahkumà „geniji“ bij
dufmojuſchees, ka „publis“ nelaujot teem meera; tagad, fur „publis“
ſahka neliftees par wineem ne finis, winu uſtraufkums bij wehl lee-
laks. Ukurateram ſahka ſpokotees jau tihri waj „publi“ fafwehre-
ſtiba pret „genijeem“. „Staros“ (1908. g., 185. lap. p.) wiufch
rakfta:

„Proletareets... peedraudè mums nahwi, tapehž, ka mehš winam un wina
idejai nefalpojām.“

Schauſmitgi! War domat, kas ſcheem „genijeem“ par tahdu
fwaru, ka „proletareets“ grib par wiſu waru tos dabut ſawà dee-
naſtā, un tad tee nefalpo, tad grib tos waj noſi! — Škaidrā wa-
lodā runajot, Ukurateram wajadseja ſajit: „Proletareets“ negrib
wairs kalpot par pamatu muhſu Oſimpam. — Bet waj tad Stir-
nera „Weenigajā“ ir tahds „indiwiduelās brihwibas“ likums, uf
kura pamata Ukuraters waretu peepraſit „proletareetim“, pret wina
gribu, lai tas kalpo defadentifkās mahkflas uftureſchanai?

Ka „proletareets“ negrib wairs kalpot par ſahju pameſlu,
maſakais, defadentifkēem deewineem, — to wiſpirms, leefas, ſajuta
jaunàs rakftneezibas komerzialais barometrs Karlis Jakobſons. Un
tas tad iſmojižās wiſadi ar ſawu nelaimigo „Dselmi“, mehginadams
tai ſadabut lafitajus, kà ſaka, gan ar labu, gan ar taunu. Wiſ-
pirms wiufch draudeja:

„Bet kad pee tewis, aklais kauſchu publi, atmahšs weentuls no tuſſneis, tad
eš kà juhſu jaguars buhichu. Mani ſobi pahrtodis juhſu dihſlas, tur ſmirdoſchas
ahinis rit, un eš iſſpehleichu pa eelam juhſu negauſchas ſaulus.“ („Dselme“, 1907.,
266. lap. p.)

Kad tahdi draudi neatſtahja eeſpaida uf „aflo kauſchu publi“
un neweens neſteidſās pirkt „Dselmi“, lai remdetu leelā weentula-
jaguara duſmas un iſglahbtos no ſaploſifchanas, tad K. Jakobſons
palifa atkal mihlžis un ſahka dſeedat ſawā paſiſtamajā „Til-li-li“
ſitā par ſahdu „deenu“:

„Tāi deenā tumsas ſlogi gruhs — Un brahtis ſkuhptis brahli — Mums
ſwehta taijniba ſdeit buhš, — Aij ſwaigņem kas ir tahli. — Un gruhro Latvju
wehrdſibu — Svehts duſmu ſibens ſaldis — Un katru Latvju gelinu — Balts
ſaules ſibnis ſaldis.“ („Dselme“, 1907., 402. lap. p.)

Jo tuwak ſapam gahja „Dselme“, to teefu uſmahzigaks kluwa
K. Jakobſons:

„Eš nahku — lauweeſchu dſejneeks... Štatotees manas azis, manas rofas,
manu muti; — Ažis — tās ſmarſchas un ſibenu pilnas — Notas — manas

rotas peh3 nirwanas gaida. — Mana mute — naw skuhpitiia feewectes luhpu!“ („Dselme“, 1907., 486. lap. p.)

„Dselmes“ lastitajus un lastitajas Jakobsons aizina:

„Wijas, wijas jostas aijsweedi nost! — Galauj pats jawn wezo zeetumu — Wjosi gurnus, aijsweedi balastu! — Wismirsti sewi un jeto man!“ („Dselme“, 1907., 487. lap. p.)

Bet neweens nesekoja schim „leelajam weentulim“, kas pat „par schaumnu demonu wehl warenafs“. „Dselme“ mitra — — — „aif technisfeem eemesleem“.

Ari „Stari“ lihds 1908. gada sahsumam peekopa defadentisko wirseenu. Bet jaunā redakzija „Staru“ 3. burtitāzā atšina, ka „schurnala lihdsischinejā noslehgtiba un kalposchana weenam weenpusigam wirseenam itin dabigi (!) nespehja eeguh3 peekrischanu plaschafās aprindās“. (281. lap. p.) Tapeh3 jaunā redakzija solija, ka turp- aprindās „schurnals nostahfees us plascheem pamateem (!)“, un us „sabeedristko pafaulas usskatu pamateem“, ka „schurnals buhs bespartejiski progresiws un demokratisks“ (281. lap. p.). Weens wiju pret- runu islihdinatajs Herm. A. jau ari tuhlin rakstija loti plaschā, bespartejiski progresiwā un demokratiskā garā, ka

„tates solis us preeschu kulturā, jeb turšč patees progres3, ari pilsonisks, nah3 agri waj wehlu wisai tautai par labu“. (271. lap. p.)

Bet neko nelihdseja ne wisi „plaschee pamati“, ne bespartejiska „progresa“ un „demokratisma“ stabule. „Stari“ tomehr „itin dabigi“ nodstisa. Un gluschi tāpat „itin dabigi“ tani paschā gadā is- puteja ari diwi ziti „progresa“ un „demokratisma“ weifali: Peter- burgas schurnals „Wahrpas“ un Leepajas „Mehneschrafts“.

Druhā tagadē modinājam dascheem jaunajem rakstineekem sehras atminas par „feneem labeem laifeem“, kur dseefmineeks tizis no wifas tautas godats un swehtbijigi usklaufs. Sewischi Akura- ters šanā etiē „Nostlhdis frihws“ („Salktis“, 1908., Nr. 1) us- rahda ašo kontrastu starp seno dseefmineeku laimi un tagadejo Musas dehlu zeeschanam. Tur ir diwi dsejneeki Alksnis un Kalwa, kuri Jahnu wakarā isbraukuschi no pilsehtas us laukeem un grih tur pee- dalitees lauku puischu un meitu dejās un dseefmās. Lauku puischi winus weenfahrschi neewehro („ignorē“, kā tagad mehds šajit!); lauku meitenes raugas it kā nesaprasdamas us scheem pilsehtas jaunfungeem-dsejohneekem un juhtas neomuligi starp teem. Pro- tams, tas winus faruhgtina, sewischi Alksni.

„Winch (Alksnis) atminejās senjenos burtneekus-dseefmineekus. Un winšč ari bija dseedonis. Bet tos weda mahjās un ar mebu pazeeņaja, un wisi tad swehtu drehbes wilka un klū3 klaušijās winu dseefmās.“ (42. lap. p.)

Alksnis tad noeet „weentulibā“ un nogrimst domās.

„Domaju es domās dšilas, —
Kapeh3 listens mani nih3?“ ...

Alksnis (turšč representē pascha Akuratera usskatus) nah3 bei- dsot pee slehdseena: „Mehs esam aismaldijuschees!“ — sihmedams to us jauno mahkslu. „Mehs esam kluwuschchi tautai swefchi!“ Pascheem jaunajem preestereem tā jaatsih3, ka wisi klee- dseeni par individualismu ir neaugligi.

„Ja, mehs ešam aismaldijushees! Mehs wiš, mahtšlineeki, rakšneeki, dje-neeki un tehšneeki. Mehs ešam weentuli, šalštam un šalštam, un neweens no mums nešin, kapehž?“ (47. lap. p.) „Mehs meššeam šmalšas šajuhtas un to attehlus, kultiwejam un neššeam tautai šchis grešnās mahtšligās pufes. Mehs nodarboja-mees ar dweššeles šahwoflu fotografiju, šaužam to par psihologiju, un břišnumš mums leelš: kapehž tauta nešaproi šchis fotografešchanas daišumu?“ (49. lap. p.)

Wahrdu šafot: bankrots „žaur un žauri“: tišlab materiela šinā, ko išteiž dješneeks=weikalneeks Karlis Jakobšons, kā ari garigā, ko atšihšt „religiškais atjaunotajs“ J. Akuraters.

Tā tad kahšs ir gala išnakhums šchim ar tahdu trošini uššahštam wiršeenam? Ko ir dewušchi jaunee rakšneeki?

Ko jel wini lai buhtu warejušchi dot, kad tatschu wini nebija nekās žits, kā kahda leelaka wiršeena epigoni, un kad wiša winiu jauneeguhtā bagatiba bij tišai šmeekligā eedomiba, daščas druzžinas no kreemu dekadentisma un mistižisma un tapat daščas druzžinas no kahdeem rakšteem par Nietsčhi, jo jaščaubas, waj šarp muhšu jaunajem rakšneekem buhs kahdi pahra eksemplari, fureem Nietsčhe buhs pašihštams žitadi, kā pehž kahdeem Hornešera waj Vaišhingera rakšteem par Nietsčhi. — Ar šcho šawu šmeekligi neezigo garigo bagašču wini ušstahjās pret wišam lihššchinežam formam un wišeem prašjumeem, kahdi ušstahditi rakšneezibai, un peeprašja pilnigu břišwibu. Prašjums jau nenoleedsami dibinats, bet tam ir kahda nošihme tišai tad, ja ir kahšs šaturs, preekšč kura teeš prašita pilniga břišwiba un kura šchi břišwiba waretu parahditees. Turpretim muhšu jaunee rakšneeki nepanažja nekā, aiš šawas nešpehjas, tapehž, ka wini newareja noštahtees pat ne lihššās wežakajeem rakšneekem. Tā winiu škalais rewoluzionarais prašjums palika tišai tukšča fraše; wineem nebij nekahdu spehju un nekahdas ihpatnibas, lai ihštenibā konkretišetu jaunū břišwu mahtšlu.

Bet tatschu weens leels nopelns wineem ir nenoleedsams: wini paščhi ir leelā mehrā nowalkajušchi un diškreditejušchi laštaju azis tukšcho, plahpižo literaturu, daudš waitak, nekā to buhtu spehjušchi wišafakee tukščmodernistu pretneeki un kritiki. Šchini šinā jaunee rakšneeki ir atšihštami pilnā mehrā un pelna wišširšnigako paldees no šaweem pretneekem. Wini paščhi ir padarijušchi šewi tiš šmeekligus, ka nopeetni runat par wineem ir jau gandrihs pilnigi neešpehjami. Daščam „eštetikim“ gan patihškas eedomatees, ka tee šmeekli, kas atškanot par jauno rakšneezibu, ešot beeschi ween „kretinu šmeekli“*); bet ja šchee šmeekli paščhai jaunajai rakšneezibai iškahdas tiš šahpiži un išnihžinoschi, tad, leekas, tas „kretinu“ nošaukums pirmā laikā wehl buhs jaatšahj jaunajai rakšneezibai.

Tā mehš šahwam pee dekadentisko deewinu Olimpa drupam. Olimpa, kurešč „itiin dabigi“ šagruwis aiš šaweem „tehnisheem eemesheem“. Weens no šcho deewinu bara tehlo šabrukušcho godibu tahdās tumschās kraščās:

„Muhšu mahtšlas, šewiščiti rakšneezibas un rakšneeku šahwoflis paleek arweenu šaunats. Newajabigi dšihwei un tautai, newajabigi paščhi šew un mahtšlai, muhšu rakšneeki šaut kā pawada šawas deenas, apmeerinadamees ar društam,

*) Dr. M. Walters. Latweešču kritika šinibu un mahtšlas jautajumos. 116. lap. p.

tas notriht no dšihwes galda." (K. Krühja. Mühju mahklas nahstotne. „Mah-
jas Weeßis“, 1909., 286. lap. p.)

Un nu, fur defadentistkais wirseens jau saplazis, fur daschi
wina rakstneeki paschi atfinuschti, fa wini „aifmaldbiuschees“; fur
defadentistfee deewini jau pasteiguschees pamesti sawu Olimpu, fa
schurkas grimstoschu kugi, un isflihduuschi fur kureais, pa „Latwiju“,
„Salkti“ u. z., atstahdami aif redakziju durwim sawas ihpatneji
defadentistkas eesihmes, — — nu nahf wehl weens un ar „estetisku
sajuhtu“, „kristalskaidru sinatnisku metodi“, un „wispußigu erudiziju“
grib wehl stutet sagruuwuscho godibu! Ur sawu ihpatnejo „estetisko
sajuhtu“ un tihri akuraterisku aiskaitinata genija schulfti tas saka, fa
„tikai sehnißta smurguliba war (defadentistmam) paect garam fa pahrejofschai,
pawirschai weenas deenas parahdbiwi ar weenu oturu sellu jofu“. (Dr. W. Walters,
Latweeschu kritika, 106. lap. p.)

Sawâ fashultinata prahtâ tas nenoejhds, fa Olimps sagahsees
„itin dabigi“ aif „techniskeem eemefleem“; wisch domâ, fa to wisadâ
finâ buhs sagahsuschi tee, furi rakstijuschti pret to.

Dr. M. Walters sawâ broschurâ kritise ari manu rakstu
„Wezee elki mühsu jaunakajâ literaturâ“. Us agrakam kritikam un
rezensijam, kahdas parahdbiuschas par scho broschuru, netureju par
wajadßigu atbildet, jo mani kritiki pa leelakai dalai atkahrtjoja tos
paschus uffkatus, pret kureem bij wehrsta schi broschura un furi tani
jau bij apskatiti no mana stahwoßka. Utbilde nebij wajadßiga ari
wehl tapehz, fa manas broschuras noluhfs jau nebij un newareja
buhf — pahrelezinat paschus dekadenzes rakstneekus, „saprastes“ ar
wineem waj ari faut fo „prafiti“ no teem, — faut gan daschi kritiki
ir gribejuschi man usteept tahdus noluhkus. *) Ta bija rakstita
spezieli pret defadentistko wirseenu un tani bij mehginats atsegt schi
wirseena schkritas raksturu, rahdit, fa tas ar sawu eespaidu us laßi-
tajeem war weizinat tikai pasiwitati, gsehwoßulibu, sameerinaschanos
ar tagadejeem sozialem apstahfkeem, un tapehz ir pretejs to interesem,
furi zenschas pehz sabsedribas pahrwehrribas. Tas wisf. **)

Bet tagad, fa jau fazits, defadentistma lomu war uffkati par
ispehletu. Ur to saude nosihmi ari mans „zihnas raksts“ pret to.

*) Tä Stalbe sawas „literaristkas peesihmes“ („Seemas Rattis“, II,
106. lap. p. u. z.) eedomajees, fa „Wezos elkos“ efof faut kas prafiti no jaunajeem
rakstneekem, un pee tam wehl kas? — Optimistiks pafaules uffkats un optimi-
stiska mahßta! Efof prafiti, „tai dsejneeks atehlo titat täs sajuhtas, kas dšihwibai
labwehligas, kas weizina omulibu un dšihwes preeku, mudina us zihnu un labeem
pilsuufkeem pafahfumeem.“ Un Stalbe tehlo, kahdas nelaimes waretu noritt,
ja rakstneeki gribetu ispidit tahdus prafijumus. Bet to wisu Stalbe ir ween-
fahfeshi sapapnojis, manas broschuras noluhfti bij pawisam ziti (fal. „Wezee elki“,
56.—58. lap. p.).

**) Selmtatis „Rakstneezibas Almanach“ (1908.) stahsta, fa mans noluhfs
neejot bijis „pafalpot“ jaunajai rakstneezibai, bet taisni kaitet; „Wezos elkos“
rakstneeku darbus mehrojot newis ar mahßlas prinziptem, bet ar schuru interejem.
u. t. t. Ari Selmtatis te nopuhlas gluschti walti, zensdamees peerahdit to, fas
nemaj naw japeerahda, jo „Wezos elkos“ tatschu ir nepahwprotami uffwehrti
zenschanas tikai „apfawot“ jauno rakstneezibu, un tä tad patß par sewi saprotams
— tai „kaitet“.

Defadentisma wirseenam war rastees peepriteji wairs tifai sabeedriffi besppehzigās un nenofihmitgās grupās. Bet nesin waj buhs kahds tif neschehligs zilweks, kas gribetu winam laupit scho auditoriju, jeb labaf fakot — lasareti.

Schinī sinā ari Dr. M. Waltera kritiku waretu atstahst neeewehrotu. Bet ta ir netikween kritika par defadentisma kritikeem, ta griib ari atwehrt jaunus zesus latweeschu rakstneeseem, furi bankrotejuschi defadentiskā wirseenā, un tuwinat winus ar ziteem wirseeneem. Sakarā ar daschām zitām pehdejā laika parahdibam, ir wispahrejos wilzeenos jau nomanams ari tas, kahdu raksturu ir domats peeschfirt reformetai jaunajai rakstneezibai. Tapehž Dr. M. Waltera broschura eeguhst interesi ari zitadā sinā, nekā tifai preeksch schauras personigas polemikas.

20

II. Pehrifikis un brilles, jeb: kà Dr. M. Walters kritijè wehsturisko materialismu.

I.

Dr. M. Waltera raksts ir ispelniņees ahrfahrteju atsinibu pee jaunajeem rakstneefeem un paspehjis ari jau isdarit gluschi apbrihnojamu pahrwehrtibu daschu zilweku usfkatos. Ja bija pasaulè kahds nesomeerinams eenaidneeks kritikai, tad tahds bija neschaubami Haralds Eldgasts, kuresch sawu „Swaischnotu Nakkchu“ preekschwahrdà karoja pret „katru kritiku“, kà „puhla isgudrojumu“. Bet Dr. M. Waltera rakstam ir bijuse tif pahrdabiga wata, ka tas ari Eldgastu ir neween padarijis par kritikas peekriteju, bet lizis winam pat asihst, ka kritika warot kluht par „a u g s t a k o n o m a h k f l a m“, ja ween ta gribot tahda buht. Un lai kritika kluhtu tahda, tad, pehz Eldgasta domam, naw jaeet nemas pār trejdewinam juhram waj trejdewineem kalneem meklet kahdas brihnunmfahles, bet peeteef tikai sekot Dr. M. Waltera broschuras padomam. „Eatwijas“ 870. numurà Eldgasts raksta:

„Dr. Waltera grahmata usstahda kritikai jaunās, augstakās prasības. Ja ari latweeschu kritika grih reiž buht par „augstato no mahkslam“ ... tad winat janofshjas us scheem Dr. Waltera usrahdbieem pamateem.“

Ari W. Eglits ar redsamu gandarijumu wehsta „Eatwijas“ lasitajeem (Nr. 863), zil patihkami esot islasit „atsihsta ekonomista un atsihtama estetikas teoretika“ Dr. M. Waltera grahmatu, kur ar „kristalskaidru sinatnisku metodi“ un ar „estetisku sajuhtu“ esot dots „sistematisks apweenojums un pamatojums“ Eglischa un zitu jauno rakstneeku „intuitiwam nojautam un filosofiskam pahrlceezibam“, kuras, kà Eglits ar sawu parasto nopeetnibu peesihme, gan bijuschas „schur tur pa rezensijam jau peeteekoschi skaidri formuletas un motiwetas“. (Protams, tas war sihmetees weenigi us „Dselmes“ spezialajeem „klassiskeem mahkslas apluhkojumeem“, kà pats Eglits nosauz sawas rezensijas. Skat. „Dselme“, 1907., 287. l. p.) Pee tam Eglits wairakkahrt usswer Dr. M. Waltera „kristalskaidro sinatnisko metodi“ un sewischki wina „muhsu literaturà neparasti dsiho un wispušigo erudiziju“, kuru Dr. Walters peerahdjits ar to, ka jitejis sawà rakstà kahdas „75 solidas sinatniskas grahmatas“, — skaits, preeksch kura Eglits sajuht deewischku zeenibu un apbrihnoschanu.

Ari schurnalà „Isglithiba“ I. burtnizā, lihdsās dascheem nelabwehligem spreedumeem, Dr. W. broschurai teef atsihts nopelns, ka ta karojot pret dascham pawirschibam latweeschu kritikā, sewischki

manā rakstā „Wezee elfi“. Ta pašča ņurnala otrā burtņizā kaħds žits rezeņšents atšihsti, ka Dr. W. broščura ešot nopeetņi domats treezeņš wehšturiskam materialismam un Dr. W. tur peeraħdot ari plašču erudiziju. Kā redsam, taiņņi ņhi erudizija („75 solidas finatņiskas graħmatas“!) ir tas burwja sišlis, ar ko Dr. W. peespeešč krišt želos muħšu kritiķus un rezeņšentus. Un krišdami želos preešč ņhi mišņigā „erudita“, muħšu kritiķi un rezeņšenti nepaħrprotami peeraħda ari to, ka wiņu pašču „erudizija“ stahw daudš semak par „75 solidām finatņiskām graħmatam“.

Paraudsiimees tad ari meħs masleet, kaħda išťkatas Dr. M. Waltera „krištalsķaidrā finatņiskā metode“ un wiņa „neparasti dsiķā un wispušņigā erudizija“.

Autors eesahķ ar leelām pretenšijām:

„Latweešču kritiķa? Waž taħda maš ir? Muņš ir laikraštis kriķiķas nodalas, kriķiķas raksti nowed pee muņš daščreiš dsiħwās ņaburņmēs, bet kaħ jautajām, waž muņš ir kritiķa, tad daičš labs palis domigs.“ (3. lap. p.)

Ēeta ķaidra: latweešču kriķiķas naw, t. i. naw biķis liħdš Dr. Waltera broščuras iņnahķšanai. Ja ir runats par latweešču kriķiķu, tad tas ir biķis tiķai ņaħpiķs paħrpratums; ta ir biķuše wiltus = kriķiķa. Šķis wiltus-kriķiķas weetā, kura Dr. M. Waltera aķis noeķeķušēs jau ar to, ka ušdroķinajušēs naħķt ķlajā aķraf par Ēr. W., — peħķejais ņeedš ņawu graħmatu, kura tā tad ir iħstā kriķiķa.

Sawās „eewaboščhās peesihmēs“ Dr. Walters runā par kriķiķas ušdewumu. Wiņšč grib liķt laštajām nojaušt, „ziķ gruħts tas (kriķiķas ušdewums) ir un ziķ daudš ņinaščanu tas praša“ (4. lap. p.). Wiņšč uššťaita pilnā wahrbā tās daudšās ņinatnes, ņas kriķiķim jašņot, wiņšč ņin aišraħdit pat daščus teoretikus, kuri nodarboķotees ar ņķim ņinatnem. Pa starpām iķķaišti taħķi teizeeni, ķā:

„kriķiķai Ćabuķt peķš ņawas dabās jo baķatai metode“, „te kriķiķai Ćabuķt ii tewiķiķi weħriķai, te daščadi peħtiķšanas liħdķeki jo labi Ćapaħrwalda, ņaħķotees pee tiriķšanas darba; ar weenu otru ņinaščanu druķtu te neķas naw panahķams“; „tur weħl wairak nopeetņibas, eewehroķot wiņu to, Ćapraķa no kriķiķas, ņas stahķas pee tiriķšanas darba rakšņeeķibā un maħķlā“; te „kriķiķai Ćanem metodeš no wiķām ņinatnem“. (4. lap. p.)

Paščam Dr. Walteram, protams, ir wiķas ņķis daudšās ņinaščanas, ņķi leelā nopeetņiba un metodeš no wiķām ņinatnem. Tas Ćalāķa tā „starp rindinām“. Bet tomeħr — wiņšč grib ņķis ņinaščanas paturet sem puħra, wiņšč grib buķt daudš ņaudsiķaks pret latweešču wiltus-kriķiķu. „Saprotams“, wiņšč ņaka,

„Ća muņš neņahķt ne praħķi liķt pee muħšu kriķiķas tiķ ņingru meħrauklu, ķā to apšihķejām augiķejās rindās“. (7. lap. p.)

Ja, bet ķapeķž tad waķadķeķa preeščķ laštajā aķim wešt daudšo ņinatņu un ņinatņeeķu rindu? Preeščķ ķam wiķš ņķis „ņinatņiķķais“ ņeķerweķķis, ja Ćalu Ćalā Dr. Walters atteiķas paķ iķleetot ņawu uššťahķito meħrauklu? Waķ teeščam tiķai lai eedwestu laštajām leelaku ķeenibu pret ņawām kriķiķiskām ņķeķķām, lai raħķitu, ka „meħš“ war Ćan liķt pee muħšu kriķiķas tiķ ņingru meħrauklu, bet „meħš“ tomeħr ir tiķ ņķehliķs un neņem to tiķ ņingri. Es nu Ćan neķaķuķtu neķaħdas pateiķibas par ņķo Dr. Waltera leelo ņaudsiķu; es

gribetu, pawisam otradi, lai wīnšch buhtu bijis tik nesaufšigs, zif ween wina spehka stahw, un lai wīnšch teescham buhtu nehmis „metodes no wīšam sinatnem“, no pšichofisikas, pšichologijas, fisiologijas, mahkšlas fisiologijas, gonimatikas, biologijas, matematikas, kulturas wehštures, sojialās atlihsības un politikas wehštures, etikas, filosofijas, estetikas u. t. t., kuras wīnšch pratis uffkattit un kuru metodu leeltirgotawa wīnam drošchi ween buhs sinama. Tad buhtu isnahzis, masakais, tikpat interesants skats, ka ar pehrtiki, kuresch sadabujis daudsās brilles, lai waretu lašt grahmatu. Tagad, kur Dr. Walters to naw darijis, wīnšch ar scho sinatnu weenkahrschu uffkattishanu atstahj tahdu pašchu eespaidu, ka kahds schwihts, kuresch gribedams paleeltees šawai jaunkundsei ar šawām leelajām sinaschanam, uffkatta wīfus tos leelos wihrus, kuras tas kaut kur dsirdejis, ka Schilleru, Misinbartu, Eldgastu, Ojolinu Willi, Schekspiru, Scherloku Holmsu, peelikdams wehl galā: „un ziti“.

Bei reis nu Dr. Walters neņem latweeschu wiltus-kritiku tik stingri, zif wīnšch teizas warot to nemt, — ko darit? Uiseek tikai apskattit, ka wīnšch kritiškē ar šawu šaudsibu. Protams, es atbildechu tikai tiktahju, zif Dr. Waltera kritika sīhmejas uš manu rakstu.

Manā grahmatā bij fewišchki uffwehrtis uffkats par šchīru intereschu pretiškībām un ari defadentiskais literaturas wirseens bij nowehrtets no ta stahwokka, kahdām schīru interesem tas nahj par labu. Scho pamata uffkatu Dr. Walters neapskata, bet ta weetā nodarbojas ar daschadeem blakus jautajumeem, peem. par wehšturiskā materialisma formulejumu.

Dr. Walters ufstahjas pret wehšturisko materialismu, fewišchki tahdā weidā, kahdā tas parahdijees latweeschu literatūrā, starp zitu ari manā broschurā, kur tas esot pilnigi nesaprahts un šagrosits. — Manā grahmatā teeschi bij tikai ihsumā ašrahdits uš wehšturisko materialismu, ka teoriju, kas palihds šapraht daschas šabeedriškās dšihwes parahdības, ari mahkšlu. Tanis septinās lapas pušes, kur „Wezos elkos“ ir runa spezieli par wehšturisko materialismu pašchu, protams, nebij eespehjamis dot ne pilnigu šchis teorijas raksturojumu, nedš peewest tahdus faktiskus peerahdijumus par wīnas pareisibu. Tur bij peewestas tikai daschas atfewišchēlas wehšturiskā materialisma idejas, kuras wareja buht derigas zihnā pret defadentisko literaturas wirseenu. Pehdejais mehdsā ufstahdit mahkšlu ka tahdu parahdibu, kas neesot atkariga no materielām interesem un schīru pretiškībām; tam preti es nostahdiju wehšturiskā materialisma uffkatus, kuri rahda kaut ko preteju. Ja Dr. Walters gribeja kritišet to „tā šauktu wehšturisko materialismu“, kahds ir šaprahts un parahdas „Wezos elkos“, tad wīnam wajadsēja kritišet galwenā kahrtā newis teescho formulejumu, kas aišem 7 lapas pušes, bet tos wehšt. mat. ideju konkretos isleetojumus, apskatot literaturu, kas aišem wīšas pahrejās 180 lapas pušes. To Dr. Walters nedara; wīnšch wispahrizi šargas pahreet uš konkretām pašchu leelan, par kuzām naw atrodamas šinas wahzu un freewu broschurās... Dr. Walters nemas drošchi apgalwot, ka „Wezos elkos“ es esot rakstijis

„wehsturiškā materialisma teoretiskā darbu“ (uz šep-
tinām lapas pusēm!), viņš ikraksta daškas weetas no manas
brošūras un no zitu autoru rakstiem, un tad peewed daščus faktus
iš sinatnes un mahkšlas wehstures, kuri, pehž wiņa domām, rašdot
wehsturiškā materialisma nepareišību.

Buhtu glušči weli runat plaščak par wehsturiško materialismu
tikai wispahrigos spreedumos ween, kā tas jau peeteefošči un
pahrať daudš ir darīts. Šche apskatīsim tikai Dr. W. apgalwojumu,
kā manā brošūrā wehsturiškā materialisma domas esot šagrositas.
No tam jau buhš pa dakai redšams ari tas, zifdaudš jehgas ir
šchim Dr. Walteram par wehsturiško materialismu un zif leela
nosihme ir peeschkirama wiņa spreedumeem par wehsturiško materia-
lismu „wiņa ihstā weetā“.

Dr. W. grib sīt diwas muščas ar weenu zirteenu: pirmsahrt,
es esot weenkahrešči norakstījis Markšu, beš awota aishrahdi-
juma; otrahrt, es esot šagrosījis Markšu. Peewešdams daščas
weetas no „Wezeem elkeem“, Dr. W. šaka:

„Sawadi, naht itā pašihstami wahrđi, bet wahrđi, kuros tomehr kaut kas
šweičšs, neišts, šahda šawada peegarīša. Rewiļšus želas šchaubas, waj autors
te runā šaweem wahrdeem. Gan ne maļatā šihmite nerahda, ta tas, kas nu šeto,
peeder žitan. Šwehts klujums pahrtlahj teikumus un wahrđi tih stalti, tih paš-
apsinigi... Kas drihštēs šchaubites, ta tee ir, nu teiksim — atšawinata
šweičša manta! Un tomehr... Šche ikaišee wahrđi — panemti no šahda
žita autora. Šchis žits autors ir — Markšs pats... Mušču materialisma
teoretiskis Markšu norakstījis, beš ta tas buhtu atradis par wajadžigu ar pušlauštu
wahrđu par to eemineetes. Žau šahda — teiksim — nelaipnība pret žita ihpa-
ščumu ir raksturīga, bet ta muščs te maļak interešē. Kad uimaniģi šahđišinam
abas weetas, tad mums atlahjšas wehl šahds raksturīgaks jots. Norakstījis ir
Markšu papildinajis un proti tā to papildinajis, ta Markšs war šapā apģeešees.
Gešehģitais widus papildu teikums — „kā ari wiņu atteežibas pret dabu un
wiņu mantas atteežibas“ — Markša weidojumā pawišam truhsti!“ (12—13. l. p.)

Tahds Dr. W. punktneeģiskais knihs. Ja es esmu norakstījis
jeb „panehnis“ Markša wahrđus, tad tatschu newar buht runas
par Markša šagrosīščanu waj papildināščanu; wisleelafais, Dr.
W. waretu man pahrmest nepareišu tulkojumu. Bet ja manā tekstā
naw tahdas domas un tahđi wahrđi, kā Markša tekstā, tad tatschu
newar buht runas par to, ka maņi wahrđi „panemti“ no Markša.
Šche Dr. W. atgahđina to punktneeku, kureš aishtahwejis šahđu
klientu, apšuhđsetu par to, ka šaplehšis aishnemtu podu. Wiņš
peerahđijis, ka 1) wiņa klients to podu nemas naw aishnehmees,
2) tas pods jau bijs šaplihšis, kad wiņš to aishnehmees, un 3) ka
wiņš to atdewis atpakať tahđu pašču weselu, kā aishnehmees.

Eai tiktū šladribā ar Dr. W. punktneeģisko kniši, tad peewe-
dišču abas weetas, tišlab manu tekstu, kā ari to Markša tekstu, no
kura, pehž Dr. W., mans teksts norakstīts; pee tam — preteji Dr.
W. parahšai — nesaišhinatā weidā.

Markša teksts („Zur Kritik der
politischen Oekonomie“, 1897. g. ijd.,

XI. lap. p.):

„In der gesellschaftlichen Produk-
tion ihres Lebens gehen die Men-

mans teksts („Wezee elki“, 33—34.
lap. p.):

„Sawai dšihwoibas ušuresčanai
žilweeem wajaga daščadu- preešč-
metu, wispirms baribas, dšihwošļa,
apģehra u. t. t., un lai toš eeguhtu,

schen bestimmte, notwendige, von ihrem Willen unabhängige Verhältnisse ein, Produktionsverhältnisse, die einer bestimmten Entwicklungsstufe ihrer materiellen Produktivkräfte entsprechen. Die Gesamtheit dieser Produktionsverhältnisse bildet die ökonomische Struktur der Gesellschaft, die reale Basis, worauf sich ein juristischer und politischer Ueberbau erhebt, und welcher bestimmte gesellschaftliche Bewußtseinsformen entsprechen. Die Produktionsweise des materiellen Lebens bedingt den sozialen, politischen und geistigen Lebensprozeß überhaupt.“

tad zilweem jastrahdā, jarašho. Ta-
išču zilweki nekad naw rašhojūšči
atšewišči, fatrs pa weenam, bet
weenmehr leelafās waj mafafās kop-
bās, šabee dribās. Šcho šabee-
dribu weids naw nekās nejaušs,
no zilweku patwalgās gribās atkarigs;
tās ir stingri nepezezečhans, stingri
atkarigs un noteikts no ta darba jeb
rašhošchanaš weida, ar šahdu
zilweki jēw eeguhšt bšhwes uštura
lihdžekus, (bet šcho rašhošchanaš
weidu, šawufahr', noteiz katreišejās
materielo rašhošchaju špehtu atihštibās
šahwoškis). Pee medneeku žiltin ša-
beedriba ir žitada, nekā pee widus-
laiku sempojeem, un pee šheem atfal
žitada, nekā muhšlaitu kapitalistiskās
rašhošchanaš fahrtibā. Wišas tās
atteežibas, šahdās zilweki šahjas žits
ar žitu pee wajadšigo preešchemtu
rašhošchanaš, kā ari winu atteežibas
pret dabu un winu mantās atteeži-
bas, — ir tās, šo šauz par rašho-
šchanaš atteežibām, jeb ekono-
miku. Šchis rašhošchanaš atteežibas
ir šabee dribas ekonomiskā struktura;
tās ir tās realais pamats, uš-
tura pazelas un furam peemehrotās
šchini šabee dribā waldošchās teešbas,
politiskā fahrtiba, kā ari zilweku pa-
šaules uškati, winu tiziba, aišpree-
dumi, šinaschanaš, mahšla, filosošija, —
it wišs tās, šo ar weenu wahrdu šauz
par ideologiju. Tā tad zilweku
bšhwes materielo ušturaš lihdžektu
rašhošchanaš noteiz ari winu sošialo,
politisko un garigo bšhwē.

Žif leela weenadiba ari nebuhtu starp šheem diweem teksteem
domu, šatura šinā, tomehr fatrs reds, ša mani wahrdi naw tikai
„panemti“ no Markša, kā grib eestahstīt Dr. W. Manā tekstā ir
tahdi jehdšeeni un temini, šahdu Markša tekstā naw, kā to atšihšt
ari pats Dr. W. Tā tad wišch weentfahršči melo, šajidams, ša
mani „wahrdi panemti no šahda žita autora“ — Markša.

Teeša, manā tekstā ir isteiktas, šaut gan žitados wahrdos, pla-
šchakā, iškeenišchakā formā, tomehr tās pašchas domas, šas
Markša tekstā. Bet te Dr. Walters melo tikpat pamatigi, šad
wišch šaka, „ne mafakā šihmite“ nerahdot, ša te noteek Markša
žiteschanaš waj atšahstišchana. Manā grahamatā ir pilnigi nepahr-
protams ašrahdižjums, par to, ša es minetā weetā neišsteizu wis
šawas patšahwigas domas, bet tikai atšahstu Markša domas.
„Wežo elku“ 35. lap. pušē ir runa wispahrigi par Markša wehšt-
urisko materialismu un starp žitu šajits:

„Wešturiskā materialisma galwenafās idejas buhs jau waitaf waj majaf
pašhitamas, bet tā ša uš tām nahštees dibinat turpmatōš špredumus par „šau-
no wiršeenu“, tad nebuhs leeki te wišā ihjumā atšahrtot wešturiskā
materialisma galwenafōš prinzišpus.“

Un tuhlin pehz ſchi aifrahdijuma ſefo agraf peewefta weeta. Tã tad katram, kurfch neſkatas zaur Dr. Waltera punktneeziffãm brillen, ir ſkaidri, ka es te neifteju wis ſawas domas, bet „atfahretoju“ jeb atſtahtu wehſturifkã materialifma pirmã autora domas. Pehz tam, kad daschas wehſt. mat. idejas ir ihsunã atſiahtitas, — daschãs weetãs ar paſcha Marſſa wahrdeem, kuri apſihmeti ar pehdinam, zitãs — manã ſwabadã atſtahtijumã, — 38. lap. puſẽ ir peewefts ari awots: Marſſa „Zur Kritik der politiſchen Oekonomie“. Pee katra wahrda waj katra teifuma atſihmeti awotus, kã to dara Dr. Walters, neturu par wajadſigu. Tas ir gan nepezeefchami atſauzotees uſ kahdeem faktifkeem dateem: tas warbuht wajadſigs ari tad, ja rakſta kahdu „diſertaziju“, kur eſſaminators uſ diſputa war peepraſit, no kureenes „doktorands“ ſinamu weetu iſlaſtijis; beidsot, tas wajadſigs ari tad, ja grib pahrſteigt, kahdu brihniſchkas parahdiſchanãs gaidoſchu Wiktoru Egliti, ar ſawu leelo „erudiziju“, zitejot kahdas 75 grahmatas. Man tahdu wajadſibu nebij; mana broſchura bij weenkahreſchi polemikas rakſts par dascheem deenas jautajumeem, un tur tahda katra teifuma norahdiſchana uſ awoteem un zeefcha tureſchanaſ pee „autoritatu“ burta ir glufchi leefs balafſts.

Tã tad Dr. W. apgalwojums, ka es norakſtijis Marſſa wahrduſ beſ awota aifrahdijuma, dibinats tikat uſ Dr. Waltera diwſfahrtejeem meleem. Ta ir weena lapina wina „kriſtalfkaidrãs ſinatniſſkãs metodes“ wainagã.

Uſ apſinigeem meleem waj, warbuht uſ glufchi „neleekufotas“ neſinaſchanaſ ir dibinats ari Dr. Waltera apgalwojums, ka „Wezos elkos“ eſot ſagrofitas Marſſa domas. Ka teifums par zilweku atteezibam pret dabu un wina mantas atteezibam Marſſa formulejumã truhtſt, tas teeſa. Bet waj Dr. W. domã, ka Marſſa domas newar zitabi iſteikt, kã ween Marſſa paſcha wahrdos? Jeb wiſch teeſcham neſpehj paſiht Marſſa domas, tiklihdſ tãs ir iſteiktas zitados wahrdos, nekã pee Marſſa?

Bet kã tad Dr. Walters eedomajas Marſſa uſfftatus, kã wiſch aifſtahw Marſſu pret manu domato ſagrofijumu? Wiſch rakſta:

„Kã ijpauſchãs zilweku „atteezibas pret dabu“? Kã darba lihdſeklu waj darba preeſchmetu (kopã: raſchofchanaſ lihdſeklu, raſchotaju ſpehku) pahrwaldiſchana.“ (13. lap. p.)

Tã tad pehz Dr. Waltera uſffateem, „raſchofchanaſ lihdſekli“ un „raſchotaji ſpehki“ ir weens un tas pats, un proti: darba lihdſekli un darba preeſchmeti? Warbuht teeſcham pats Dr. W. tã domã, bet ar to wehl nepeeteef, lai tahdu ſajukumu uſteeptu Marſſa teorijai, kuru Dr. W. leekas aifſtahwo! — „Maſchina, ſirgs, arklis, arums, — wiſs tas ir raſchofchanaſ lihdſekli“, — ſaka Dr. W. Bet tas wehl nebuht naw tas pats, ko domã, kad Marſſa teorijã runã par „raſchotajeem ſpehkeem“. Un maſchinã, ſirgã, arklã, arumã ween nebuht neifteizas „atteezibas pret dabu“, kã grib eeaſhtit Dr. W. „Raſchotaju ſpehku“ jehdſeens eetwer neween raſchofchanaſ lihdſeklus, bet ari zilweku techniſkos pãnehweenus, zilweku praſchãnu leetot ſchos raſchofchanaſ

lihðsektus, wahrðu fatot — zilweku darbu, un tikai zaur zilweku darbu war „ispaustees“ ari zilweku atteezibas pret dabu. Tā tad „raschotaji spehti“ ir plaščaks jehðseens, nekā „raschoshanas lihðsekti“; pehðeje ir weena šastahwðaka raschotaju spehku kopibā. Šchos diwus daschados jehðseenus šajaukðams, Dr. Walters peerahða, ka wiensch ir neskaidribā wehl par wehsturiškā materialisma pascheem pamata jehðseeneem.

Sawu nepareiso domu apstiprinašānai Dr. W. peewed šchahðu weetu ið Marksa (14. lap p.):

„Mašhinas ir raschotaji spehti (!? to Markss nefur nefata), bet modernā darbniza, kas atbalstas uð mašhinu iðletošānu, ir raschoshanas šozialās atteezibas (?), ta ir šainneežibas kategorija“.

Neewehrojot nemas nepareiso, šagrosito tulkojumu, wispirms war iðlaktees nesaprotami, kapehž Dr. Walters ir nehmis taišni šcho weetu, kurā Marksa domas neištežzas pilniģi, — kur tatschu Marksam ir daudz škaidraht un noteiktati formulējumi par raschotajeem spehkeem un raschoshanas atteezibam. Šchi no Dr. W. šagrositā weeta atrodama Marksa polemikas rakstā pret Prudonu, kur polemikas wajaðsibas un apkarojamo domu šaturs noteiž ari Marksa eebildumu loģiskās robeščas. Tahðā gadījumā, lai pareisi redsetu Marksa domas, nepeteel tikai iðraut atšewiščku teikumu un iðšehst wiņa polemisko raksturu, bet jāskatas ari uð to, pret ka hð ðam domam ir wehrstis šhis teikums. To Dr. W. naw eewehrojis. Tapehž japeewed wiņa ta weeta, kur Markss, polemisedams ar Prudonu, runā par raschoshanas lihðsekteem un raschotajeem spehkeem. Tad atflahšees, ka Dr. Walters prot zitet un zitejot šagrosit autora domas. Markss raksta šekofchi:

„Prudonom mašhinas ir „darba dališchanas loģistā antiteše“ un ar šawu dialektiku wiensch wispirms pahwehrsch mašhinas par darbnizu. Pehž tam, kad wiensch eedomajees moderno darbnizu, lai nabadsibu atwašinatu no darba dališchanas, Prudons eedomajās nabadsibu ka no darba dališchanas raduščos, lai waretu tā nonahst pee darbnizas un lai waretu to nostahdit ka šchis nabadsibas dialektisku negažiju (noleģichanu) . . . Jauta dialektika! Un ja nu wiensch wehl apmeerinatos ar to ween; bet ne, winam wajaðšiga wehl jauna darba dališchanas wehsture, newis wairs, lai no tās atwašinatu pretiščhibas, bet lai rekonstruētu darbnizu pehž šawa prahta. Lai to šainneegu, winam jāaišmirst wišs tas, to agrat patš šajijiš par darba dališchānu. — (Patešibā turpretim) darbs organiježas un iadalas ið pehž teem rihtēem, kuruš (šatrā weetā waj laikā) war iðleot. Notas širnawas praža žitadu darba dališchānu, nekā twaits širnawas. Tapehž gribet eeahst ar darba dališchānu wispahriģi, lat pehž tam pahreetu pee weena atšewiščka raschoshanas lihðsektā — mašhinam, tās nošhne lautees ar peeri pret wehsturi. — Mašhinas naw eonomiškā kategorija nebuht ne leklā mehŗā, tā waretu buht wehrstis, kas melk arlu. Mašhinas ir tikai weens raschotajis spehts. Bet gan modernā darbniza, kas dibinas uð mašhinu letošānas, nošhne šinamas šozialās atteezibas raschoshānā, tā tad eonomiškā kategoriju“. (Misère de la philosophie. 1896. g. iðdw. 184—185. lap. p.)

Kā redsam, Dr. Waltera nepareisi žitetā weeta ir Marksa eebildums pret Prudonu, kur Marksa domas ištežzas tikai tahðās robeščās, kahðas apšihmejis apkarojamais Prudona ušskats. Bet pat šchinis šchaurajās polemiskās robeščās Markss te išteiž pawišam žitu, nekā Dr. W. peewed šawā šagrositā žitatā. Markss

istreiz tīkai to, ka mašīnas ir weens atšewiškšs raščoščanas lihdseklis un weens raščotajs špehšs; wišč nešaka, kašdi ir ziti raščotaji špehš; un pee wislabakās gribas ščini Marška teizeenā newar eebahst tahdas domas, ka wiš raščotaji špehš fastahw weenigi no tahdeem materielem elementeem — raščoščanas lihdsekleem, ka grib eegalwot (13. lap. p.) Dr. Walters, kureš Marška teizeenu tulko pawišam nepareiši („mašīnas ir raščotaji špehš“). Ja Dr. W. nebuhtu nehmis ščo weetu jau no kašda zita autora isoleta zītata, bet ja wišč teeščam pats buhtu lašjīs „Misère de la philosophie“, tad wišč to buhtu pamanijis un tad wišč šawu domu pastiprinaščanai nebuhtu peewedis tahdu teikumū, kas, tuwat apškatīs, taišni noleeds wiņa domas.

Tahds pats šajukums ir Dr. Waltera usškatos par ekonomiku (jeb „šabeedribas ekonomisko strukturu“). Ekonomika, pehž Marška teorijas, nošimē „wišu raščoščanas atteezibu kopibu“, tā tad wiņa naw ščirama ari no zilweku atteezibam pret dabu, jo weenigi pehdejās war isteiktees, materialisetees ari zilweku šawštarpejās (sozialās) atteezibas raščoščanā. Maršks šaka „Kapitāla“ l. šejuma 48. lap. p. (5. šd.), kur wišč atbild kašdam kritiķim:

„... Mans uškats, ka šinams raščoščanas weids un katrreizejās tam peemehrotās raščoščanas atteezibas, ištī šatot, šabeedribas ekonomiskā buhwe (struktura) ir realis pamats, uš kura dibinās šinama juridiska un politiiska wirebuhwe un karam ir peemehrotās šinamās šabeedribās apšinas formas“.

Ar to pilnigā šaščanā ir apšimets ari „Wezos eškos“ ekonomikas šaturs un wiņas noteizoščā loma par ideologiju. Bet ja ideologiju noteiz ekonomika un ja pehdejā šawuštari ir peemehrota raščotaju špehšu attihštibas šahwoklim, — kur tad paleeš Dr. Waltera dšfidomigais eebildums pret kašdu zitu teikumū iš „Wezeem eškeem“:

„Društū nu gan neštaidri, kas tas par „sozialās dšihwes šaturu“, kas šawuštari ari war to noteikt, kur taišču wišu, tā mehš dširdejām, noteiz raščoščana“ (17. lap. p.)

Dr. Walters eedomajees, ka pehž wehšturiskā materialisma, raščotaji špehš teešči noteiz wišas ideologiskās parahdibas! Tas atkal rašda, ka Dr. W. naw lašjīs pat „Misère de la philosophie“, kuru tas tīk paščapšiniigi zītē. Jo ja wišč to buhtu ušmanigi lašjīs, wišč buhtu tur atradis ščahdu weetu:

„Sozialās atteezibas ir zeišči šaititās ar raščotajeem špehkeem. Eeguhdami šaunns raščotajus špehšus, zilweki pahrgroša šawu raščoščanas weidu, un pahrgrošidami raščoščanas jeb dšihwes ušturesčanas weidu, wiņi pahrgroša ari wiņas sozialās atteezibas. Rotas dširnawas jums dos šabeedribu ar šeodalo jemes ihpašneeku (šiferenu); twaika dširnawas — šabeedribu ar ruhpneezisko kapitalistu preekšgalā. Tee pašči zilweki, kuri weido šawas sozialās atteezibas peemehroti šawai materielai raščoščanai, weido ari prinzipus, idejas, kategorijas peemehroti šawām sozialām atteezibām“ (Misère etc., 151—152. lap. p.)

Te taišču nepahrprotami šajits, ka ideologija ir domata newis teeščā atkaribā no raščotajeem špehkeem, bet no sozialām atteezibām, kuras peemehrotas raščotajeem špehkeem. Un ari tad wehl naw šajits, ka ištweena ideologiska parahdiba buhtu teešči

atkarīga no sociālām atteezībām. Augstākās ideoloģiskās formas, piem. filosofija, māksla, var stāvēt šakarā ar sociālām atteezībām neteicīgi, zaur smatām ideoloģiskām formām, piem. politisko vaj juridisko šatversmi. Tikai beidzamā kārtā, sociālās teorijas pehtišanas robežās, ideoloģijas pamats ir raschoschana un raschoschotaji spēsti. —

Tašak Dr. Walters šaka:

„Mūšu teoretiskās papilbina Maršu ari tai šinā, ka tas peestaita „zilweku mantas atteezības“ pee „raschoschanas atteezībām“... „Mantas atteezības nav pehš Marša teorijas tašchu zits nešas, ka tās pašas raschoschanas atteezības“ (14. lap. p.)

Waj Dr. Walters pats šaprot, ko wiņš te usrašitjis? Mantas atteezības ir gan newis „tās pašas raschoschanas atteezības“, bet tikai weena daļa raschoschanas atteezību kopībā. Bet ka pehš tad winas new ar peestaitit pee raschoschanas atteezību kopības, ja wehlas šaprotamaš rahdit šchis kopības šihšakas šastahw-dafas?

Dr. Walters šaka:

„Tā pašā eewadā pee „Zur Kritik der politischen Oekonomie“ wiņš (Maršs) šaka, ka ihpaščhuma teezības ir tikai raschoschanas atteezības juridiskā iiteitumā.“ (14. lap. p.)

Pateesībā gan Maršs šaka ko zitu, proti, ka ihpaščhuma teezības ir raschoschanas atteezību juridiskā forma, kura tās isteiz un regulē šināmā laikmetā. Bet ka juridiskā forma, un tas ekonomiskais šaturs, ko šchi forma isteiz un regulē, buhtu weens un tas pats, to war šagit tikai tašds „teoretiskis“, kwešč ir pilnigā neškadribā par wisweentahrschakeem teezību un ekonomijas jautajumeem. Welti Dr. W. nopuhlas dabut Maršu šew par beedri šchini nešinaschana: Maršs ir nemitošchi usšwehris, ka raschoschanas atteezību ekonomiskais šaturs ir apšlehts aiš juridiskām formam, un daudšas „Kapitāla“ nodafas ir aišnemas taišni ar ekonomiskā šatura islobišchanu no juridiskām formam un juridiskām šizijam. Piem. darba spēška ihpaščhneeks ir juridiski brihws un šalpo kapitalistam nepeespeesti, us „šwabada“ šawštarpeja lihguma pamata, pret šinamū brihwi nolemtu atlihdšibu. Ta ir juridiska forma un — šizija zilweku atteezībām raschoschana. Bet ja šlatišimees pehš šcho atteezību ekonomiskā šatura, tad israhdišees, ka darba spēška ihpaščhneeks, lai gan juridiski brihws, tomehr pateesībā no wišas raschoschanas atteezību kopības ir peespeests peenemt tašdus nolihgumus un strahdat par tahtu atlihdšibu, ko nošaka newis abi juridiski brihwee kontrahenti, bet „šabeedribas ekonomiskā šuktura“. Maršs tašchu nepahrprotami peestaita teezības pee ideoloģiskās „wiršuhwes“, kura gan ir peemehrota raschoschanas atteezībām un kura ir usdewums tās aiššargat, bet kura tašchu nešahdā šinā naw tas pats, kas raschoschanas atteezības, ka tas isleekas „kritiškaidrās šinatuiškās metodes“ ihpaščhneekam.

Dr. W. turpmākais eebildums ir tašds:

„Kur Maršs šaka, ka materiēšas dšihwes raschoschanas lihbjekti noteiz „sociālās, politiskās un garigās dšihwes prožetu“, t. i. dšihwi winas dinamika, winas leelatās pluhdumu pošmos, leelatās dšihwes parahdibu wirknēs, tur autors šarauj

attal Marfša dšitatu un peederigatu jehdšeenu; „dšihwes prozefu“ tas atmet un leef tai weetā weenfahriči „dšihwi“. Šleefas, it kà autors nemas nemanitu, kà tas domu fafchaurina un peedod tai žitu nofrafšu.“ (16. lap. p.)

Pirmfahrt, Marfšs nefur naw teizis tahdu muſſibu, kà materi-elas dšihwes rafchofchanas lih dseſſi (peem. „maſchina, firgš, arklis, arums“) noteiftu fozialās, politifkās un garigās dšihwes prozefu, kà grib ufsteep Dr. W. Marfšs ſafa, kà ſcho dšihwes prozefu noteiž „materielās dšihwes rafchofchanas weids“ jeb „rafchofchanas fahrtiba“ (t. i. newis tifat materielee rafchofchanas lih dseſſi, kuri paſchi newar „rafshot“, bet — rafchofchanas gaita, rafchofchanas lih dseſſi ſa weenoti ar žilweku darbiban, praſchanu, panehmeeneem, ſatiffmi). Dr. Walters, kurfch žiteem pahrmēt Marfša domu ſagrofiſchanu un noſmuleſchanu, kà redſam, pats neſpehji uſrafſtiit neweenas Marfša domaš, tās nefagrofiđams un ne-noſmuledams. — Otrfahrt, leefot „dšihwes prozefša“ weetā „dšihwi“, nebuht neteef ſagrofiđa waj fafchaurinata Marfša doma, bet weenfahriči — ſkaidri teoretifka teizeena weetā teef liſts iſdeenifkšs teizeens. Marfšs leeto teizeenu „dšihwes prozefš“ newis lai uſſwehrtu kàhdu ſewiſkšu dšihwes dinamifko puſi, kà eedomajees Dr. W. Pehž Marfša uſſkateem, wiſa ſabeedribas dšihwe jau naw un nemas newar buht žitāda, kà ween dinamifka, kà ween prozefš. Marfšs neraugas uſ ſabeedribu kà uſ zeetu kriſtalu, bet kà uſ paſtaf-wigā mainā, paſtafhwigā prozefā efoſchu organifmu (ſal. „Kap.“ I. ſehj, IX. lap. p.). Wo tam, leefas, Dr. Walteram bej ſewiſkšas ſmadſenu peepuhleſchanas wajadſetu ſapraſt, kà weens wahrđs „dšihwe“ iſtež to paſchu, ko diwi wahrđi „dšihwes prozefš“.

Jeb ja Dr. W. ſpehji eedomatees ari tahdu „dšihwi“, kura ir ſtatifka, kura naw prozefš, tad lai wiſſſch dara ari žiteem ſinamu ſcho ſawu atradumu. Kamehr tas naw notizis, tirkmehr japaleef pee lih dšichinejeem uſſkateem, kà dšihwe nemas newar buht ſtatifka, weenfahriči tapehž, kà wina ir dšihwe, pretſtats katrai ſtatikai; dšihwe pehž wiſa ſawa ſatura ir prozefš, t. i., ilgſtoſcha, paſtafhwigā mainā un nepahrtrauktā ſafariba pluhſtoſcha gaita, kur „poſmi“ un „wirknes“ nepaſtafhw iſſtenibā, bet ir tifat žilweku abſtrakžija. Protams, kam patihf weenfahriſčas leetas padarit pehž eeſpehjas ſareſchžitafas, tas jau ari „dšihwi“ war ſaukt par „dšihwes prozefu“; bet preefkch jehdšeenu ſkaidribas tas ir glufchi leefi, — tſkpat leefi, kà peem. ſajit: Mikelis bij iſſlahpis un winam gribejas dſert.

Kas nu iſnakh no Dr. Waltera duhſchigās Marfša aiſſtafweſchanas pret domateem ſagrofiđumeem? Iſnakh — wiſnejehdſigakā Marfša domu ſagrofiſchana un noſmuleſchana, kas dod jau maſ glaimojoſchu leezibu par doktora „kriſtalſkaidro ſinatniſko metodi“ un „erudiziju“. Pats Dr. W. jauki ſafa, — un ſchos wahrđus winam deretu labi eegaumēt:

„Netas tā neatfahj pawirſchu ſinatniſtas teorijas peeſawinaſchanos, kà bailes wina patſtafhwigi weidot. Tās ir bailes no paſcha neinaſchanas, tās ir pawirſchibas nedroſchums, kas nowed pee aklas wahrđu atfahrtiſchanas un pee gabijuma, kad žilwekā naw peeteefoſchi paſchzeenibas to atſišt. pee wehl behđigam parađdiban“ (19. lap. p.).

Ar tahđam „behđigakām parađdiban“ pee Dr. W. eeſaſiſi-

mees turpmak. Bet ari wijs lihdššchinejais jau rahda, ka Dr. Walters nespehj pasiht Markša domu, tiklihdš ta isteikta žitados wahr- dos, nekā pašča Markša formulejumā; un tiklihdš wijschj pats nemas isteikt kahdu Markša ufflatu, katru reisi ijnahš fagrosijums pašča Markša domu kodolā. Tas atkrahj neween „pawirschu smatni- fkas teorijas peesawinašchanos“, bet Dr. Waltera pilnigu nesina- šchanu Markša teorijā.

Kahds šajukums ir muhsu doktora galwā jau par wehšturiškā materialisma pamata jehdšceneem, to rahda ari tas, ka peem. eko- nomiku (kura nosihmē wišu raschoschanas atteezibu kopibu), wijschj putro weenā weetā par „raschoschanu“ (17. lap. p.), žitā par „šaim- neezibu“ (18. lap. p.), wehl žitā par „raschoschanas šahwofli“ (18. lap. p.) un weenā weetā pat par „materielās dšihwes rascho- šchanas lihdšfekkeem“! (16. lap. p.). Ar tahdu putrojumu pa- lihšibu Dr. W. ištehlo, ka manā broščurā wehšturiškā materialisma teorija parahdotees tahdā weidā:

„wehštures prozežā ar winaš daščadeem elementeem, ir titai weens elements, kas pilnigi neatkarigs no žiteem, tas ir elements, kuru šauj par ekonomiku jeb šaim- neezibu“. (17.—18. lap. p.)

Kur jel manā grahmatā tā šajzits, ka ekonomika ir pilnigi ne- atkariga no žiteem wehštures elementeem? Pawišam otradi, tur ir aišrahdīts, ka ekonomika ir atkariga no raschoschotajeem špeh- feem, kuru aptwer neween raschoschanas lihdšfekkus, kā to šaprot Dr. W., bet ari tos tehniskos paehmeenus un tās šinašchanas, kas teef išeetotas raschoschanā. Tā tad katram ir šfaidri, ka ekonomika pate teef domata šinamā atkarībā no žiteem elementeem; bet pee tam teef uffwehrtš, ka ekonomika ir soziāla šistema, kura (pate buhdama šinamā mehrā atkariga no žiteem elementeem) šop par to galweno žentru, ap kuru kopojas wiši žiti soziālās dšihwes elementi, un kura eegušt šawu eefščeju, immanentu šifumibu. To negrib waj nespehj šaprašt daščadee Dr. Walteram lihdšģee wehšturiškā materia- lisma kritiki, kuri tā tad kritiškē newis ihsto wehšturiško materialismu, bet šawu pašču šajantafejumu. Tahds pašča Dr. Waltera šafan- tafejums ir ari augščejaš žitats, kuru wijschj noštahda kā manu ufflatu un kurešch turpinas tā:

„Štarp wehštures prozeža atšewižšteem elementeem naw nekahdu šawštar- pigu ešpaidu, wiši wehštures elementi ir titai atwaji no weena pamata — no ras- choschanas šahwofka: ... ne daba, ne geogrāfiškee apštahkti, ne tautību un rahšu ihpatnibas, ne politišfais elements wina daščados weidoš, ne šinibas, ne mahtla — nefas newar špehlet wehštures prozeža žehlonu rindā kahdu lomu.“ (18. lap. p.)

Dr. Waltera agrakee eebildumš wareja buht ari glušchi „širni- gas“ nesinašchanas augli, bet šchis wina šantafejums naw šauzams žitadi, kā par apšinigu šagrosijumu. Kā jau agrak šajzits, manā broščurā nebij ešpehšjams nežiš plaschaf apštait wehšturiško materialismu, nedš nodarhotees ar wina terminologiju. Bet tā ka ihpašchi wahrds „rašchotaji špehki“ modina dauš pahrratumu, še- wišchki aš ta eemesla, ka „Šur Kritik etc.“ preekšchwahrdā ir runa par „materielēem raschotajeem špehkeem“, — tad tureju par wajadšģu peesihmē aišrahdi, ka raschotaji špehki aptwer

„wiis raschodšanas libdiešus, peesaitot te tlaht ari wiis technistos pānehmeenus un zilweku praišanu illeotot šhos libdiešus un pānehmeenus“. („Wezee elki“, 34. lap. p.)

Šchi peesihme atrodas tauņ pašchā lapas pušē, no furas Dr. W. ir jitejis gandrīš wiisu tekstu; bet taišni šcho peesihmi wiisch nāw warejis eeraudšit. Tā tad Dr. W. „kristaliskaidrā metode“ loti labi prot neredset to, kas wiinai ir neišdewigi. Un atstahdams neewehrotu šcho peesihmi, fur nepahrprotami uswehrtā zilweku aktiwā darbiba un wiinu „praščhanas“, furas taiščhu nepeezeeščhami ir pšchiskas un furas eetwer ar sinatnu lomū. — Dr. W. nemas droščhi apgalwot, ka pehž mana „tā fauktā wehsturiškā materialisma“, wehsture parahdotees tikai mechaniskas atteežibas, ka no wehstures te ešot isflehgtā zilweku apšina un darbiba!

Ar tik „kristaliskaidru“ metodi war peerahdit, protams, wiisu, fo ween grib! Un tas, pateesibu šakot, ari atšwabinatū no fatras wajadšibas runat wehl tahlak ar tahdas metodes ihpaščhneeku. Bet tomehr nekattēs wehl masleet uskaweēes pee daščheem wiina usskateem, jo te atklahsees wehl interesantakas leetas.

24. lap. pušē Dr. W. peewed kaħdu weetu iš Marķsa un šaka:

„Kas buhs tit droščšs šakit, ka minetā weetā ir šaimneezibai resp. raščhotajem ipeščheem dota weentģa noteižģa loma garigās dšihwēs pahgrošibās? Ari furlatā aušs tur dšird, ka lai iskaidrotu pahgrošibas šinamā šabeedribā, ir waja dģis pehšit šchis šabeedribas zilwekus, t. i. išinat wiinas kolektiwu pšchologģiju tā weenu elementu, šarp jiteem („raščhotajem ipeščheem, negatawem materialeem“). Wej tam: negatawem materiali, dabas produkti. Tā tad ari dabai peeder šama loma.“ (24. lap. p.) „Bet ja wehsturiskais materialisms atšihst, ka raščhotaju ipeščhu attihštiba jāwā šinā attarajas no zilweku pšchitas, kā tad ir ar teem miģhu kritikas apgalwojumem, pehž fureem „šabeedriškās attihštibas dšinejs ipeščs ir wispehdejā kaħtā — šabeedribas materielee raščhotaji ipešči“ („Wezee elki“, 34. lap. p.), — fur tatiģhu, kā iřahdas, ir wehl jiti „dšineji ipešči“, tā šakot „dšineji ipešči“ wiisu-wisupehdejatā kaħtā?“ (25—26. lap. p.)

Dr. Walters eedomajeēs, ka noštahdot raščhotaju spēħku attihštibu kā šabeedriškās attihštibas dšineju spēħku wispehdejā kaħtā, teef isflehgtas dabas eēspaidis (it kā jel mas waretū buht šabeedriškā attihštiba un raščhotaji ipešči beš dabas!). Dr. Walteram, kā redšams, ir nešinama pat tā weenkahrščhā leeta, ka Marķsa teoriģa nem zilweku kā jau ešošchu biologģisku šaktu, ar wišeem dabas eēspaidem, un meklē wispehdejā kaħtā tos eķonomģškos apštahklus, zilweku mahģšģigās apkahrtnes apštahklus, furi wispahriģo dabģško apštahķlu robeščhās noteiģ šabeedribas immanento attihštibu, un furu deħl peem. weenadā dabģšā apkahrtnē, pee weenadas rahšas, klimata u. z., wehstures gaita tomehr norģšnas daščhadās šabeedribās daščhadi. — Wehsturģškais materialģšms nebuht nesaka, ka paščhi raščhotaji ipešči nebuħtu atkarģgi no daščhadem dabģšheem un ari šabeedrišheem apštahķheem, pawģšam otradi: šahģda atkarģba teef beeščhi uswehrtā. Tā Marķšs peem. itģeģas, ka kapitalģstģškā raščhodšana nāw nekās ģģts, kā šinatnes technologģškā illeotodšana. Bet tomehr, wehsturģškais materialģšms usštahda ari to domu, ka raščhotaju spēħku attihštiba ir šabeedriškās attihštibas dšinejs ipeščs wispehdejā kaħtā. Ķuħl pretruna, fura pehž Dr.

Waltera domam, naw nowehršhama zitadi, fà „pahrlabojot“ wehsturiško materialismu ar freewu „kritika“ Gardenina putrojumu par „faktoreem“ un „lihdšfaktoreem“, furi ari Dr. Walteri tà waldšina.

Pateesibà wehsturiškam materialismam tas nebuht naw waja-dšigs. Pats par fewi šaprotams, ka rasčotaji špehki ir atkarigi no daščadeem dabisseem un šabeedriškeem apšahškeem un tapehž šchahdà, Dr. Waltera šaprastà neatkaribas nosihmè, wini newar buht wispehdejais zehlonis waj dšinejs špehks šabeedriškai attihstibai. Bet tahdà nosihmè jau Dr. Walters eebrauz wispahrejà metafisiskà meklešanà pehž „wisu-wisupehdejakà“ zehlona, kas nemas naw atrodams. Dr. Walters šafa, rasčotaji špehki šawufahrt atkarotees no dabas un zilweku pšichikas. Bet, leetojot pašihstamo isteizeenu, zehlonibas prinzijs jau naw suhrmanis, ar kuru war pabraukt žil tahšu grib, tad šamastat un to atlaist. Ja Dr. Walters jautà, no ka atkaras rasčotaji špehki, un atrod, ka tee atkaras no dabas un zilweku pšichikas, tad naw tatschu ne masdà pamata, turotees pee Dr. W. logikas, dabu un zilweku pšichiku usskatit par sozjalàs attihstibas dšinejeem špehkeem „wisu-wisupehdejakà fahrtà“. Turpinot to pašču logiku, newar tatschu nejautat, no ka atkaras daba un zilweku pšichika? Tà nonahšim, teišim, pee šaules sistemas. No ka atkaras šaules sistema? — un tà ašween tahšak, logiski tukščais jautajums pehž wisu zehlonu zehlona, kuru šinatne pawišam atteizjas usstahdit, tapehž ka šchini jautajumā šlehpjas eekšheja pretruna.

Pehž Dr. Waltera „tehrauda logikas“ (kà winsch pats to dehwe) peem. Markšs, apškatidams jautajumu, no ka atkaras darba algas augštums kapitalistiskajà šabeedribà, nedrihšheja šawà anališe apštaštees agrak, kà warbuht pee šaules sistemas izšehšanàs; jo beš šaules sistemas naw domajama semes lode, beš semes lodes naw domajamà ari muhsu semes „daba“, kuzat, kà Dr. W. mahža, ari „peeder šawa loma“, beš dabas naw domajama kapitalistiskà šabeedriba, beš kapitalistiskàs šabeedribas naw domajami darba špehka un kapitala ihpašchneeki. Bet tà ka nu Markšs nerihšojàs pehž tik gudra doktoriska padoma un tik breešmigas „tehrauda logikas“, bet šawà teorijà mekleja tos wehstures dšinejus špehks, furi peecriht wispehdejà fahrtà sozjalas teorijas pehtiščanai, tad winsch wisu dabu un wisus biologiškos un antropologiškos eespauidus wareja peenemt kà ešošchus un noteiktus un pehtit tikai pehž teem ekonomiskeem un sozjaleem zehloneem, furi wispahrejo dabisko apštahktu robeschàs noteiz sozjalo attihstibu. Tapehž ari Engelša tà šauktais „pahrlabojums“, ar kuru tas rahšu un dšimuma infinitu peesaita pee „ekonomiskeem faktoreem“, ir pawišam newajadšigs wehsturiškam materialismam, nestahw organiskà šaškanà ar Markša idejam un ir dewis tikai pateizigu weelu, ar šo wingrinat šawu fantasiju tahdeem „šinatneekem“, kà daščadi Gardenini un Dr. Walteri.

Markšs jau „Kapitalà“ wairakàs weetàs ašrahda us daščeem apštahkleem, no kureem atkaras rasčotaju špehku šatreisejais attihstibas štahwoškis. Bet to winsch tikai ašrahda, winsch neanalise šihšak šcho atkaribu. Turpretim rasčoščanas atteezibu un šabe-

dribas weida atkariba no raščotajeem ſpeħkeem ir analiſeta loti pamatiģi. Kaħeħž tã? Ćepat jau raifas Dr. Walteram neſa-protamã „pretruna“. Katrai ſinatnei un ſinatniſkai teorijai taſħķu ir ſawas logiſkãſ robeſħas, weenigi liħđſ kuraġ ſneedſas winas peħtiſħanas laufs un winas analiſe, bet aħrpus kuraġ ſaħħas peħtiſħanas laufs žitãġ ſinatnem un ſinatniſkãġ teoriġam ar winu iħpatnejãġ metodem. To neſina weenigi Dr. Walters, kureſħ laifam wiſã nopeetnibã domã, ſa peem. literaturas kritikai wajagot „nemt metodes no wiſãġ ſinatnem“, — dumjiba, ſas nepelna, ſa to ſiħķak aħķata. — Sawas noteiktas robeſħas, protams, ir ari ſozialai teoriġai un ari Marķſa teoriġa ſtaħw ſħiniſ robeſħãſ. Bet jautajums, no ſa atkaras raščotaji ſpeħķi, nepeeder ſozialãſ teoriġas aploķã, tas ir tehnologiġas peħtiſħanas preekſħmets. Tã ſa Marķſſ nerakſtija tehnologiſķu peħtijumu, tad winſħ ari neanaliſeja ſiħķak, no ſa atkaras raščotaji ſpeħķi („Kap. I. ſeħķjuna 33. lap. p. winſħ gan aitraħda, ſaħda intereſe buħtu kritiſķai tehnologiġas weħſturet). Sozialã un ekonomiſķã teoriġa, ſã taħda, nemar nodarbotees ar jautajumu par to, no ſa atkaras raščotaju ſpeħķu attihſtiba. Wina nem tos ſã kaut ko noteiķtu un ſkatas tiķai peħķ winu eeſpaida uſ ſaimneeģibas un ſabeedribas ſaħrtibu. Un ſħini ſinã wina ſaka, ſa raščotaji ſpeħķi ir ſabeedriſķãſ attihſtibas dſineji ſpeħķi wiſpeħdeģã Ŀaħrtã (i. i. tanĩ galeģã robeſħã, žiķtaħķu jaet ſozialas teoriġas peħtiſħanaĩ). Ķã fiſiologiġa peħta organiſmu un ġenſħas to analiſet liħđſ wiſpahriģeem ſiſiſķi-ķimiſķeem ſpeħķeem, bet nemeķlẽ, ſas ir un no ſa atkaras ſħee ſpeħķi paſķi, — tapat ſozialã teoriġa ġenſħas noweſt ſabeedriſķãſ dſiħwes analiſi liħđſ winas atkaribai no raščotajeem ſpeħķeem, bet paſķus raščotajus ſpeħķus atſtaħķ tehnologiġas peħtiſħanaĩ.

Tãſ wiſas ir paſiħtamas leetas, ſas marķſiſma rakſtos un polemikãſ ir beeſķi atķaħrtotas. Bet Dr. Walters tãſ neſina! Un tomeħr winſħ ġudri runã par leetãġ, par kuraġ tanĩ natw nekãħdas jeħģas.

Ćomeħr daſħãſ weetãſ parahdas weħķ kaut ſas dumjãĶſ par neſinaſħanu. Daſķĩ wina peeweeſee žitãĩ leeķ domãġ, it ſã winãġ buħtu ſinãġſ, ſaħdãſ atteeģibãſ ſtaħw ſozialã teoriġa pret raščotajeem ſpeħķeem. Bet tad iſraħdas, ſa Dr. Walterãġ neweeĩ neſina Marķſa teoriġa, bet winſħ pat neſaprot to žitãtu noſiħmi, ko pãts peewedis. Tã 14. lap. p. Dr. Walters ſaka:

„Ar žilweķu atteeģibãġ pret dabu nodarboģas tehnologiġa, ġeħ, ſã kautſtiſ ſaka: „tehnologiġa atķaħķ žilweķu aktiwãſ atteeģibas pret dabu.“ Ķãſ peeder peħķ ſawas buħtneſ pee tehnologiġas, tee ir raščotaji ſpeħķi un ne raščoſħanaſ atteeģibas.“

Tã tad ſħini žitãã un paſķãdrojumã taſħķu pãts Dr. Walters atſiħķi, ſa raščotaju ſpeħķu peħtiſħana peederãſ tehnologiġai (un, leeģojot „juriđiſķu“ teģeenu, ſozialã teoriġa nemaſ nedriħſt eelauſteeſ ſħiniſ ſweſħaģãſ robeſħãſ). Sozialãġ teoriġai atleeķ nemt raščotajus ſpeħķus ſã kaut ko noteiķtu un meķlet, ſaħdã ſinã tee noteģ raščoſħanaſ atteeģibas. Bet 24. un 25. lap. p. Dr. W. leelã neſapraſħana ġautã, ſã ſozialã teoriġa driħſt atſmiŗſt, ſa ari

Protat, Dr. Walteram ir weena leela autoritate — Delewskis; tas isdewis brošūru „Экономический материализмъ и исторія науки“ (СПБ. 1907), kuru ari Dr. Walters peemin pahra reises šawā brošūrā. Lai nu gan autora nolūks tanī ir loti šawads, — ar dašhem atwēišķeem, no wispahrejās dšihwes kopibas ifrauteem fakteem „apgahst“ wehsturisko materialismu, — bet toteesu Delewška brošūrā ir daudš žitatu un aistrāhdjumu uš finatniškām grahmatam un autors tur bes šchaubam parahda plaschu erudiziju. Un lušk, no šchis masās brošūras ari Dr. Walters ir smehlis šawu „erudiziju“, t. i. tos žitatus, ko Delewskis peewedis šawā brošūrā no šawām pateesi iflastām grahmatam, — tos Dr. Walters weenkahršchi notšcheeps un nostahdā kā šawas „erudizijas“ auglus. Bet tā ka Dr. Walters pee tam naw bijis peeteekošchi usmanigs, waj ari galwa naw bijuse glušchi škaidra, tad wiņšch daščhās weetās ir atšahjis tahdas pehdas, pehž kūrām weegli war usdšiht wina erudizijas šlepenos awotus. Tā ari ar mineto Markša teizeenu, kuru Dr. Walters nostahda kā Kautška wahrduš. Delewška brošūras pašchā pirmajā lapas pušē ir diwi žitati: sinamee Markša wahrdi par technologiju is „Kapitala“, un kahda pawisam žitada Kautška weeta is „Neue Zeit“. Dr. Walters ir ifraktižis no šchis lapas pušes weenu dalu no Markša wahrdeem, bet rakstidams apaščhā žitata norāhdjumu, pahrskatijees un Delewška žitatus — šamainižis, t. i. pateesišā wajadšigā „Kapitala“ atšihmejuma weetā peewedis otro — „Neue Zeit“ atšihmejumu!

Metode jau ihsti „fristalškaidra“, — tur naw wahrdam weetas! Tikai winas ihpaščneekam nekattetu leelaka usmaniba, lai nebuhtu tik weegli ušsenamas pehdas šchis metodes „ifleetojumeem“, un lai uš wīnu newaretu tik weegli attežinat wina pašcha loti pareišo špreedumu:

„Das ir kaut kas semaks par ihstu literaristu šahdšibu. Ta ir literarista pihtu šahdšiba — šihā, blehdiga, smirdiga.“ (21. lap. p.)

Ta naw tikai „atwēišķla epifode“ ween; tahda „šihla, blehdiga, smirdiga literariska pihtu šahdšiba“ Dr. Waltera brošūrā, parodisejot wina pašcha wahrduš, — „ir palikuse par sistemu wešela kulturas darbu sistemu rindā un kā tahda eeguwise atšihšchanu (no W. Eglischa u. ž.) kā kulturas un sinatnes špehks“. Dr. Walters raksta 37. lap. p.:

„Markšs šaka, ka astronomiju jenā Egiptē radijuse nepeeežechamiba ižreħinat Nilupes pluhduš un atpluhduš.“

Kapehž te Dr. Walters neaistrāhda lapas puši, kur Markšs to šaka, šamehr žitās weetās wiņšch gandrīhš katra wahrda galā aistrāhda lapas puši, un uštrauzas, ja žiti to nedara? Eeta ta, ka Dr. Walters nepašihst Markšu, bet tikai noraksta Delewški, šcho weetu is Del. brošūras 27. lap. p. Bet tā ka Delewskis te par nelaimi žitē „Kapitala“ kreewu tulkojumu, tad Dr. Walters, grižbedams apšleht šawas „erudizijas“ awotus, atrod par labaku lapas puši neaistrāhdit. Bet wina latwiškā „nepeeežechamiba isreħkinat Nilupes pluhduš un atpluhduš“ tihri beškaunigi atgah-

dina freewu „необходимость вычислять периоды движения Нила“ (Делевский, 27. lap. p.).

Wo daudseem autoreem Dr. Walters sawā broschurā zītē tīfai tās pašas weetas, furas ir zitejis jau Delewffis sawā broschurā. Pee tam, fur Delewffis aistrahda zitejamās grahmatas lapas puši, tur ari Dr. W. fina to aistrahdit. Bet ja Dr. Walters neaistrahda kahda žitata lapas puši, tad waram buht drošchi, ka ari Delewffa broschurā ta naw aistrahdita. Tapehž Dr. Walters pastahwigi runā par „Engelša rakstu 1895. gadā“, kas ešot nodrufats šķurnalā „Der soz. Akademiker“ no 15. oktobra 1895. g., pee kam šcho „rakstu“ zitejot wiensch nekur nepeemin lapas pušes. Tas tapehž, ka Delewffa broschurā naw peewesta lapas puše if „Soz. Akademiker“. Beš tam, tā ka Dr. Walters naw lasijis pašču zitejamo gabalu, tad wiensch ari nešina, ka tas naw wis kahds „raksts“, kā wiensch to dehwe, bet weenfahrschi Engelša wehstule, kas publizeta minetā ijdewumā.

Tā Dr. Walters nepahrprotami peerahda, ka wiensch naw turejis par wajadsiģu cepashtees pat ar sawas kritikas preefšmetu — wehsturisko materialismu if wina pirmawoteem, bet apmeerinajees ar to, ka warejis satscheept daščus žitatus if kahdas broščuras. Pehž tam ari wairs naw jabrihnas, kapehž winam ir tahds šajukums pat wehsturiskā materialisma pamata prinzišpos un kapehž wiensch pats nesaprot to žitatu nošhmi, furus wiensch peewed. Un šchahds „teoretisks“ grib kritišet wehsturisko materialismu!

Wo tahdeem pašcheem awoteem nahš ari pate wina „kritika“ par wehsturisko materialismu, t. i. tee fakti if sinatnes wehstures, ar fureem wiensch grib rahdit wehsturiskā materialisma nepareišibu. Ja jau wina metode pašča wehsturiskā materialisma pašiščanā ir tīf „kristaliskaidra“, kā redsejām, fur tatschu sozjalās teorijas laufs stahwu tuwat wina „profesėjai“, — tad, protams, buhtu pahraf naiwi domat, ka peem. Dr. Walters buhtu nehmees pats lašit beesos Eaplāsa rakstu sehjumus, furus wiensch zītē iflīkdamees kā sinatajs, preefšch tam, lai no teem dabutu pahrs zitejamas rindinas. Dr. Walters šafa:

„Voti šhmiģi ištejas Laplāšs, atteezotees uf astronomiju: „Breesch jemkopības, šafa tas, bij wajadsiģs sinat gada laitūs un wina atgreeschanos; bet dašči rupji nowehrojumi par špibeltu ūšaušchanu un noweteišchanu nešastahdija ūnatni“ (Laplace, Exposition du système du monde. 1884. g. ijd. 395. lap. p.).“

Eaplaša originalā minetā weeta ir tahda:

„On eut besoin pour l'agriculture de distinguer les saisons et d'en connaître le retour. (On ne tarda pas à s'apercevoir que le lever et le coucher des principales étoiles, au moment où elles se plongent dans les rayons solaires ou quand elles s'en dégagent, pouvaient servir à cet objet. Aussi voit-on chez presque tous les peuples ce genre d'observation remonter jusqu'aux temps dans lesquels se perd leur origine). Mais quelques remarques grossières sur le lever et sur le coucher des étoiles ne formaient point une science...“ (Exposition du système du monde. Livre V. chap. I.)

Tā tad Dr. Walters zītē ar šathšinajumu, iflāišdams to gabalu, kas te ešleģhgs eekawās, žaur fo masleet sudis logistais šafars.

Bet ne tapeh3 to aifrahdu. Eeta ta, fa tai3ni ar tahdu pa3chu i3laidumu ir jitejis ņho weetu ari Delewf3tis un wina jitejums ir pahrtrauft3 tai3ni tanī pa3chā weetā Laplafa teifumā, fā pee Dr. Waltera. Delewf3tis ņafa (26. lap. p.):

„Вотъ что говорить о началахъ астрономіи Лапласъ: „Для земледѣлія было необходимо различать времена года и знать эпоху ихъ возвращенія. Но нѣкоторыя грубыя наблюденія надъ восходомъ и закатомъ свѣтилъ не составляли (Dr. Waltera: „nefa3tah3ija“) никакой науки.“

Nemas jau nerunajot par to ņchaubigo freewu weefi „nefa3tah3-dija“, — ari zitadi, fā red3sam, tulkojumā un weenadā i3laidumā parahdas starp Delewf3ti un Dr. Walteri wehl leelafa „dweh3f3lu radnee3iba“, ne3a starp Poruku un godigo ņainmeekdeh3lu Arti, no fureem pirmais d3feed:

„Sen draugi mani at3tah3ju3chi,
Pee zita fruchtim mi3lā dus,
Un gari dweh33li ap3chdui3chi...“

bet otrais:

„Sen radi mani at3tah3ju3chi,
Bet lihgawa pee frucht3 man dus,
Un ari k3hpi ee3eh3dui...“

Ka tahda „dweh3f3lu radnee3iba“ buh3tu nejauf3cha, to lai Dr. Walters ee3ta33ta wina „erudizijas“ apbrihnotajam W. Eglif3cham.

War pat u33ta3hdit we3elu „tabeli“ par Dr. Waltera „ņih3am, bleh3digam, ņmir3digam literari33kam pi3lu ņah3d3bam“ i3 Delewf3ka:
1) Dr. Waltera 34—37. lap. p. par matematiku = Delewf3ka 19—26. l. p. + 2. l. p. — 2) Dr. Waltera 37—45. l. p. par astronomiju = Delewf3ka 26—34. l. p. + 8. l. p. + 48. l. p. — 3) Dr. Waltera 46—47. l. p. par 3imiju = Delewf3ka 43—47. l. p. — 4) Dr. Waltera 48—53. l. p. par meh3aniku un 3ijifu = Delewf3ka 34—43. l. p. + 3. l. p.!

Peh3 ta war jautat, waj titai Dr. Waltera ņlawenais atra-dums, fa kritifim wajaga „nemt metodes no wi3am ņinatnem“, i3deenif3kā walodā nenofih3mē weenkahr33chi to, fa „kritifim“ jazen-ņchas ņatscheept peh3 ee3peh3jas wairaf zitatu par wi3am ņinatnem? Bet tā fa pahrejo ņinatnu weh3turi, tapat ari politifko un ņojtalo ideju attih33tibu Delewf3tis ņawā bro3churā neap3kata, tad ari Dr. W. nekah3di naw warejis „nemt metodes“ no tām. Delewf3tis ņafa:

„Въ нашу задачу не входилъ анализъ происхожденія и эволюціи социальнo-политическихъ идей. Но, поскольку дѣятельность духа проявляется въ научномъ творчествѣ, собранные нами факты позволяютъ намъ съ рѣшительностью высказаться противъ мнѣній... историко-материалистической школы.“ (48. l. p.)

Wahr3dus ma3leet pah3matnidams, to pa3chu domu t3cheepi ari Dr. Waltera „meh3“:

„Meh3 red3ejam at3ewi33ch3u 3ilwe3u titai ņinibu weh3turi, m u h 3 nowef3tu par tahlu peh3 wina no3ih3mē3 peh3ti wehl 3itā3 weh3turi3 parah3ibā3, par peem. politifā, bet jau ta3, to meh3 par winu ņinam (!) aug3chējā3 lapā3, pe3tif3s.

lai saprastu, ka ar wehsturistā materialisma metodi, tā ta isteikta šāvā lihdī-
schinejā nepilnīgā weidā... mehš isskaidrotu wehstures prozeju loti nepilnīgi.“
(55. l. p.)

Dateesībā, kā augšcējais raħda, „mehš“ nepehtija neka,
„mehš“ weenfahrti notscheepa šāwas gudribas no Delewffka. Bej
Marktā, Engelsa un Kautska raksteem, arī Tanri, Kantorā, Bekā
un Hšjera darbus šchis „mehš“ ir zitejts taišni taišs pašchās
weetās un ar glušchi tahdeem pašcheem islaidumeem un — fkuhdam,
kā Delewffkis. Protams, ar t a h d u „metodi“ un t a h d u „erudiziju“
war zitet neitfween 75, bet pat 775 „solidas sinatniškas graħmatas“
un pee tam — nebuht lasijis neweenas no tām; wajag tīkai
šadabut daščas sinatniško schurnalu rezensijas waj arī broščuras,
furās peewešts labi daudš israkstu no daščadeem autoreem.

Tā, Eglischa fgs, juhsu deewinatā „politika un kulturas
zilwefa paranga“ Dr. Waltera*) plaschā „erudizija“ šaschluhf
glušchi negehlīgā kaħrtā! Protams, man naw ne interesēs, ne laika
šefot tahšaf Dr. Waltera „literariškām pihsu šahdšibam“. Aisraħdu
tīkai uš wina norakstijumeem is Delewffka, uš ko nejaušchi ušduħros,
lai redsetu, kā daščs literarišks schwindleris eeguht šāwu „erudiziju“.
Bet ja jau wišus šāwas zītatus par sinatnes attihštibu is mineteem
autoreem wišch ir tscheepis no Delewffka broščuras, — ja, kaħda
tad teesiba domat, ka wina pahrejee zītati, fewišchki par mahššlas
attihštibu, nebuhs nahkuschki glušchi tapat no kaħdas zitas bro-
ščureles?

Un tomehr, šchis pats Dr. Walters šaka par Janšonu tahdus
moraliska šaschutumā pilnus waħrdus, aisraħdidams, ka Janšons
norakstot no ziteem:

„Un tās ir teesās špreedejs par muhsu rakstneezību, tās ušdrošchinajas
runat par zitu „neišglihtibu un kuhtribu“... un tās pahremet „poščzeenibas“
truħtumu ziteem, kas pats — smird! Fui, Deibel! Waj war buht vreesch muhsu
„tas ir tā ļautiā wehsturistā materialisma“ poeteem špilgtās raksturojums, tā šchi
soziologiskā kritika, kas beidjas — pihsu kuhtri?“ (21. l. p.)

Waj war eedomatees kaħdu pošu, kas nekaunigas leekulibas
šinā pahrspehtu šcho „walšts šinibu doktora M. Waltera“ moralisko
šaschutumu? — Pee tam te Dr. W. dibina šāwu šaschutumu uš
kaħdas nejauščas waħrdu weenadibas kaħdas wispahrsraššstamas
domas isfeišchanā pee diweem autoreem. Bet ja nu ejam ar šcho
wina ušstahdito mehrauklu pee pašcha Dr. Waltera, tad, kā redšejam,
atklahjas kaut kas daudš leelaks, tad Dr. Walters ne weureiš ween
buhs redšejs peem. špoguli kaħdu effemplaru, kas diwkaħrt —
šmird.

Kam buhs pašštama Dr. Waltera agrakā literariškā darbiba,
tas par to daudš nebrihnesees, jo winam jau ir bijušchi lihdšigi
„prezedenti“. Šchis autors pašštams no agrakeem laiķeem peħz
wina wehštulem par aħrsēmju rakstneezību („Austrumā“, šem Andreja
Papahrdes waħrda). Taišs bij tahdi pašchi wispahriģi špreedele-
jumi un frašes par jaunakajeem literaturas isdewumeem, kaħdas

*) Gal. „Rakstneezibas Almanachs“ II. 10. lap. p.

weegli war šalast no literarisko un kritisko šurnalu rezenšijam. Bet kur šchis autors lehrās pee kahda latweeschu rakstneezibas darba apštatščanas, peem. Eglščā „Rihā blahsmā“, par kuru wahžu šurnalos newareja atrast aistradījumū, tur wiensch par to ari nēla nespehja fazit un ispluhda tīkai wispahrigos šurnalistiškos spreedlejumos par gluschi žitām leetam. — Tašlak pašihstama wiņa polemistā broščurā pret K. Valodi „Žihnā par badu un tumsību“. Te naw wajadšigs uskawetees pee tās šatura; mums no šwara tīkai wiņa „metode“. Ari šchini broščurā bij žiteti dašči ekonomistu darbi, kurus autors peeweda tā, it kā wiensch pats tos pašihstu. Bet par nelaimi K. Valods šawā atbildē rahdija, ka pehž pahrejā broščuras šatura spreeschot, autoram šcho ekonomistu darbi nebuht naw pašihstami, ka wiensch šawus žitatus weenfahreschi pahžitejis is liberalo awišču polemikas rakstēem, t. i. tapat, kā tagad no Detewška broščuras. Tā tad šawā „Latweeschu kritikā“ Dr. Walters tīkai turpina šawas šlawenās „tradizijas“.

Peetiks. Augšhejee aistradījumi bij wajadšigi, lai redsetu Dr. Waltera kompetenži wehsturiskā materialismā. Sihšak uskawetees pee wiņa kritikas pehž šodola, protams, newajadšes. — Wehsturiskais materialisms naw dogma, kuru nedrihšietu kritisei. Bet lai kahds žilweks waretu kritisei wehsturisko materialismu un lai wiņa kritikai buhtu peeschķirams kahds šwars, tad pats pirmais un nepeezeschamais noteikums tatschu ir, lai wiensch nebuhtu tīkai tā pa aušu galam kaut ko dširdējis par šcho teoriju, waj ari eepasines ar to tīkai no kahdas broščureles, bet lai wiņam šchi teorija buhtu teescham pašihstama no wiņas pirmawoteem. Tahdam kritiskim buhtu pilniga teesība prašit, lai wiņa eebildumus eewehro waj atspehko wehsturiskā materialisma peekriteji, un pehdejeem buhtu ari kahda interese polemisei pehž šatura ar tahdu kritiki.

Kas atteezas us Dr. Walteri, tad tas, kā redšam, Markša teorijā ir tīkai ahbezneeks. Runat ar wiņu sihšak par wehsturiskā materialisma šaturu buhtu tīkpat newajadšigi un smēkļigi, kā polemisei par wehsturisko materialismu ar kahdu Karli Škalbi waj Karli Kruhju; jo tās dšildomigās gudribas, ko tee krauj wafā par wehst. mat., naw jau nemas šlistakas par Dr. Waltera gudribam. Ja grib apštatit wiņa broščurā peewestos šaktus is šinatnes wehšures, kuri rahdot wehst. mat. nepareišību, tad, šinams, jagreesčas pee pašča originala — Detewška, bet newis pee wiņa smēkļigā „šinatnisķā“ pehritika. —

Un nu lai atminamees Dr. Waltera pretensiošo jautajumu, ar kuru wiensch usšahka šawu broščuru:

„Latweeschu kritika? Waj tahda jel maj ir?“

Ja, taš laikam wiņa ir bijuse, ari pirms Dr. W. grahamatas isnahščanas. Šif dšila ir bijuse šchi kritika, kahdi wiņas labumi waj šaunumi, nopelni waj noseegumi, — tas žits jautajums. Bet lai kā, tomehr ta ir bijuse latweeschu kritika, kura ir kaut ko šazijuse par latweeschu rakstneezību, lai kā, bet tatschu runajuse pate ar šawu muti un naw atraduse par wajadšigu eet šlepeni notšcheept šawas

gudribas no fahdas weeglas broschuras, fà to isdarijuse Dr. Waltera „sinatniskà“ kritika. — Dr. Walters teiza, ka pateesà kritika

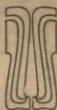
„war attihstitees weenigi us wispahrigem sinibas un kulturas pamateem. Kur naw sinibu, tur ari naw kritikas. Kur naw sinibu, tur ari naw sinatnisku metodu, naw sinatnikas apdomibas un pamatigas analises, kas palaischas weenigi us sawu metodi un sawu ipreedumu spechtu.“ (3. lap. p.)

Waj ta naw skaisa irojni ja par sewi paschtu? Un tomehr ir gadijuschees ari zilwesi, kuzi, dsirdedami tahdu bungoschanu par „sinibam“, par „sinatniskam metodem“, par „pamatigu analisi“ un „tehrauda logiku“ (115. lap. p.), ir wisà nopeetniba eedomajuschees, ka pats bundsineeks nu ir tas ihtstais sinibu, sinatnisku metodu, pamatigas analises un wehl sewischkas „tehrauda logikas“ ihpachneeks. Ar atplestu muti tee brihnijuschees par wina leelo „erudiziju“, un wina sawahrstito broschureli nostahdijuschi par nesin kahdu eewehrojumu literarisku parahdibu. Protams, te naw wainigs Dr. Walters; ta ir tikai jauka leeziba par scho zilwesu paschtu „erudiziju“ un spehjam. Dee tam zita leeta wehl buhtu, ja Dr. Waltera fatscheeptas gudribas buhtu eetehrptas kahdà konsekwentà un noapaotà formà un weiskà issteifsmè, kas waretu apsehpt satura nabadsibu. Bet pateesiba tà naw, Dr. W. broschura jau ahreji rahda deefgan gaischi sawu sawahrstijuma rakksturu. Welti tur meklesim pehz kahda noteikta logiska sakara un samehra, pehz kahdas jel ahrejas konsekwences. Broschuru lasot, paleef eespaisds, ka auctors wispirms ir sakrahjis atsewischklus tscheeptus zitatus un peefihmes us maseem papirineem, un kad winam lizees, ka papirinu ir sakrahjis peeteefoschi dauds, tad winsch tos sagrupejis tà, lai isnahstu kaut kas logiskai sakaribai lihdsigs, eesprausdams wehl weenu otru peefihmi, un no tahda mosaiskas darba radusès wina „sinatniskà“ kritika ar — pamatigu analisi un tehrauda logiku!

Eihdsàs wina skatajam frasem, leelo apbrihnoschanu buhs sawu fahrt weiznajs is ari tas wina famosais titulis. Tas sewischkt sakams par Wiktoru Eglischa zeenibas eemesleem. Pehdejats, fà dsird, ar leelam puhlem saubagojis stipendiju no latw. beedribas „karakteem“ un „klasiskem nazionalpolitikeem“, sahjis jau tihri tà fà studet un sinibu komissijas sapulzès jau leeltjees ar „akademisku isglihtibu“. Kà tahdam zeribu pilnam kandidatum us „akademiskàs isglihtibas“ drihsu eeguhschanu, Eglischam, rahdas, wareni imponè tas „Dr.“, fo „sinatniskais“ kritikis kar preekschà sawam wahrdam. Sinibu komissijas sapulzès (1909. g.) Eglits stipri rahjees par to, ka weenfahrt Dr. Walteri, fursch tatschu esot — doktors, akademiskii isglihtots un pee tam wehl ahresem es isglihtots! — Nelaimè tikai ta, ka Schweizijas un Franzijas uniwersitatatu Dr. jur. ir tikai — gandrigh lihdsigs Kreewijas cand. jur.! Un tad war eedomatees, kas tas buhtu par skatu, kad peem. latweesch neeskaitamee adwokati, wisà daschabee „kandidati Juri“ un „kandidati Jahni“ kahdà deenà sahstu tapat fà Dr. Walters dihschotees ar saweem „gradeem“ un sawu „akademisko isglihtibu“! Tad Wiktoram Eglischam eetu tapat, fà tam senako laiku lauzineekam, fursch brihnejees: af Kungs, kas

Rigā to kungu! Kā rihā nonehmu zepuri no galwas, tā rokā ween nonesaju lihds pašam wafaram! —

Wisparīgi, tos, kas plahtas ar šaweem ahrsemju „filosofijas“ waj „walsts sinibu doktoru“ gradeem — parasts ir nemit tikai no jautrās pušes, un ja nu ween kahdam filosofijas waj walsts sinibu doktoram ir ari kahda žita manta, ar ko paleelitees, tad šawu „doktora“ tituli gan ikweens „doktors“ eeskata par prahtigaku paturet flufumā pee šewis. Stahsta pat tahdu anešdoti, ka weens „akademiski iſglihtots“ kungs, kas pats beš leelām puhlem bijis tizis par „doktoru“, nehmees lepno eedomu iſgahdat ari šawam ſirgam doktora gradu, — filosofijas waj walsts sinibu doktora, lahgā neatminos. Bet tā ka tee, pee kureem winšch ſchini noluhkā greesees, ari bijuſchi labi joku Peteri, tad tee winam atbildejuschi, ka ween-kahrscham ſirgam tahda grada newarot dot, tas ešot tikai preekſch ehſekeem.

ka esot aplamība aplūkot rakstnēzību no šķiru interesēšu stahwokka. Bet tee, kas tā faka, ik reizes aismirst rahdit, waj ir jel maš eespehjamš sstatitees uš rakstnēzību kaut kà žitadi, kà ween no šķķiru interesēšu stahwokka. Waj kritika war jel maš buht žitada, kà ween šķķiras kritika, un waj ari wisšķaidrakajā estetiskā kritikā tomehr neslehpjas sinamas šķķiras interesēs?

Kritika ir nowehrteschana; kritišet kahdu parahdību nošihmē to nowehrteet. Bet lai kahdu parahdību nowehrteet, ir nepeezeeschams stahwoklis, no kura sstatotees to waretu nowehrteet, wajadšiga mehraukla (kriterijs), ar kuru šcho parahdību waretu mehrot un atsiht par derigu waj nederigu. Kritikis bes kriterija (mehrauklas) ir gluschi tas pats, kas twaikonis bes twaika: kà twaikonis bes twaika newar eet un west sawu lahdiuu, tapat kritikis bes mehrauklas newar nefa kritišet. Capehž katram kritiķim pateesibā ir kahda mehraukla, weenalga, waj wiušč pats to apšinas, waj ne. Daschs kritikis gan eedomajas, ka winam neesot nekahdas peenemtas mehrauklas, ka winu wadot weenigi wiua teeschā estetiskā sajuhta un mahššlineeziskais instinktš. Ka kritiķim war buht tahda sajuhta un tahds instinktš, tas nenoleedsjami; jo lai sinamu mehrauklu waretu isleetot daschadu parahdību nowehrteschanai, ir wajadšigs, ka ta nepaliktu tikai teoretiskš prinzijs ween, bet pahrwehstos it kà par instinktu, par teeschu sajuhtu. Wišš jautajums nu tikai tas: Waj kritika sajuhta un instinktš, ihši safot wiua mehraukla war buht o bjektiwa sozjalo interesēšu sinā? Waj spredejs war sstatitees uš nowehrtejamām parahdibam no kahda stahwokka, kas atrastos ahrpus šķķiru interesēm, jeb wiua mehrauklā nepeezeeschami isteizas weenas waj otras šķķiras interesēs?

Daudži kritiķi un teoretikš gan mehds ušstahtees kà besparteijski, auksti preesteri, kas „bes dušmam un bes naida“ (sine ira et studio) spreeschot par sozjalo dšihwi un zenschotees tikai pehž augstakās, objektiwās pateesibas. Pee daudseem ta mehds buht weenkahršcha leekuliba. Tā W. Eglits sawā preekšlasijumā „Muhšu kulturās stahwoklis“ (nodrukats „Rakstnēzibas Almanachā“ II.) wisteeschakā kahrtā laiša latweeschu pilsonu šwahrtu stehrbeles un ubago rakstnē-

nešchabamees.“ — Tā tad Rainis atsiht Needras mahššlineeka špehjas un pateizas, ka Needra, nestatotees uš prinziplamā domu starpibam, ir atšinis ari wiua mahššlineeka špehjas; pateizas par estetiskū spreedumu. Bet turpat tatiču Rainis presihmē, ka šabeedriškos jautajumos wiušč ir pilnigs pretineeks Needram, t. i. taišni šķķiru interesēšu jautajumā, jo wiua polemika starp Raini un Needru jau atteežas uš šķķiru pretišķitibam un uš to sozjalo nošihmi, kahda ir daschadu šķķiru zenteeneem. Rainis sawā mahššlā tatiču war isteitš tikai sawas pašda domas un sawus pašda uštatus, kuru deht wiušč, starp žitu, ir ari Needras pretineeks, un Needra isteiz tapat sawas idejas, kuru deht wiušč ir Raina pretineeks šabeedriškos jautajumos. Un tā ka tās naw ritween kà individuēlas domu starpibas, bet sozjalo šķķiru pretišķitibas, — ja, kas tad ir Rainis un Needra, ja ne preteju šķķiru mahššlineeki? — Bes tam, ja Kenitajš gribeja rahdit, ka R. ir peekritis „bes-šchireneekem“, tad winam wajadšija aishrahdit ari, kurā weetā R. ir ušstahjees pret „šchireneekem“? Kā redšam, tautište whrt, kuri newdroichinas noleegt R. mahššlineeka špehjas, bet kureem wehl wairat bail no wiua idejam, zenschas eedomatees Raini wiua mahššlineeka špehjas ween, bes wiua mahššlas šatura! Kā jau ihši tautiški „šelta widuš žeta nošķaidrotatee gahjeji“!

feem pabalstus no „pahritufchakàm aprindam“, fewischi no latweefchu beedribas pihlareem; tani noluhkà wiensch attaino ari scho aprindu lihshanas politifu. Tomehr wiensch leef sawam rakstam par motto: sine ira et studio! — Uri Selmatis saka:

„Galign spreedumu par sahda mahklas darba wehribu war nodot pehs tam, gif leelà mehrà tas talpo wispahrzilwezigan kulturās progresa“. (Nacht. Alln. 1908., 27. l. p.)

„Wispahrzilwezigs kulturās progresa“ — tas ir tahds sirdsinsch, uš fura wismihsak mehds jaht daschadee „bes-schfireeneeki“. Uelaimetifai ta, fa wispahrigu kulturās intereschu naw un nemas newar buht tagadejā schkiru sabeiidribā. Uš katra sola redsam, fa tas, kas ir derigs weenai schkritai un weizina winas attihstibu, ir kaitigs un speedoschs flogs otrai schkirai. Tagadejā sabeiidriba naw kopigu intereschu saskanojums, bet ir saskaldita pretejas schkiras, kuru intereses ir naidigas paschos pamatos, paschā tagadejās sabeiidribas pastahweschanas jautajumā. Un te nahk daschadi „besparteijski preesteri“ un mehgina eestahsiit, fa par mehraulku saweem spreedumeem wajagot nemit „wispahrzilwezigo kulturās progresa!“ Tā israhdas, fa paschā „objektiwajā“ stahwofli, paschā „bes-schkiras“ mehraulkā isleizas nekas žits, fa — sinamas schkiras intereses: to intereses, kureem ir derigi pahreksht ar daschadeem mahnu plihwureem pastahwofchās sozjalās pretischkibas, lai waretu labaf ušturet sawu faktisko waru.

Protams, daschs spreedejs pats war gluschi nelekuloti eedomatees, fa wiensch spreeschot „singri objektivi“, neaktarigi no schkiru interesem. Bet tas wehl nenofihmē, fa ari ishtenibā tā ir. Sakars starp zilweka spreedumeem un interesem naw katreis apsinigs; zilweka domaschanu un usskatus noteiz galwenā kahrtā wina neapšinatee instinktū un wajadibas, kas rodas no wina sozjalā stahwofla, no wina peederibas weenai waj otrai schkirai. Uri paschā, fā leefas, wisobjektiwafajā, wislkaidrakajā estetiskā kritikā, to pamatigaf apluhkojot, weegli parahdas winas schkiras raksturs. To redsam ari pee Dr. Waltera „sinatniskās“ kritikas, lai gan ta turas zeenigā attahsumā no katrām domam par schkiru interesem.

Mahklas kritikas usdewums, pehs Dr. Waltera, — pahrewehrt mahklas eespaidus jehdseenos; bet to mahklas darba dšlafa buhtibu, kas naw eetwerama noteiftos jehdseenos, jazenschas darit nojaušchanu ar to, fa wed wina afoziatiwā sakarā ar žiteem, tahsakafoscheem eespaideem. (5. l. p.)

„Schiš usdewums buhs laikam kritikā wisgruhtafais. Tas praja radoschu spehku un neaispreedumigu nodškinaschanos mahklas, weenlibdigi titlab winas jaturā, fā ari formā; tas praja nodškinaschanos katrā mahklas darba ihpatnibā un ne ahtraf ahwehrtēs mahsileneeka dwehsele, mahklas darba dšlais noslehpums, wina itaistumi, eesam atkal un atkal pee wina netawešēs wiša muhiu garigā buhtniba.“ (6. l. p.)

Tā tad „beschkiras“ kritikas prinziipi wispirms prasa „radoschu spehku un neaispreedumigu nodškinaschanos mahklas“ ar wišu garigo buhtnibu. Ja, tas jau warbuht ir wajadšigi un gluschi derigi teem, kureem ir ekonomiskā un sozjala eespehja nodškinatees mahklas, kureem tas sneeds baudijumu un kureem wiša dšhwe

pastahw no tahdeem baudijumeem, tapeh3 ka rupjais darba puhlis wineem bagatigā mehrtā sažadā tahdu eespehju „neaispreedumigi nodfifnatees mahkflā, weenlihdfigi tiiflab winas faturā, fā ari formā“. Un kritika, kura aistahw šcho mahkflas ihpaščneeku interesēs, ari nema3 nēwar darit žitadi, nekā peh3 Dr. Waltera prašjuma.

Bet teem, kureem wiņu „radoschais spēhks“ iškfti un wiņu „garigā buhtiba“ teel nomahkflā pahrmehrigā darbā preefšch tam, lai dascheem „isfredseteem“ sažadatu brihwu dšihwi, — waj teem ari ir jafeko Dr. Waltera prašjumam? Waj teem jel ma3 ir peeejama mahkfla, kurā tee waretu „neaispreedumigi nodfifnatees“, atskaitot tās neezigās drufjinās, kas teel laiku pa laikam nomeftas daschados isdewumos „preefšch tautas?“ Waj teem naw pirmais ufdewumus eeguht few brihwas dšihwes eefpehju? Bet ja tā, tad wineem jausstahda pawifam žitads jautajums par tagadejo mahkflu; waj ta weizina tahdas brihwas dšihwes ifkarofchanu, jeb warbuht to kawē? — Kā redsam, to stahwoflis pret tagadejo mahkflu war buht pawifam žitads, nekā estetifkās kritikas stahwoflis, un pehdejā tā israhdas nēwis un per kahdu objektīwu, pahri šchētram stahwofchu, bet tikai par sinamu šchkiru kritiku.

Skaidri-estetifkā un pšichologifkā kritika, kahdu praša Dr. Walters un ar kahdu ari parasti mehds apflattit mahkflas darbus, kalpo tam šchkiram, kurām nahf par labu wiša tagadejā kultura, tamlihd3 ari mahkfla. Tām ir tikai no swara peh3 eespehjas labaf ismantot sawu mahkflu, eeguht no tās žif eespehjas dauts baudijumu, tapat kā žilwekam ir interese isšpeest peh3 eespehjas wairaf ūlas no ta žitrona, kas wiņam peeder. Te wiņam nahf palihgā estetifkā kritika un, daridama mahkflas eespaidus teefchaf usnemamus, ženschas pawairot to baudijumu, ko mahkflas darbs ūweeds patehretajeem. Estetifkā kritika ir wispirmā kahrtā mahkflas apstiprinataja un ūragataja. Wina stahsta, ka mahkfla e3ot neatkariga no daschadām šchkiram un tahdai tai ari japaleekot; pee tam wina ūina ūina gluschi labi, ka aif šchis wahrdiskās neatkaribas slehpjas mahkflas faktifkā atkariba no teem, kureem peeder wiša kultura. Tā Haralds Eldgasts ūata:

„Mahkfla ir žilwezes augstā wēhrtiba, winas ūwehtakais ihpašchums, winas religija.“ (Swaiģsch. Rattis, VIII. lap. p.) Bet, peefšimē Eldgasts, „winas ihto žeenitaju ūatts ūastahda tikai loti maju dalīnu no žilwezes. Tā tas ir bijis weenmeh, tā tas ir tagad, un mahkfla wairs nebuhu mahkfla, ja tas rei3 taptu žitadi“.

Waj te neparahdas loti gatschi „objektīwās“ estetifkās kritikas šchkiras raksturs? — Pawifam žitadas interesēs ir teem, kureem truhkft ekonomifšas eespehjas tift pee mahkflas, kuri tikai ir peefpeesti ufturet tagadejo kulturu par labu žiteem. Teem ir no swara ūapraft mahkflu winas wiūumā kā weenu ložekli tagadejas kulturas lehdē un kā weenu erozi kulturas ihpaščneeku rofās.

Kritikai, kas grib isteikt šchis interesēs, nostahtees uš ūklaidri estetifkā stahwofla buhtu tikpat ūmeeklīgi, kā dalit ahdu, kad pats lah3is weh3 meščā. Tahdai kritikai ihta mehraukla ir šchkiru interesēs, tai jaecet pee mahkflas wirseenu apspreešanas ar atflahtu

jautajumu: kurai schkirai faktiski nahk par labu tās idejas, kas isteizas schini wirseena? Protams, ka kritika ar tahdu mehraulku war aishiht newis furu katru mahksslas wirseenu, bet tikai to, kuresch war buht lihdsjeklis dsihwes pahrkahrtoschanai tahda wirseena, lai tagadejās patehretaju kulturās weeta nahktu rashotaju kultura.

2.

Lai rahditu, ka pilsoniskee rakstneeki kalpo masas atkaribas usturesschanai un patehretaju kulturās nostiprinasschanai, tad buhtu sikhak jaapffata wīnu atsewischke darbi. Schini weeta tas naw eespehjams; te peetiks peewest tikai daschu rakstneeku paschu nepahrprotamo atsihschanos, un apffatit, kahda wehrtiba ir to rakstneeku aishrahdijsimeem, kuri grib noleegt sawu kalpotaju-lomu.

Wiktors Eglits („Satwija“ no 12. julija 1908., rakstā „Pret dascheem aisspreedumeem“) raksta, ka ihstā kulturās darbida war rastees tikai no pilsonu un rakstneeku un wispahrigi inteligenzes jo zeeschas apweenoschanās.

„Mums naw miljonu bankās (jata Eglits), naw jawa presidentā, mehš newedam patstahwigi karus un neisidodam likumus, bet mums ir deesjan mantas, lai ušlaustu isglihtiba. Klases, kas pabalsta usnehmumus, skolās, kas dibinas, awischneeziba un mahksslas ir jau deesjan daudi, lai mehš paguhtu isdomat wifās muhsu laikmeta usdotās domas un aissneegtos pat muhschiba... Tagad, waj nekad! — luhk to war pacheht tauta no mums dsjneeskeem. Ja starp teem ir ihstās gentalās dabas — un tās pasiwā nekad neisihht — tad tagad tām ir isbewiba parahditees pilniba... Nacionālā saimneeziba us lauteem sawairos dsmitfahrt muhsu saimneeku turibu, un pilsehtu eeguhshana ij wahzeeschu rofam itpat reij sawairos pilsonu bogatibas. Notas ihstajai kulturās darbiba aishween wairak raisitees wala... Wisas zeribas jaleel us neleelo neattarigo inteli-gentu saujianu un plajcho, wehl nesamaitato ne zaur kosmopolitisko, ne zaur provinziāli wahzisto sanatishnu, dsihwo, spehziho un usnehmigo muhsu lauku un pilsehtu jaunako pilsonibu. Kā reij Atenās, ari pee mums tikai scht grupa spehs Periklūs radit. Tee tad ari mahksslu pasihš. Un ijzels to ka galweno tautas mehrti...“

Tahdas paschas domas Eglits isteiz sawā preekshlasijumā „Muhsu kulturās stahwoklits“ (Sinibu Komisijas 1908. g. wasaras sapulzēs; nodrukats „Rakstneezibas Almanachā“, II):

„Nacionālee lauksaimneeki, kuri sawairos dsmitfahrt sawus eenehmunus, un usnehmige pilsoni, kureem reij ari Rīga peederis, — luhk muhsu tautas materialo un garigo wehrtibu raditaji. Un wīnu kultureschanai jaatdod wīl spehti. Saapmeerinajas un jataprotas tatchu reij, ka mehš weena meeta un weena ains.“ (11. lap. p.).

Skaidraku walodu tatschu newar wehletees no pilsonibas aishstahwja. Bet tam te Eglits wehl isdala usflawas us wisām ufšem: Usars hijis „neween isglihtotakais un apdahwinatakais, bet ari enerziskakais“; Weinbergs israhdijses par „wisapsinigako un politiski nogatawotako“ (1. lap. p.). Kā apsinigam tagadejās kulturās aishstahwin, Eglitim sawā sinā leefas deriga ari sozjaldemokratija, jo ta kalpinatai schkirai „sneeds wajadsigo sirds meeru pee godiga darba fabrikā un us lauku, kā ari tumschajās apakshsemēs“ (7. lap. p.). Bet sewischki saldi teef apdsedats Rīgas pilsonis Groswalds:

„Groswalds ir weenfahrschis zilwets, tikai — wihrischkigs, godprahtigš, imalks, tā jakot, nobeigtis pilsona tihps, kahda, peemehram, reij adwokats Teikmans

pagehrejts, ja wehlatees — ihjēs karals. Grošwalda figura wehdejo kufitibu gadōs lifās dašhā sinā pat nenoteitia, it kā waj ijmijufe, bet tomehr tihra jawā buhtibā... Grošwalds kā pate daba preekšč witeem ir bijis wišs, tomehr nejatstams, gandrihs waj ideāls... Grošwalds ir goda wihrs, ihjēs dšentelmens, kā itweens, tas padeweš muhšhigās klasifitās kulturās dšihwes poraugem.“ (8. lap. p.)

Jaatgahdina, kā to raksta newis K. Jakobšons, Antons, Dulbe, Wulfs waj kahds zits no pašihstamafeem „Kā wehlatees“ rakstnee-feem, — bet Wiktors Eglits, kuru daudži eedomajas un dašhi pahraf fajuhšminati „mahžekli“ pat atklahti dehwē par „spihštigi-paščapšiniģo W. Egliti“. (Fr. Bahrda, „Staros“, 1907., 379. lap. p.)

Wareno flaweschānas nekad naw truhzis literatūrā. Uri latweešču rakstneeki, saħpot no Wezā Stendera, beeschi ir runajuschi un dšeedajuschi „no labo fungu goda“. Bet ir leela starpiba starp daščadeem laikmeteem šhini sinā. Kā Wezais Stenders rakstija dšeesmas par labeem funģeem un mudināja latweešču semneekus uš pašlaufibu, par to naw jabrihnas, ja eewehro to laikmetu, kur neweens newareja leeltees ar kahdu stingru neatkaribas garu, kur, pawisam otradi, „spihštigas“ un „demoništikas“ frazes sfandināja tika daščadi šalonu pšahpas kā Wolters u. z. (un flehšja lihģumus ar augšteem funģeem, kā tikmeh, kamehr tee winus baros sawās pilis, pa to laik uini atturešees no tahdām frasem*). Pee tam, pee Wezā Stendera ta nebij nekahda glaimošhāna, bet flehšseens no wisa wina sabeebrisfa usškata, kas dibinājs uš peenahkuma idejas: par semneeku peenahkumeem pret funģeem, un par „labo fungu“ peenahkumeem pret saweem semneekeem.

Bet kā tahdas hinmas, kā Eglitšha, škan tagad, un pee tam škan no „spihštigi-paščapšiniģo“ individualistu mutes, tas nu gan ir masleot pahrsteidšošchi. Un pat tad, ja nemas neeewehro daščado laikmetu apstahklus, bet nem teeschi salihšsinat peem. ta pašha Wezā Stendera wahrđus par labajeem funģeem ar Wiktoru Eglitšha flawas dšeesman par latweešču „pahrtiufšahām aprindam“, — tomehr tatschu Jareds, kā tas šils, kahdā rakstija Stenders, bij pilns paščzeenibas un runaja tika abstrakti par zilweku atteezibam, kurpretim Eglitšha rindas jau pil no wispadewigakā laķejisma pat pret atšewiškēem bagataķem pilsonibas preekščstahwjeem.

Bet „spihštigi-paščapšiniģajeem“ literariškeem laķejeem par leelu postu, latweešču pahrtiufšchee pilsoni winus eewehro deesgan maš: tee aišnenti pilnigi ar sawām weifala leetam, teem naw daudš wafas klaufitees sawus juhšmigōs dšeedonus. Eglits ar daščeem beedreem gan dabujuschi pahra šintu leelas stipendijas, bet kas tas ir preekšč wisas muhšu ģentju žilts? Un turpat Sinibu Komiššjas šapulžēs dašchi wispahratsihiti pilsonu preekščstahwji (šewiškči tee, kuru amats audšinat un ganit tās awis) išturejuschees deesgan neģeenigi pret Eglitšha wiršeenu. Bet „ja šplauj tew aģis, — noslauki ween“, Eglits šin, kā tas peeder pee tās „prahtigās riħžibas“, šo winšch pats tā flawē sawā rakstā (12. l. p.). Noslauki — un peedewām wehl ušdšeedi juhšmigu ģimnu pilsonitbas galwe-neem wadoneem Weinbergam un Grošwaldam.

*) Gal. Desnoiresterres, Voltaire et Frédéric.

Te muhsu literarifsee lafeji wairs naw tikween kà lafeji, bet top jau par lafejisma mōzektēem. Un tad wini wehl ustrauzas par to, ka winus neteeschi apsihmē par „burschuju funeem“. — Tomehr, jaatsihst, ka schis nosaufums teescham labi neder. Suni ir zilwekeem daschos apstahkfos wisai derigi radijumi, kuras newajadsetu tā bes apdoma pafat, noistahdot tos lihdsās ar latweeschu individualistēm. Katram zauremhra sunim, kursch naw pahraf drefsets, tatschu ir sinama instinktiwa „spihstiba“ un „paschapsiniba“: ja tam eespers ar kahju, tas atuirgs sobus, jeb mafakais wairs nelihdis padewigi flahst. Ne tā latweeschu individualists. — Un schee „pahrtikuschako aprindu“ literarifsee lafeji tomehr usstahjas par individualisma un „garigās neatkaribas“ praweescheem! Lai kà, jokū tatschu wehl netruhkst pafaulē. —

Bet rakstneeki daschreis mehds peewest faktus, kuri, pehz wīnu domam, nepahrprotami peerahdot, ka wīni nekalsojot wis pilsonibai. Seltmatis šaka:

„Šas muhsu rakstneezibas šatarus pahrsin, tas šina, zil maj schee par burschuju rakstneekēm nodehweteē rakstneeki teē no „ihsteem“ burschujeem lašiti un aišikti. Teē winus pat tura par revoluzionareem“. (Rakst. Alm., 1908., 41. l. p.)

Tas nu ir weenfahrschs sofisms, ja tā grib peerahdit, ka schee rakstneeki neesot pilsonibas rakstneeki. Ja teescham pilsonifkos rakstneekus lašitu tikai pilsoni paschi ween, tad jau buhtu gluschē labi un tad nemas newajadsetu pret wīneem karot. Eanums jau ir taisni tas, ka wīni sem daschadām mafkam eesprauzas ari tur, kur wīnu pilsonifkà gara hariba nemas neder. Bet ja paschi pilsoni winus nelasa tikdauds, kà ziti, tas wehl nebuht nenosihmē, ka wīni pehz sawām i d e j a m nebuhtu pilsonifki rakstneeki.

Teēk isteikti ari wehl zitadi, kà leefas, nopeetnaki eebildumi. Peem. Šr. Bahrdā leelā nesapraschanā jautā:

„Geshē tam lai pastahwetu šchi (mahstlineeku) atkariba (no pilsonibas), tad tatschu wīni šawā realā dji hwē no burschuju privilegijam nefa nebauda, aš no tam atiatas, un nesaudsi graifa wehdera paradijē kusionifki apmeerinatos burschujus? Paschi dšihmodami pa leelakai dalai wisai neapkluschamos materielos apstahkfos, wīni paleēk usizigi jaweem idealeem, ar to goifchi perahdidami... ka teem ir teesibas praht wairaf idealisma ari no proletariata, tura materiele apstahli beeschi warbuht pat labaki par „mahstlineeku burschuju“ apstahsteem. Dā rešjam, ka šchin (mahstlineeku) individualismam ar šchiru materielo interešchu pretiškibu naw nekahda šakara, ka wīna ideali meklejami pawiwam eeshē ka zita“... („Starik“, 1907., 381. l. p.)

Bet tahdi aishrahdijumi ir pilnigi nepahrleezinoschi. Šif atklasthi pat daschs „spihstigi-paschapsinigs“ individualists rahpo pilsonu preefshā, to jau redsejam. Bet nelaipe jau ir ta, ka šcho kalsojofcho rakstneeku peedahwajumi ir tik leeli, ka tahšu pahrsneeds pilsonibas peeprasijumus, un tapehz dascham labam kandidatam ir gribot negribot — ja atteizas no „burschuju privilegijam“. Tapehz ir patees jafmejas, kad schee Bahrdas, Jakobsoni u. z. sahst stahstit par šcho sawu „atteifshanos“. Ja pilsoniba buhtu wīneem peedahwajufe kahdas privilegijas un ja wīni tad buhtu no tam atteikuschees, — tad nu wehl waretu parunat. Bet, kà sinams, latweeschu pilsoniba jau naw pahraf dewiga pat preefsh wīnas wis-

tuwafceem literarifceem kaspceem, fur nu wehl preeksch fura katra newariga pantu kaleja! Tapeh3 scho pantu kaleju deklamazijas par fawu atfazifchanos no pilfonu privilegijam ir tikai wiwu pahz-fpibletas dzejifkas fantafzijas auglis. Bet ka ari paschi wisjaunakee rakstneeki ir gan ismehzginajufchees dabut few fainneekus, weenalga, kahda schkira un kahda partija, — tas neween ziteem finams, to ari wiwi paschi ir apleezinajufchi fawu deklarazija „Muhfu mahkflas motiwi“ („Dfelme“, Nr. 5, 1906):

„Mahkflineekam japa hreet uf daschadu pretineeku lehgereem un japaleet par flawas waj raudu djeemu djeedataju, lai titai waretu nopelnit meefai ufturu... Muh3 d3ina no weenas laikrakfta redakzijas projam tapeh3, ka meh3 efor „reakzionari“, oira awife lamajas, ka meh3 efor „rewoluzionari“ un jamaitajor jaunoo paaudfi; treichä un zeturtä muh3 pawifam ignoreja tä „leechefchu schkiru“.

Nabaga radijumi, kas teef tä trenkati no weenas redakzijas oträ! Un wiwi, protams, zefo ar' un lai zefojums ifnahktu patihkamaks, tad ikreifes — atteizas no täs redakzijas, no furas tikufchi aifd3ihtu.

„Dfelmi“ isdodanti wiwi folijas, ka nu wineem buh3chot brijhas rofas, tur wiwi wareschot paschi noteikt par wifu. „Dfelme“, ka finams, isihla aif tehniifceem eemefleem. Interesanti finat, ka tagad wineem flahjas ar täm redakzijam? Waj tagad nu winus wairs netrenkä?

Tas jau pilnigi faprotams, ka daschi no fcheem neweifsmigajeeem rakstneekceem d3ihwo truhzigos apstahkfos, ka faka Bahrda, truhziga pat, nekä daschi lapaf atalgotee strahdneeki. Bet ja jau grib falihd3inat truhzigo rakstneeku apstahklus ar strahdneeku apstahkfeem, tad lai ari no pehdejeem nem truhzigafos, peem. befdarba strahdneekus. Bet tahda gadijumä wajads3s deefgan leelas befkaunibas, lai kahdu d3ejneekeli peelihd3inatu befdarba strahdneekceem.

Jaunee rakstneeki, ka redsams, domä ari par fawäm „teefibam“ praift leelaku idealifmu no darba schkiram, ka faka Bahrda. Schis idealifms laikam ir domats tä, lai darba schkiras ufflatitu par fawäm galwenäm ruhpeem — ufturet mahkflineekus. Tahdu idealu isfteiza Wiktors Eglits, rakftidams par Poruku:

„Un lai ar deefin fo win3ch (Poruks, wispahrigi mahkflineek3) teittu, krihtot jem fawas nafas, jeb atfal pazelotees, tautai ir tit zeemigi janoklaufas un jafufte, jo winam (mahkflineekam) ir dots pahzbaudit, runat, — wiwai (tautai) dots klaufitees, mehginat ipraft un klujet.“ (Poruks. Wiktoro Eglit3a kritika. 32. lap. p.) — Un bef tam wehl mafat mahkflineekam „tuhtitofcheem leelu muh3cha stipendiju“ (47. lap. p.).

Tä tad fen pasihstamais peenahkums: mafat nodokfus un turet muti! Praktifä uf to ifeet tä fauktee „rakstneeku wakari“, fur leelee „puhla“ eenaidneeki Porukt, Skalbes, Birutas flujeneezes, Witumi Wehweri u. z. ubago dahwanas no ta pascha puhla.

Bet atstahsim neweifsmigos un paraud3ifimees uf teem, fureem isdewäs klujt par pilfonibas atfihtheem mahkflineekceem, ka Needras, Keninus, Wiegner u. z. Waj teem pilfoniba naw dewufe „peeflahzijas, moderni kulturelas d3ihwes“ eefpehju? Waj daschs no teem naw paspehjis ufzelt pa namam, fo ar lepnumu dehwe par „latweefchu pilfonu eewehrojamafam buhwem“ („Salkti“)? Un tä

wispahrigi, pee zitām tautam, protams, wehl leelakā mehrā. Eunatešharffis pareisi šaka: „Wisi kaut žif eewehrojamafee defakadenti, mištiki un simbolisti ir nahfuschi mode . . . Burschuasiji nefas naw pret to, ka mahkslineeks noleeds pašauli, ja tikai winsch to ar waru nelausch, ja nefauf uf realu zihnu, spehku pret spehku. Bet tikai runat ween, nošchirtees no dšihwes un noeet šapnos, to mahkslineeks war darit, žif ween winam tiht! Burschuasija wehl pateištees un atlihdšpinās winam par škaisteem šapneem, tapat kà par šalona waj kabineta modernu eefahrtojumu. War peelaist pat šinamu ašumu un pahdrošchibu uffkatos, šewišchi ja tas kutina aptuhfuschà pilsona nerwus.“

Kà dšihwo pilsonibas atšihtee mahkslineeki, par to war dabut ainu no daudseem winu pašču rakšteem. Tà Šchilters „Šalkšha“ III. burtnižā (116. lap. p.) apraksta Parises mahkslineeku balles šefošchi:

„Balle noteef pee šlehtām burwin un nemahkslineetus nepeelaijch. Mehnescheem štrahdà šimteeem mahkslineetu pee šahles puichtošchanaš un detorešchanaš; wini pahrewehriš wiju par burwigu šapnu un teišinu walšti, waj pahžel muhs atpatak mehšturistikos waj pat aijwešturistikos laiknetoš. Wišeeem wešeeem šinams jabuht gehrbuichamees jau eepreešch noteiktos toštinos. Titai ar jaunawam dara išeemumu. Winam atlaufs eerasstees ari bej jebšahda toština — šailām. To winas tad ari plaščà mehrā dara. Pa balles laitu top notureta jaunawu dailuma šajihšte. Weena pež otras winas šailas uštahpi šahles widu uš augsta pješeštala, peeneem daschadas pošes un laužas apštaittees. Šewišchta šchurtija no mahkslineekeem winām tad peepreešch godalgas un diplomus. Un raibas prozeštias, kawalkadas, mainas ar štrakām dejam un ušwebumeeem. Šchampaneetš ir a u m e m p l u h š t. un jautribas un štrakums aug waj šihdi ahrprahtam. tā ka škeišes jaerihšo šewišchšas telpas, kur šiferistikos šrampos raustas tee, turu nerwi naw warejušchi pahzeest leelà ušbudinajuma.“

Kur jel želtos lihdselki tahdām „dionisistkām orgijam“, ja pilsoniba nedotu šcheem mahkslineekeem šreetnu atalgojumu par winu nopelneem? Mahkslineeki kutina nerwus pilsonibai un par to pilsoniba ari wineem pašcheem atmet lihdselkus kà dabut šew nerwu kutinajumu. Bet tā ka pilsoniba dabu šawus eenahšumus no wišeeem šinama awota, tad išnahš, ka wiša šchi lepnā mahkslineeku balle ar šawu jautribas ahrprahtu un šchampaneeschu pluhdeem norišinas uš „rupjā puhša“ plezeem. — Bet latweeschu genijs Bahrda domā, ka mahkslineekeem ešot teešiba prašt no proletariata wehl w a i r a š „idealism“.

Pats par šewi šaprotams, ka pate pilsoniba dšihwo grešnak un walšgat, nekā winas mahkslineeki. Bet ja mahkslineeki dšihwo šaunafos materielos apštahškos, nekā pilsoniba, tas wehl nepeerahda, ka wini nekšpotu pilsonibas interešem: katram tatschu šinams, ka šulainis dšihwo weenmehr šliktafos materielos apštahškos, nekā wina funks.

Ja mahkslineeki daschreis ari pateesi „gratša wehdera paradife kufonisti apmeerinatos burschujus“, kà šaka Bahrda, tad pa leelakāi dakai wini to dara tikai tik ilgi, šamehr burschuji ari wineem neatmet pa drušžinai. Tahds jau ir leelakās dalas mahkslineeku, šabeedrišku darbineeku un „šautas preešchštahwu“ dšihwes šahšts: šahšumā gan winsch kleeđš, uštahšjas kà leels idealists un mašu aištahwis „ideologs“, un kà lai ari ne, kad tatschu pašcham

eet gruhti; bet wajaga tikai ušliski winam uš mehles labu bištekū, tad leelais idealists drišs ween aprimst un glušči omulīgi eedšišw-
jās pilsonu šabedribā. Preeššch wina, „sojtalā pahrwehrtriba“ ir
jau rotikuse, un wiensch newar šaprast, ko jel tās mašas wehl wairaf
grib. Senafais šparigais „gahšjs“ išwehršchas par meerigū kultur-
tregeri, kura augstafais baušlis ir — „pamašam, palehnam“.

Kas wehl wairaf ir „graišijušči“ pilsonibu, nekā peem. Škalbe,
Akruraters, Jaunsudrabišch u. z. jaunakee rakstneeki. Un tomehr —
wini zihīgi ween peedalas ar šaweem darbeem šchurnalā „Salftis“,
kusch klaji nostahjas kā pilsonības aištahwis un waj katrā numurā
preezajas par to, ka latweescheem „rodas materieli neatkariga pilso-
niba“. Ar šawu peedalischanos tahdā pilsoniškā ušnehmumā šchee
„graišitaji“ peerahda, ka wini nebuht naw radikali pret pilsonibu.

Tā redsam, ka ar „ašo atteikšchanos“ no pilsonu priwilegijam
un ar pilsonības „graišichanu“ ta leeta naw nemas tik tragiska, kā
pašči mahkšlineeki mihl ištehlot. Pateesais šehlonis te pa leelakai
dafai ir jauno mahkšlineeku neweišme un garīgā nespehjiba, aiš
kuras tee nemas newar eenemt kahdu šahwoški priwilegeto aprindās.
Tad wineem neatleek nekās žits, kā rakstii šachultinatus pantus par
pilsonu peetižibu un meermihšibu, — pantus, kuras laša žiti tahdi
pašči neweišmji, kā ari pašču pilsonu jaunā paaudše, kurai winaš
šarjera wehl preeššchā un kura jaunibā masleet patrakojas ar „opo-
zijonelām“ runam un ar zenteeneem „pehž wiša augšta, dalka un
zehla“ u. t. t. Bet newajaga jau nemt nopeetni šcho pilsoniškās
jaunatnes šajušminaschanos: paees dašči gadi, tagadejais students
waj gimnašists tiks par adwokatu, ahrstu, inšcheneeri ar labu prakši,
un aišmirstas buhs wišas opozijonelās runas un „zehlee zenteeni“.

Bet ja jaunee rakstneeki ari naw teešči peelaišti un atšihiti
pilsonu aprindās, tas nenosišmē, ka winu šludinatās idejas nenahktu
par labu pilsonibai. Ar šawu weentufu un šapnotaju tipu tehlo-
šchanu un ideališechanu, žitahku šchee tehlojumi war darit eespaidu
uš plaschakām mašam, jaunee rakstneeki pabalsta to melancholiju,
glehwulibu, dšihwi un žihnu tikai šawās eedomās, kura war tikai
šawet aktiwo žihnu dehl dšihwes aptsahktu pahrfahrtšchanas. Tee,
kuri kritušči jaunromantiškās mahkšlas eespaidu warā, allasch paleef
tikai šapnotaji un šeklu šajušsmu žilweki, kuri, protams, gan ilgojas
pehž ka labafa, nekā tagadejā dšihwe, bet kuri pašči piršta nepa-
kusiņās, lai pahrgrofitu šaškanā ar šawām interesem to apšahrtni,
kura teem jadšihwo.

Kad darba žilweks katru deenu laša jauno rakstneeku šazere-
jumos, ka wiensch ir tikai neezigs puška žilweks, kura juhtas un
domas ir newehrtigas, kura zenteeni semi un neswarigi; kad wiensch
gandrišs waj katrā rindā redš affahrtotu, ka tikai dašchadi „gara
darbineeki“, dšejneeki, studenti u. t. t. ir tee ihštee žilweki, ka weenigi
winu juhtas un domas ir leelas un eewehrojamas, — tad naw
jabrithnas par to, ka dašchs tahds lastitajs šaudē tijibu uš šaweem
pašcha špehkeem, ta weetā šahf ar nesatrizinamu uštizibu un žeenibu
ušlufot dašchadus šfatu frašchu šfandinatajus un šefot, kur tee winu
šauž, waj ari weentahrešči nogrint neaugligos šapnos. Bes tam,

paščai pilsoniskai šabeedribai ir wajadšigs, lai jel weena daka no darba šķīstas kaut kā aismirstu sawu grubto dšihwi; preešč tam noder gan alkohols, gan tās mahšklas druškas, ko „publim“ pamet tee mahšlineeki, kurus pilsonība naw nehmuse par sawu ihpaščumu. Šchis mahšklas druškas dod darba zilwekam ilušju, ka tatschu ari winsch bauda kaut ko no „kulturas wehrtibam“, ka ari winam tatschu ir kaut kas tagadešā šabeedribā, ka winsch tomehr naw zilweks gluschi bes neka. Tahdas ilušijas isplatit pilsonibai ir koti no šwara, jo wina šina, ka wisbihstamafee ir tee, kuri apšinas, ka wineem naw neka ko šaudet.

Tomehr japreezajas, ka latweešču defadentisķeem rakšneekēem neišdewās dabut nešif leelu eespaidu plasčakās masās. Pehdešās instinktiwi juta, ka jaunee preešteri šludina winam sožialo pašč-šlepkawibu. Defadentisms isplatijās galwenā kahrtā starp waligajeem puspilsoniķeem elementeem, kahdus produzē wiswairak tagadešās widejās školās. Pehdešee peeķehrās jaunajai rakšneezibai aišteem paščeeem eemesteem, kurei jau wispačrigi noteiz winu šajušmas. Šchim aprindam ir instinktiwas bailes no wiša, kas nopeetnaks, stingraks, — tās meklē šeklu, bet kairinoschu „gara baribu“. Un tahdu jaunā rakšneeziba šneedsa bagatigi, gan originalos, gan tulkojumos no kreewu defadenteem. Lai gar jaunā rakšneeziba beešchi runaja ari par pesimismu un „dšilajeem noslehpumeem“, tomehr pehž sawa šatura wina war zeenigi staštees blakus šekļajai un jautrajai tautišķā epigonisma rakšneezibai 80. un 90. gados.

Kā jau redšešām, jaunee rakšneeki pašči drihš ween pamantija to plaišmu, kas winus šķķihra no plasčakajām aprindam. Ja winu jaunais wirseens teesčam buhtu bijis winu pašču dšifako pahrdšihwojumu auglis, tad, protams, wini to tik weegli neatštaktu, kad ari tapehž nahktos palikt weeneem. Bet tā jau nebija. Jaunais wirseens bij wineem bijis modes leeta, un kad ar to nekur newareja tikt, tad jaunee rakšneeki pasteidsās atšwabinatees no ihpatnešām defadentisma eesihnem un šakka jau nodarbotees ar jaunū programu uštahdiščanu. Tas šewišķķi špilgti redšams jau minetā Ņkuratera tehlojumā „Nollihdis krihwis“ (Šalktis Nr. 1). Šchi tehlojuma galwenais waronis Ņlfnis nahķ pee atšinas: „mehs ešam aišmaldijušchees, mehs ešam palikušchi tautai šweščhi“.

„Mehs meklešam šmaltoš šajuhtas un to atteklus, kultuwejam un šneedšam tautai šchis grelnās mahšligās putes. Mehš nodarbojamees ar dwešlees šahwoolu fotografiju, šaujam to par vščhologiju. un brihnumš mums leels: šapehž tauta nešaprot šchis fotografesčanas daiłumu?“ (49. l. p.)

„Mehš šweišneeki tautai, un ne titai pehž šoleem un gaitās — ari pehž walodās...“ (52. l. p.)

Un Ņkuratera waronis meklē jaunus želus:

„Ja, bet laišs mums tuweem buht. Šaleet auis wee winu širde, šapaprot, to ta wehšos, kā šaluražeja, kas awotus meklē... Šfatišimees šchinis azis, apraudšim šchis breediščās rotās un šapnošim lihđžeetaja šapnus — tad mehs leeli buhšim. Un tad mums jāatrod forma, turā šalešas ipošch šelts ar kuhpošču dšintaru un beldām juhras putām, šalešas jauna šarša dwešjele ar šawu nemeeru, un Ņahmawās meers un šales meitu šlaisums. Tad i mahšlineeki buhšim.“ (53. l. p.)

Ihši un skaidri: sawas mahkšlas šaturu wini turpmaš gribot smelt no tautas dšihwibas un deewibas kulta, pirmajam islaidumam peem. no Jahnu uguunu kulta, kur fewiškhi warəs parahditees „religiškā atjaunotaja“ Akuratera špehjas.

„Es domaju, tikai religiju, šaka Akuratera Alkniis. — Bet ne wiaai pašaulei weenu, — katrai tautai šawu ihpatneju, bet ja šopā, tad warawihšina pahr mums. . . Muišu eedšintā žilts religija, ta nawa miruše.“ (50. lap. p.) — „Preesterēem mums jātop, mums jāprot ta waloda, no kuras tautas dwechiele kaiti un klawiš, tā wafaras wehu škaltonā.“ (52. lap. p.) „Mums mahkšlineešem jāsmel no tās atās, kur dšihwibas nošlepumi gut un muhšam gulēs. Tad tauta atšaušees uš muišu dšeeimam. . . Tad mehš šwešči nebuhšim wairs un aišmirēti. Tad mehš tee deewu dehli buhšim, kas šemi pahštaigā, uguns un mihlestības un šaules dšeeimas dšeed — tā burtneeki šenlaikos katrā mahjā ušnēmti, šwehtitas un aišgrahbitibu lihds eenešim!“ (52. lap. p.)

Tā jaunee preesteri šwinigi eegahja „Salkšha“ šwehtnižā, kur kā krihwu krihwis walda jauntaušiško perschu kalejs Utis Keniņšch. „Salktis“ tiškab ar šawu literariškko daku, kā ar šaweem kritiškkeem rakšteem šneedš deesgan noteiktu ainu par jauntaušiško mahkšlu. Pee wina bešetrishiškās dakas te naw eepšehjams ušlawetees; paraudšišimees tikai daschus wina wadoschos ušskatus, kahdi tee išteikti Kenina rakštos.

3.

Utis Keniņšch ir šawā šinā „žehls paraugs“ wišem „žensoneem“ par to, šo ihšā laižinā špehji šafneegt wihrs, kas karsti mihl šawu tautu un prot šcho mihlestibu „ne beš dabwanam“ apleezinat dšejolos, rakštos un preekšchlašjumos. Keniņšch ir taušišks dšimtenes dšeešmineeks wispirnā kahrtā, un kā tahds pašihštams jau no agrāšem laišeem. Bet pehdejos gados wiņsch eewehšrojami paplašchinas jis šawus weikalus: lihdsās dšejneeka amatam wiņsch wehl kluwis par nama šaimneeku, par grahmātu un šchurnala išeewēju un redakštoru, par školās, bankas un teatra direktoru, un par kritiķi. Uri wišos wina jaunajos ušnehmumos waldoschais motiws ir tas pats wežais: „tauta“ un „dšimtene“. Keniņšch ir tas, kas wiņsch ir, tikai „tautas“ un „dšimtenes“ dehš.

Keniņšch parahdijās latw. rakšneezibā gadus 11—12 atpakaš, buhdams toreiš weenkahršchs školotajs. No pehdejā war šaprast, ka nekahds leels „šabeeribas pihlars“ wiņsch toreiš newareja buhš, bet peedereja pee teem, kuras mehds šaukt par „inteligenteem proletareešcheem“, t. i. kureem naw ne pašcheem šawas mahjas, ne diwjuhga, ne leelu kapitalu bankā, bet kureem totešu leelakā mehšā peemiht ženschanās pehž „wiša augšta, daiša un žehla“ un dascheem, jaunškos laikos, ari wehl ihšta „proletariškka širds“, kā šaka proletariškšais deputats Preedkals. Bet ja no weenkahršcha „inteligenta proletareešcha“ šchis Keniņšch 5—6 gadu laikā ir iškhuņojees par weenu no Rigas bagatašeem latweešchu pilšoneem, tad par šcho šawu špošcho karjeru wiņsch war pateiktees tikai šawai karštajai tautas mihlestibai, kuru wiņsch prata „eemeesot“ wisdaschadakos weikalos.

Škaidri proletariškšas širds nu gan wiņam laikam nekad naw bijis, par šo ari naw jābrihņas, jo toreiš jau wehl nebij ari walšts

domes, fur tahdu ſirdi waretu ar ſekmem iſandelet. Bet toteeſu Keninam no ſahkta gala, — jau no paſčas be hrnibas, kà wiſch pats apgalwo ſahdà dſejoli, — bijuſe tautiſka ſirds. Mihlet tautu, — to Keniſch prata, tà ſafot, „ahrpus konfurenzes“! — „Manai dſimtenei mihlai ir ſaulites maſ“, wiſch teiza, un naigi kala pantus, lai buhtu „dſimtenei mihlai“ ko papeezatees, ſaulites weetà. Wiſch dſejoja par „karſimarschu dwehſmam laimilgu reibà“ un turpat ſihrupſaldi apdſeedaja ari „ubadſinu“: „Ubadſiſch pa zeku ſteidſas, — Nogurſt, pakriht, beidſas, — Saſtingſt wahrdſi- natà ſirds, — Seemelweziſ launi nirdſ.“ („Jauna raſcha“, III, 91. lap. p.) Wiſch bij ari komunists, protams — ne mantas, iſdali- ſchanas, bet — laimes wehlejumu ſinà:

„Seedon, laimi lihdſi nem
Un to wiſe em lem!“ (91. lap. p.)

Schis paſaules dſihwi wiſch apdſeedaja tà:

„Laija karſà ſaules deena — Sweedrus, aſinis; — ſimimà kruhtis eſià
— Tumſchàs puſnaktis. — Wiſas nopuhtas un waidi. — Wiſas aſaras — Wa-
rotos miglas ſpahrnos — Augſchup pazelas.“ (91. lap. p.)

• Bet fantaſtiſkos „laimes dahrsus“ wiſch aprakſta:

„Nedſ tur ſalmu, nedſ tur wehju, — Nedſ tur pehrtonleeſmas kriht, —
Nedſ tur lungu, nedſ tur wehrgu, — Nedſ tur apſtauſch, nedſ tur nihd.“ (93. l. p.)

Bet jo wairak plaufa wina weikali, toteeſu wairak wiſch ari ſpezializejàs uſ „dſimtenes“ un „tautas“ moitiweem.

„Par tawu ſwaighni, dſimtene, — Wehl behrnſ es ſapnojis, — Un
jauns wehl, wehlu wataros — Jo ruhgti raudajis. — Par tewi, tewi, dſimtene,
— Man ſirdi dſeeſma ſahp, — Tit tawa rihta auſeklis, — ſi tumſas neiſſahp...
— Kà rudens lapa truhdoſcha — Pee jemes peeplafchu, — Un tit wehl ſapri
ſapnoſchu — Par tewi, dſimtene, — Par tewi, dſimtene.“ („Salftis“, I, 135—136.
lap. p.)

Sawu garo tautiſki-brahligo dſeeſmu „Dee Brihwſemneeka
kapa“ („Salftis“, III.) wiſch eefahk tà:

„Tauta,
Schodeen tawu pawasaru aprot,
Tawas rihta auſmas moſcho zihruki!“

un nobeidſ:

„Brahli,
Schodeen ſawas tautas pawasaru guldam kapà,
Sawa jaunà rihta moſcho zihruki!
Schodeen ſchirtees mums no ſawas jauneklibas, —
Schodeen mihleſtibu tautai jwehret — wiſgreem!“

Kenina tautas mihleſtiba wiſpiligtaſ iſteizjas wina „kritikà“ par ſalliju („Salftis“, I). Ta ir ſchihdiſka reklama, bet uſ pilnigi latwiſki-tautiſkeem pamateem. Gandrihſ katrà teikumà tur afſahrt-
jas „tauta, tauta“. Peem.:

„Dejneekà ſapno tautas gara radoſchà dwehſele. — Dſeja kriſtaliſejas
tautas ideali. Sewi diejneeks juht ſawas tautas gara dſihwes teekſmes. —
Wiſch (dſejneeks) pats ir jauns faktors tautas dſihwe. — Dſeja ir tautas

positīvās un negatīvās ziņas sintese. — Tahdejadi dzejneeks top par tautas nahtotnes sapnotaju-prāvēeti. Winich cenes jaunus gribas spehtus tautā. No winich tautai atslahj, tas winich pats. Ta svehtniza, furā winich upurē, ir wina pašča dwehsele, un tautas širbs — ichis svehtnizās altaris.“ (161. l. p.)

Tas weenā pašča puslapas pusē! Tahlat:

„No ichi brihīcha winich (dzejneeks) nedihwo few, bet šawai tautai, šawam darbam. Winich pahrlēezinajees, ka dzejneeks nemas nedrihst few dšihwo, bet ta fatrai wina ilgai jabuht tautas ilgai. Dzejneeks ir tautas dwehseles niks, preeferis, praweets. Ši wina nerunā wina, bet tautas gars. Mihlestiba uš tautu issiumtibā top pateefaka, top šchihstita. — Djeja ir šahpes, širbs ainis, fo djeemineeks uš tautas seedotla lej. Djeemineeks ir šawas tautas nahtotnes sapnotajs. Wina djeemas ir paščas tautas djeemas, no tautas dwehseles winich iirebēts to išteit, fo fatrs latweetis juht, jeh fo tam wajadstju juht. — Djeemineeta gars ir tautas pagahntes gara mantineeks... Djeemineeta brihwiba — wina tautas brihwibā... Djeemineetam tautas fruhš, tautas širbs... Tautibā djeemeta tijaiba rihtu gaida, uš tautas širbs altara wihi wina dahrgumi krauti.“ (170. lap. p.)

Nemelesim jau schini tautas mihlestibas iswerdumā pehz logikas waj prahta: Berga basara schihdu reklamās jau ari beeschi truhst logikas un prahta peem., fur daschas prezes pahrdodamas „gandrih par welti“. Jautasim tikai lastajam, waj winam war buht wehl jel masakās schaubas par schi wihra leesmaino tautas mihlestibu? Tas ir, kā mehds šazit, wihrs, kas tautas labā nowilks few pehdejo kreflu no muguras un noliks to uš „tautas altara“. Un neween kreflu, pat šawu pašča širdi winich gataws atdot tautai. „Salkscha“ mehneschrahta l. burtņizā ir šefoschs pašnojums, fo Keninsch & Comp. laisch šaweem kundem:

„Muhju širbs peeder muhju tautai.“ (168. lap. p.)

Konferwetā „Salkscha“ weidā dabujama Terbatas eelā 15/17 par 50 kap. gabalā; issuhta ari pa pastu un maksu war eesuhtit pašmarkās.

Protams, ka Kenina & Comp. tautiskā širbs stipri šahp un ašino par „tautas schelshchanu, tautibas noleegschanu — tautas pagahntes atmeschanu un itfai schkiru zihnu“ un brahtu kau“ („Salktis“, I, 169. l. p.) Tapehz wini apleezina:

„Mehs turešimees tahlu no schkiru zihnas tendenzioseem zekeem“. („Salktis“, Nr. 1., 168. l. p.)

Bet fo tu, zilweks, isdariši tagadejos schkiru zihnas laifos, daschreis teezi tanī ewilks nesfatotees pat uš šawu tautisko širdi. Uri Utis Keninsch naw warejis isglahbtees no schi noschehšojamā liktena. Kad winich zehlis šawu tautisko namu, furā eweetota tautiskā bešchkiras „Salkscha“ redakzija, tad winich gribejis noknapinat algas šaweem „tautas brahtisheem“, lai wehrstu winu status nost no semajām materielajām ruhpem un zeltu tos augschup uš gahnu un pateesbu. Bet tā ka tee šawā rupjumā nesapratuschi tahdu aplaimojumu un nostahjuschees uš „schkiru zihnas tendenzioseem zekeem“, tad iszehlees konfliktis. Ka tahds „brahtu karsch“ un „tautas schelshchana“ newar atstahst nekahdu labu eespaidu uš tautiskā Kenina tautisko širdi, tas pats par sewi šaprotams. —

Mahkfla, šaka Keninšč, ir „selta widus zefšch“ („Salftis“, Nr. 1, 170. lap. p.) Pašči „Salftšha“ rakšneeki atšihstas esot „mahkflas selta widus zela noštaidrotakee gahjejt“ („Salftis“, IV, 187. l. p.). Un — af ironija! — starp šcheem widus zela gahjejeem fastopami ari — Škalbe, Ukuraters, Bahrdā, Muštrinsč, kuri dašč-reiš usštahjās kā aši eenaidneeki wišeem widus zela laipotajeem un mehrenažeem.

Tahšaf Keninšč pastahšta:

„Nā pee jaunām tautam tīfai šīpram waldineeša pīškalnam paželotees, war rastees špehš wišai tautai, tā ari tagad mušju mahkflas dšihwei šarada mahkflas tradīziju pīš un šwehtniza.“ („Salftis“ Nr. 1, 169. l. p.)

Ja, tad wiša „tauta“ kšūhs špehžiga un warēs tīft pee mahkflas; jo — kad Augusts dšehra, tad wiša Polija bij peedšehruše.

„Kas mums tradīzioneel bijis, tas tagad laiku mainā šagrants. Jastahšas pee jaunās tradīziju ehšas īsbuhwes.“ („Salftis“ Nr. 1, 170. l. p.)

Kenina mišlā „tauta“ šahf nokratit kristīgti-moralīškās tradīzijas. „Salftis“ grib to šaišit jaunās „kulturas tradīzijas“.

Škalbe agraf („Seemas Naftis“ I) bij sobojees par teem, kuri runaja par mahkflineezīšku salonu dibinašhanu. Bet „Salftis“ uššwer, ša

„Wajadšigi tahdi mahkflineezīški saloni un šabeedriba, tur mahkflīneeks peedod toni, tur wīnu šanem ša nazonalās kulturas wīšihštato reprejentantu.“ (IV, 189. l. p.)

Un, kad wajadšigi — wajadšigi, Škalbem ari galu galā nekas naw preti. Tā tad paščha Kenina meetpīšsonīškais „salons“ nu laškam buhs weenbalšigi atšihšts par to olimpiško salonu, „tur mirštīgeem naw weetas“, ša šaka nemirštīgais Wiktors Eglits.

Bet tahšaf īšrahdas, ša šawos salonos paščhi no šewis ween tee nemirštīgee deewi-mahkflīneeki newar dšihwot; ir wajadšigs, ša „tauta“ tos pabalšitu:

„Draudšei paščigi janahf ar deewu un uguni, tīfai tad iwehtniza un preešteri leefšnos.“ („Salftis“, IV, 159. l. p.)

Tapehž „Salftšha“ rakšneeki-īšleeto wīšjaukafos wahrđus, šahdi ween ir latweeščhu walodā, lai šcho „draudšī“ jeb tautu eewīllīnātu šawā „nazonalās kulturas“ balaganā. Wini peewed starp šitu, Reššina wahrđus:

„Pehsteet tautu wehštūrē, un gaiščhi juhš redšeeet to leelo pateejību, ša labu mahkflu ir radījušdas tīfai tās tautās, šurām bija preešs pee tās; furās no tās pahretīka ša no maišes; wīnā šīdijās ša aišwehna šaulitē; furās tai parahdotees gawīleja un preešā par wīnu dejoja; furās par wīnu šrihdejās, žihnījās, badu žeeta“... („Salftis“, IV, 159. l. p.) —

„Salftšha“ idejas ir wīšwāšīrdīgākais liberalīšms, šahds domajams. Šcho liberalīšmu kritīšet naw wajadšigs; peeteek tīfai atšegt wīna šaju. Pats Keninšč šawas kšīkes wahrđā apleezina,

ka turedamees tahku no schkiru zihnam, wini ta buhshot wislabaf „pafalpojufchi i mahkflai, i sawam interesem, i tautai“. („Saltis“, IV, 190. l. p.). Tas ir wezais Kawelina „Iofungs“ no „semneeku brishwlaischanas“ laifeem, ka „taisniba, pateesiba un pelna ir neschkirami faisititas.“ No wisa „Salticha“ mums raugas preti ihsti tautiska liberaala seja.

„Teiz, liberals,

Kas ir taws ideals?

— Mans karogs un mans swehtums

Ir gaisma, pateesiba, darba lehtums.“

4.

Bet taisni ta jau bij „Salticha“ klifes galwenà kluhda, ka wina ufstahjas til walshirdigi, ta ka ikweenam bij gaischi redsama winas liberalisma seja. Un tapehz winas „draudse“ ari nebij wisai leela; daudsi eestattija par labaku palift us „schkiru zihnas tendenzioseem zeetsem“, nekà eet tautas brahla U. Kenina swehtnizà. Pehdejais ar leelu ruhgtumu pats ašina, ka fewischki ar strahdneekem wina schepte ejot loti wahji.

„Ihpaschi tagad tas juhtams, jafa R., kur deegian eestrahdajushees agitatori un prinziweli neattarigas mahkflas pretineeki wehrsch strahdneeku wehribu no mahkflas nost.“ („Saltis“, IV, 187. l. p.)

Te wajadseja nahkt reformatoreem, kuri buhtu gudrafi un ari scho neustizigo „draudses“ daku mehginatu eewillft Kenina & Co. swehtnizà. Tahdi reformatori ir Dr. Walters ar sawu klifi. Tee passandina ari tahdas frases, kas labaf waretu peewillft „nazionalàs kulturass“ weikalà taisni tos elementus, kuri ar Kenina pahraf atklahto liberalismu top aishaiditi.

Wispirms, Dr. Walters aistahw defadentus tikai ta aplinkus apfarodams wehsturisko materialismu, no kura stahwofla defadentisms wiswairaf tizis krittsjets. Nesaprasdams scho taktiku, Eglits ir nemeerà, ka Dr. W. aistahwejis defadentus tikai ta paslepeni, ka naw darijis to atklahtaf. („Eatwijass“ 863. numurà.) Eglits naw pamantijis, ka preefsch kopigà usnehmuma interesem Dr. Walteram tahda paslepeniba bij nepeezeeschama, lai waretu peekluht ari teem, kuri defadentisko literaturu instinktiwi fajuta ka sew naidigu. Tapehz Dr. Walters safa:

„Mehs nelectamees waditees no weenpuisbam, bet stahdam jautajumms wijà wina plashumà. Tas muhs peeipeesch ari fajit, ka nenoleedsami romantiska subjektiwisma slehpjas draudigi asni, bet ne tur, kur tos melle kritika, kas to negrib saprast waj nespahj to saprast. Schi subjektiwisma launums war buht wina pascha nekonsistwenge, wina dogmatiska lastingschana un iplushchana weenigi liriska fajuhsmà... Pehz sawas dsilatàs dabas tam jagenschàs us arween dsilatam asinam; tas nefad newar isturetees naidigi pret sinibu. Kas tam jaapfawo siniba, ta ir weenigi glehwuliba slehdseenos un peetiziba... Garigais nemeers neisijst, ja tas saweendsees ar tehrauda logitu.“ (114—115. lap. p.)

Tahda ir weena „faweenoschana“, ko isdara schis, ari weens — „selta widus jela“ laipotajs. Jitā weetā teef aifrahdits:

„Titai besbailigā kritiskā darbā ir eespehjams atrast fabeedristo parahdibu zehlonūs, tas jawufahrt' wispareisat un wisahtrat norahda uļ lihdskeem, kahdi leetojami, lai seknigi strahdātu fabeedristu darbu, tā to prasa proletariata un wifas pateesās kulturās wajadsības.“ (Asinumi un riht., 12. lap. p.)

„Sabeedristā sifrutura naw tit aši norobešojama schauros slahnos. Ir jautajumi, pee furu ischkirichanas jajatuwinas daschadeem slahneem. Lai proletariats waretu attihstīt jawus spehtus, tad tagadejā kultura winam newar buht weenaldisga. Ja latweeschu proletariats grib attihstitees, tad tam jaattihsta jawa personiba, bet to tas panahstē, attihstidams jawaš garigās ihpatnības, jawu raksturu. Winch peeder pee jinama antropologiska tihpa. Wina rahja isteizas wina walobā, wina domaschanas weidā, wina mahstlas sajubā. Ja arstahj zilwekā neattihstītu wina ihpatnejo dabu, tad aiseet bojā wiis zilweks. Weena tautg ir ipehjiiga uļ weenu, otra uļ kaut ko zitu.“ (ibid., 9. lap. p.)

Tā Kenina un Weedras „tautiskā leeta“ teef padarita par — proletariata leetu. Un pee tam wehl fā padarita. Teef apgalwots:

„Muhju pamats ir schkiru zihna.“ (9. lap. p.)

Sozialisms jau allasch ir bijis tahds kolonisajijas fugis, ar furu daschadi awanturiski wisweeglas warejuschi eebraukt tam neisfmelemo bagatibu semē, furu sauž par proletariatu. Tapehž buhtu teescham jabrihnas, ja nerastos ari tahdi zilweki, kuri schkiru zihnas prinziipu isleeto schkiru zihnas apkaroschanai un schkiru faweenoschanai uļ wispahrigas „nazionalas kulturās“ pamateem.

Bet waj schis „schkiru zihnas“ pamats neisbeedēs Keninu & Comp.? Pehdejee nu gan, protams, naw tahdi mulki, ka baiditos no tukšcha wahrda, ja turklaht sina, ka sem ta apflehts tas pats saturs, ko grib wini paschi. Bet ja kahdam tomehr wehl buhtu bail, tad nepahrprotami teef usswehrits, ka mehrkis, pehž fura zenschas uļ schkiru zihnas pamateem, ir tas pats, kas „atradis peekriščhanu wifā liberalā inteligenzē“ (5. lap. p.). Tā tad — schkiru zihna fā lihdsfelkis liberalisma mehrku safneegschanai!

Bet waj tas atkal neisleekas aifdomigi teem pretejeem elementem, ka wina zihnu grib isleetot tahdam mehrkim, kas „atradis peekriščhanu wifā liberalā inteligenzē“? Lai isgaisinatu schahdas aifdomas, tad teef peeshmets, ka schini leetā „newadisēs no scho aprindu (liberalu) simpatijām“, ka „noteizeja ir strahdneeku schkira“. (5. lap. p.) Bet Keninam & Co., protams, gluschi weenalga, lai wadas no ka grib, kad titai faktiski kalpo wina tautisko liberalsma mehrkeem.

Pirmais lihdsfelkis schai „tautas brahtu“ faweenoschanai buhs „rakstneeku wakari“ Terbatas eelā 15/17, fueros bej pascheem A. Kenina un Dr. Waltera peedalas ari Seltmatīs, Akuraters,

Bahrda, Poruks, Eglits, Skalbe, Eldgasts u. z., un kuru mehrkis esot „nodibinat zeschafus sakarus starp rakstneezību un tautu“ („Dzint. Wehstn.“, Nr. 252), t. i. skaidrai runajot — dabut no plashakām aprindam wilzejus lopinus tautiskā liberalisma ferrai.

Kā redsam, šchis „saweenoschanas“ plans ir fastahdits loti weifli. Weenas un tās pašchas fugas wehšchi isdaliti pa diwām kulitem. Uš weenas kulites ir ustraksts: liberalism, selta widus zesch, gaisma, pateesība, darba lehtums; uš otras kulites „lojungs“: sozjalisms, schkiru zihna, strahdneeku schktra. — Bet kulites attaisot, israhdas, ka winās abās ir weeni un tee pašchi wehšchi: „nacionālā kultura“, kura weenadi dahrga kā Keninam & Comp., tā Dr. Walteram & Co.

Makšķere ismesta loti weifli, tas jaatšihst. Jautajums nu tikai tas, waj tee, preeksch kureem schi makšķere ismesta, teescham ari tik naigi kodišees uš tās? Waj pehdejo gadu peedsihwojumi nebuhs teem mahzijušchi, kas slehpjas aš jaufajām isfahrtnem?

Te buhs derigi peewest daschus faktus, kas wehl jo spilgtak atsedš schis makšķeres raksturu. Šit weifli Dr. Walters ir pratis islaipot starp „schkiru zihnu“ un „wispahrigās kulturaš interesem“, to rahda ta wispahrigā atsiniba, kahdu ispelnijusēs wina broschura. Uerunajot jau par Wiktoru Egliti, kuresch Dr. Walteri nostahdija waj par wiseewehrojamašo „kulturaš zilweka un politika paraugu“ („Rakstin. Almanachs“ II, 10. I. p.) un pehz tam spezieli schzis nodarbotes ar wina slaweschanu, — jaaisrahda uš to, ka latweeschu kadetu awise „Eatwija“ reises trihs waj ischetras sneedsa loti atsinigas atsaukšmes par Dr. Waltera broschuru un pahdrukaja weselas nodatas no tās, tani iswesto usskatu labakas isplatishanas noluhkā, nemaj nelikdamās trauzetes no tam, ka winas autors sozjal-demokrats. — Bet wehl leelaka un wispahrigaka bij atsiniba par Dr. Waltera dsejoku krahjumu „Tantris“, kur winsch praktikā sneeds sawu daudsinato beeschkiras mahkflu. Par scho dsejoku krahjumu ar leelu sajuhsmitu rakstija K. Skalbe („Stari“, 1908, Nr. 2.), to gari jo gari slaweja „Salkscha“ selta widus zela gahjeji („Salktis“ Nr. 7), to atsinigi mineja Teodors („Jauna Rascha“ X.), to nostahdija kā ihstas mahkšlas paraugu ari „Rigas Awise“, eeseikdama to kā derigu „pretzisti“ tendenzijsai dsejai, kas propagandejot tikai schkiras mehrkus!

Šit bešmehtriga ir muhsu sihšo rakstneekelu sajuhsmita par Dr. Waltera „mahkflu“, par to war pahrleezinatees peem. islasot fr. Bahrda rezensiju „Salkscha“ 7. burtnizā. Nekattēs peewest no tās daschus irakstus, kuri jau pašchi par sewi runā tik gaischi, ka nekahdi pasfandrojumi nebuhs wajadšigi:

„Paparhe peeder pee teem literateem, kureem dsejoluš rakstī naw weegli, kam rindās ij peedurknes nebirsi. Pee teem, kuri naw dsejneki par excellence,

bet esteti-inteligenti, juhtigi, harmoniski un wiisupisigi isglichtoti (ar 75 solidu inatnistu grahmatu wiresraficeem!), ar djiili nopeelnu skatu dsihwē un mahkflā(!), daudj zeetuschu dwehšeli kruhtis. Papahrede ir wairaf zeetofchš inteligentš, nekā tihrš dšejneekš, un tā tahdam winam ari iwechšas dšejneeku parastās wahjās pušes: ozumirtla entusijašms un patošš, galigš šaluhšums un imitiumš . . . „Tantri“ lafot war just, ka leelakā data šcho iho beš-ritma un bešatškānu rindinu rakstīta drebošchēem pirkšēem, smelšiochšas šahpēs, kā grūhtī šlimāis rakstīta par wišnepezechšamato nebadaušās aprautās rindinās šawam tūwejam.“ („Salktis“, Nr. 7, 171—172. l. p.).

Rezensents usšwer ari šawa deewinatā dšejneeka „pešimistisko jušchānu“, (172. l. p.), kaut gan patešibā tai „jušchānai“ naw nekā kopīga ar pešimismu, bet tur parahdas tikai no pahrehšchānās un pahrdšerschānās masleet uogurušča „zeetofcha inteligenta“ nepatihkāmā pagiru šajuhta.

Pežš „Salkšča“ juššmigās rezensijas ir interesanti peewest ari „Rigas Awifes“ špreedumu.

„Rigas Awife“ pagahjušchā gadā bij usšehmuse plašchu un pamatīgu rewīšiju latweeschu rakstneezibā mešledama pežš tahdeem rakstneekšēem, kuru darbi buhtu pilšoneem peemehrota „gara barība“. Wispirms šauza šawas kritikas tribunala preekščā Ašpašiju; israh-dijās bihštama. Pežš tam nehma preekščā Raini, bet isnahkšums bij tas pats: „Raina dšēja ir pilna tendenzes un didaktikas, šaufas pamahžibas un rewoluzionaru domu. Wina juššmu dšejā celikšs ašekts, kas aištrauj, šagrahbj, pošta, moža un isnihžina zilweku . . . Rainis ir anarchištis un nebuht ne sošialištis, kā to glušchi weltīgi domā proletareešchi.“ „Rigas Awife“, 1908. Nr. 108).

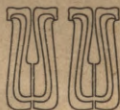
Bet „Rigas Awife“ nepagura mešket pežš ištās mahkflas, kura nekāpotu šchīru mehrkoem uy buhtu derīga godīgeem pilšoneem. Un galu galā wina ari atrada tahdu ihstu mahkflu — „Tantri“. Dr. Waltera dšēja ir bijuse tik labi peemehrota pilšonu wajadšibam, ka ari „Rigas Awife“ ar preekču aismiršt, ka tās autors sošial-demokrats, un ceteiž to wišēem „ihštās, tihršās mahkflas zeenitajeem“. „Rigas Awifes“ 1908. gada 108. numurā, tani pašchā, kur nodots augšchējais špreedums par Raina dšēju, atrodama šchahda atšaukšme, kuru te peewedam wahrdū pat wahrdam:

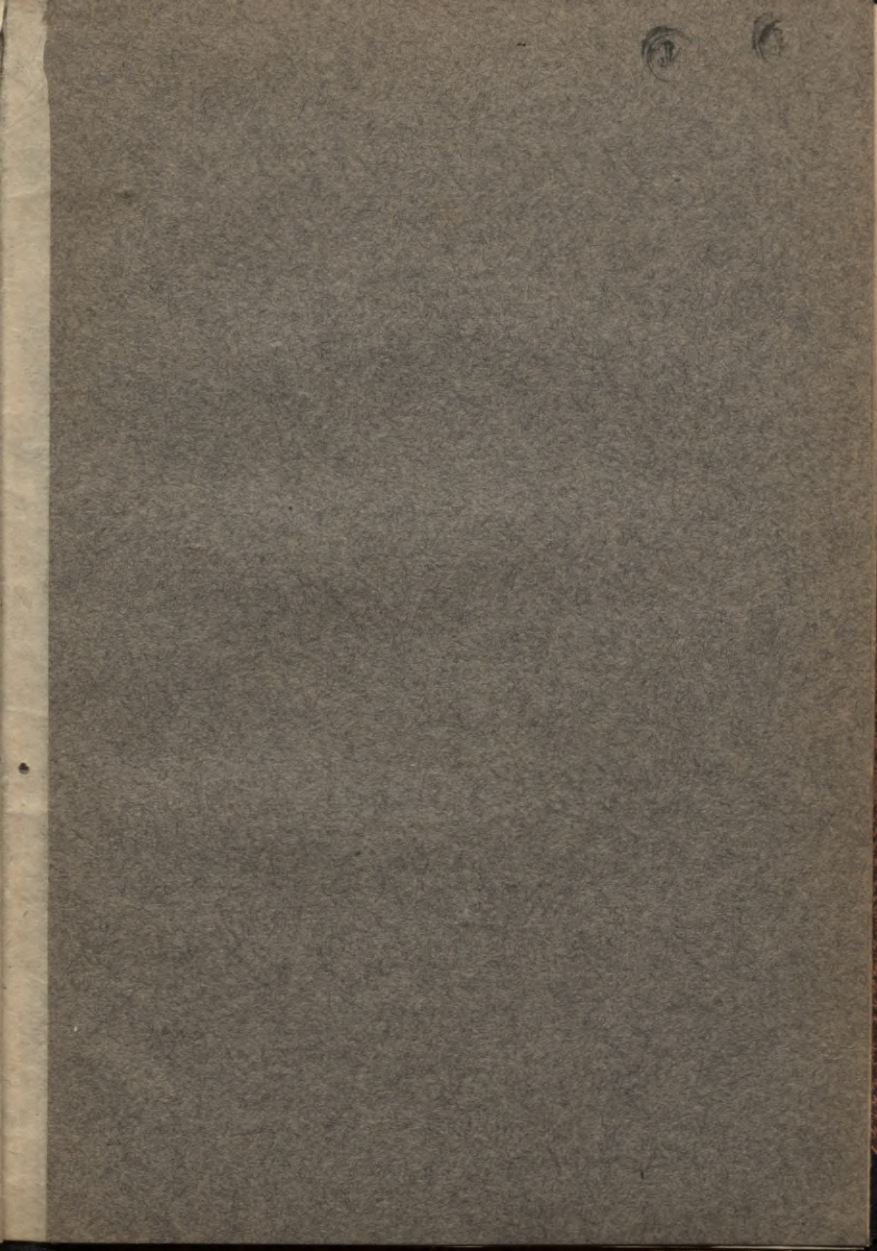
„Tantriš. Dirita, Andrejš Papahrede. Šidewis jaunū rakstu apgahdeens 1908. — Klūš wišnojošha juhra beš gala, beš malas; rahmi, plašchi ešeri: šapnānas, šaštinguščas šintis juhras un ešeru trašošš; melnas, noslehpumu pilnas egles; kā weentulas domas debesu dielmē klišēt reti mahkšoni; un pahr wīnu baltā šēemelu naktš, bet ij bešgala dšilajām debesu dšihlem raugas preti Mušchiba un plūšt pahr šēni, pahr pašauli warena, mušchīga meera šimponija. — tahda warena beš gala plašcha un leela, kā pate mušchiba — tahda Andrejš Papahredes dšēja. Klūša, rahma un dšila. Mušchiba štušpijuse wina dwehšeli, wināš raudšīeš winaš azis un lošijis: — „Šaštings uhdent — Šihtu preekču ehna. — Aprims šahpēs, dušēs domas — Baltā, kwehlošchā nakti. — Un apšaher tew tšchalos — Tawa šapnu juhra. — Ap weentulo šinti — Wiš mirš, wiš mirš. — Buhs tikai mušchīgais meers. — Buhs tikai mušchīgā naktš.“ (56. l. p.) — Waloda škaitām glešnam bogata, plūšt šwinīgi, rahmi, kā ehrgelu šwinīgās štanās bešgala

vļaihdā Deewa namā. Štīls īstoytā, jaturam peemehrotā. Žerams, tā muhsu ihlās, tihrās mahtklās (ne tendenziolās, kura talpo tīfai propagandas dšīhčanai) žeenitaji šho grahmatīnu šrinīgi ušnems — wina to pateēi pelna. — Drukata grahmatīna uš laba papīra. Šidewums weentahrihš un glihts. Tīfai žena 50 fap. par 56 lapas pušēm par daudš augšta. Domehr labat šamatsat dahrgat par grahmatu, kurai palekama wehrtība, nešā pīrt lehtos šehnalu šidewums, turem naw nekahdas wehrtības. — Šilgmajs.”

Waj war buht kas wehl raksturīgaks preešš šhīs wīnu objektivās, pahri šhkirām stahwošhās mahklās, tā šhīs warenais atšīnības „ekstās”, kūrā, lihdsīgi Eldgasta deeweem, „šaplūhšt” defadenzes rakstneeki ar kadetiško „Latwīju”, ar „Salkšha” šelta wīdus žela gahjejeem un ar „Rīgas Uwīses” kritišeem, — īszeldami pašhā preeššgalā Dr. Walteri, ar „kristalškadru šinatniškū metodi”, „estetiskū šajuhtu” un „muhsu literatūrā neparasti dšīlu un wīspuškū erudīzīju?”

R 57

J. Pihpes

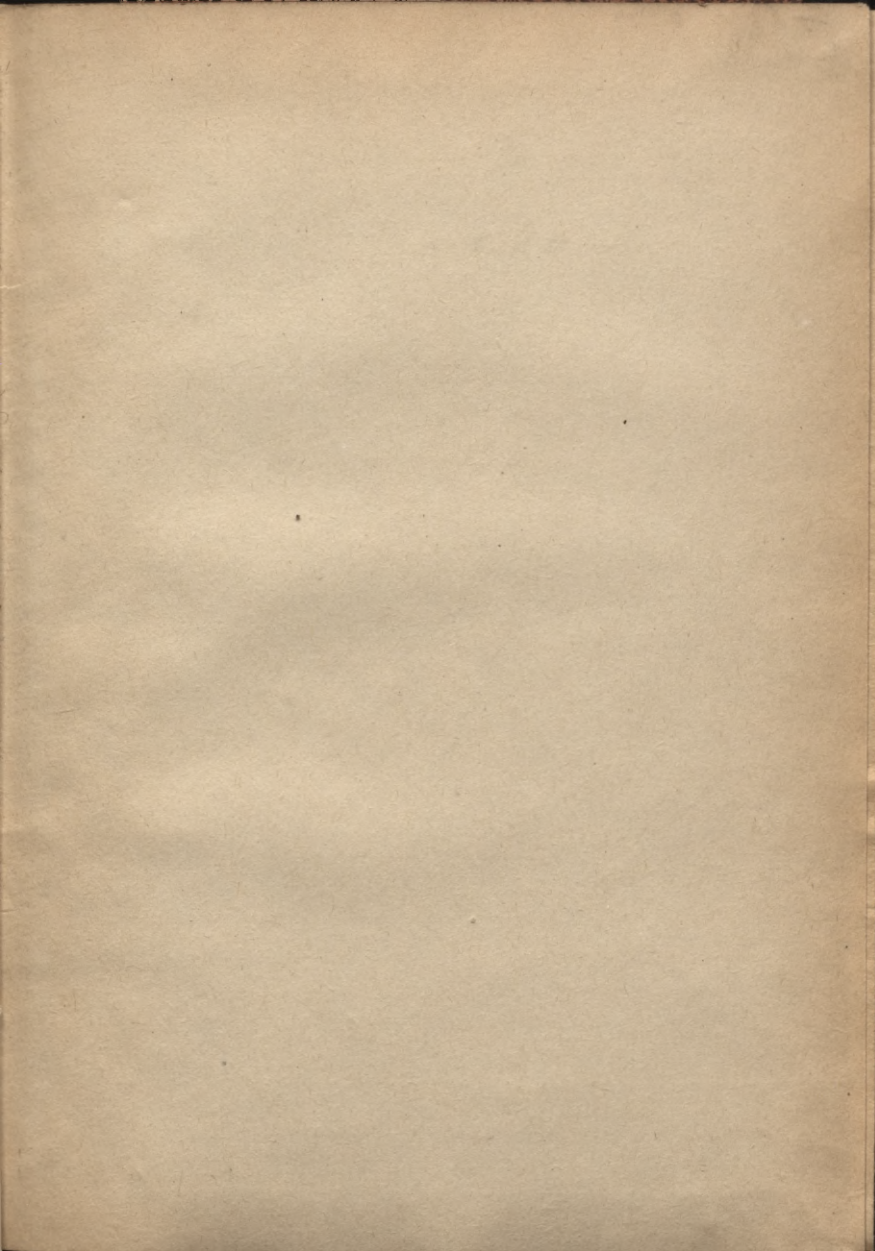
apgaudībā lidošas un dabujamas
wehl šahadas grahmatas:

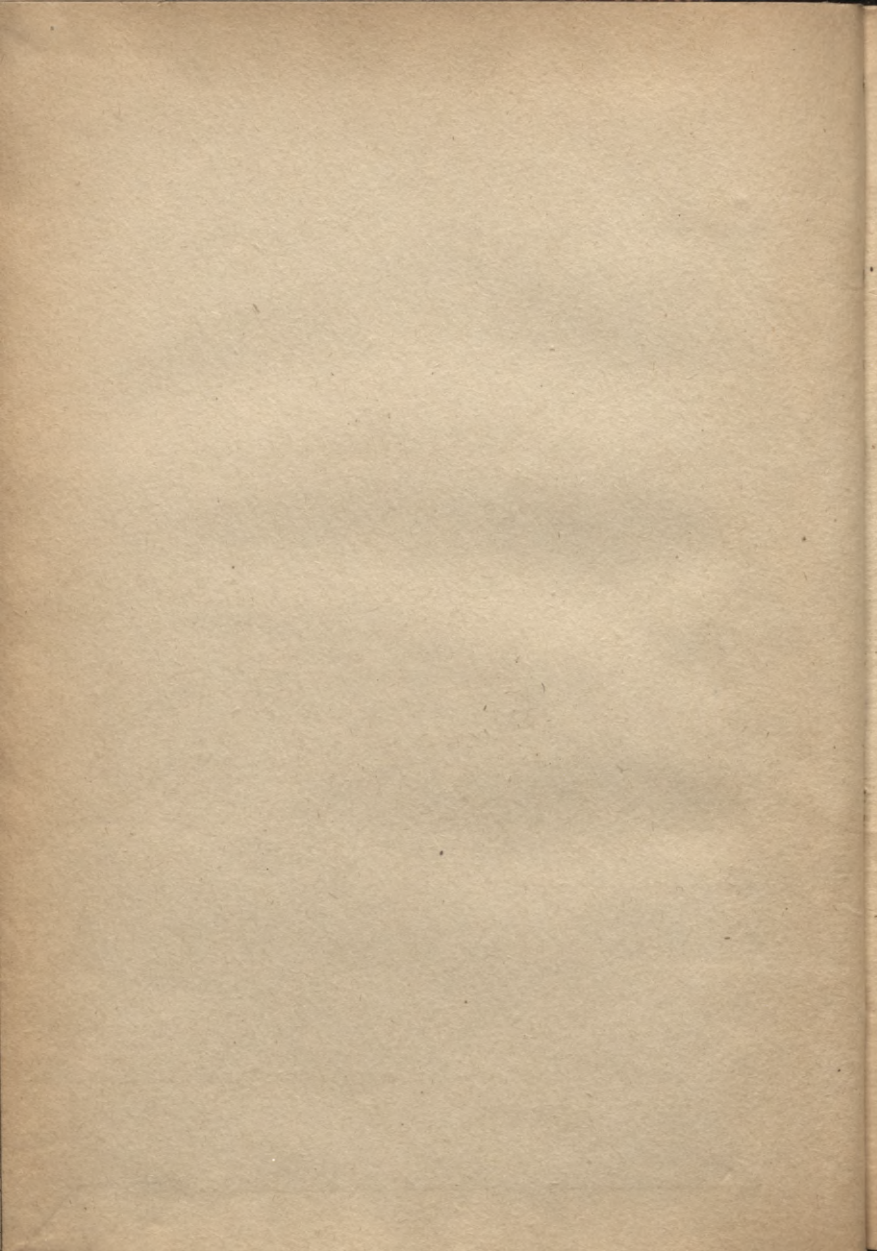
Andrejews Leonids.	Melnās maskas. Tult. Melnais Afris	30
Bölsche Wilhelms.	Waj Deews ziltwekū radijis? Ziltweka iz- zelschāns. Nr 27 šimejumeem	45
"	Kas ir ziltweks? Ziltweka cekaroschāns ga- jeens. Nr daudš šimejumeem	45
"	Dīhwības ušwara. Nr daudš šimejumeem	45
"	Kometas un mahuziziba par pajaules galu. Nr šimejumeem	30
Dellščis Fr., Prof.	Bibele un Babels. III. drūn. ar 47 šhm.	60
"	Wairat gaismas. "Bibeles un Babels" pa- pildinajums	15
"	Ka behts — Kristus? Henkels, Behtjeec ifratumi Babels un Bibeles kritika	10
"	Bijuschās Paradieses iemē. Nr šimej.	20
Flammurions K.	Astronomijas uomatā mahzības. Nr 90 šhm. tekstā un 5 krāklas litogratiem wahta bildi. Zulsojis R. Matits	80
Forels H. Dr., Prof.	I. Likumības mahzība. — II. Aikohols, eedšimība un dšimūma dīhwe	20
"	Šaulības higiena un tā šfargatees no grūhtneezības	60
Sorkijs Makilms.	Deewa meletajs. (Вероухъ) šahšis	60
"	Zemeshans Pilajs. Šahšis	5
Haedels Ernsts Dr., Prof.	Pajaules mihtlād. I. grahmatā	50
"	Deews un pajaule. Otra drūta	35
"	Ziņa ap atihštības ideju	50
Jankaws J.	Dīhwības atihštība dabā	25
"	Wimū mahšle	60
Kampmeiers P., Prof.	Prostituzija. (Behtamā mihtlība.)	40
Kraščinkis-Stepaaks	M. S. Mahjina un Wolgas krašča. Šahšis iz kreewu břihtības šaretoju dīhwes	25
Ingowlks Stanščians, Dr.	Kas ir bilonis un tā no wina šfargatees	25
Iefans H.	Nahšotnes audšinaschāna	10
Morolows Mikelajs.	Zahna parahbišchāns grahmatā	10
Makita R. redigets	„Sinatne un dīhwe“ 1906. g. gašt. Pilnigs 1907. g. 60 lap., 1908. g. pilnigs	190 100
Rahels Fr., Prof.	Ziltweze tā dīhwības parahdība semes wiršū	—
Sčinkijs P. O.	Tā šfargatees no weneriššām šlimibam. It šewščali šeh ašrahšdits kas ir šikšis un tā no wina šfargatees	25
Serwans S., Prof.	Šeopa pirmē „grēhtu nūšdeem“	45
Tolšoje hrews.	Zesūs dīhwe un mahzība	25

NB. Uicemās dašchadu grahmatu apstelleščānu, šjubišchānu, bidžoteku un la-
ščianu eerihtschānu. Pasa šidewumi nerekē rehtināti, ja apstellešumi šweeš
pabeš 2 rubleem. Mašafas šumas war ari pašmaršās eesūht.

Jānūs Latweešču grahmatu jatašis par břihtu.

Paita adrešs: J. Pihpe, Rigā, 441.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303021774